

Krystaller, Magi og Nyreligiøs Selvutvikling

En studie av spirituelt basert krystallbruk og krystalltro i
Oslo og omegn

Sandra Marin Sauge

Kandidatnummer: 9101

REL4991 – Masteroppgave i Religionsvitenskap

60 studiepoeng

Institutt for Kulturstudier og Orientalske Språk

Humanistisk Fakultet

Våren 2023

Sammendrag

Denne masteroppgaven har som formål å gi leseren et innblikk i en omfattende og interessant krystalltradisjon som har kommet for å bli i Oslo og omegn, med utgangspunkt i et religionsvitenskapelig perspektiv på «magisk» krystallbruk og krystalltro. Å bruke «magiske» krystaller som verktøy for selvutvikling er en religiøs praksis som engasjerer mange selverklærte spirituelle aktører. Både forestillingene og praksisene som krystallbruken involverer har tilknytning til nyreligiøsiteten - en samlebetegnelse på en rekke elementer som har å gjøre med «magisk» krystallbruk, slik som f.eks. astrologi, hekseri, alternativ medisin og tro på kraftfulle «energier». Krystallene markedsføres i sosiale medier, selges i krystallbutikker og dukker opp på markeder, og krystallbrukerne benytter dem for å bli den beste versjonen av seg selv. De betaler for krystallhealing hos alternative terapeuter, deltar på krystallkurs, tar utdanning i krystallhealing, utøver krystallmeditasjon, hører på krystall-podkaster, bruker dem som portal til andre dimensjoner, snakker til dem, graver dem ned i jorden og pynter med dem. I Oslo-området finnes det i dag minst åtte fysiske krystallbutikker rettet mot dette segmentet, med krystaller som populære og sentrale salgsprodukter. Her omringes krystallene av en rekke «nyreligiøse» salgsprodukter som f.eks. tarotkort, bøker om yoga og figurer av alver og engler. Gjennom intervjuer og deltakende observasjon i relevante felt, har jeg samlet inn original data som kartlegger dette fenomenet og ikke levner tvil om at krystallene spiller en viktig rolle i krystallbrukernes liv.

Nøkkelord: #krystallmagi #krystallhealing #nyreligiøsitet #nyreligiøsebevegelser #NewAge #hekseri #nypaganisme #alternativmedisin #spiritualitet #selvspiritualitet #energi #holisme #magi #wicca #kontagiøsmagi #homeopatiskmagi #apotropaiskmagi #talisman #chakra #materiellreligion #materiellkultur #naturreligion #antroposofi #RudolfSteiner #astrologi #ritualer #medialisering #religioninorge #Norge #Oslo #livskraft #selvutvikling #edelstener #karismatisklederskap #tiktok #rosekvarts #selenitt #emisk #etisk #meditasjon #manifestering

Forord

Jeg vil takke min veileder i masterprosjektet, Cecilie Endresen, for alle konstruktive tilbakemeldinger og motiverende utsagn i løpet av tidsperioden hvor masteroppgaven ble skrevet. Du har virkelig vært en viktig støtte for meg, og hjulpet meg over målstreken.

I tillegg ønsker jeg å takke mine informanter som bidro ved å være seg selv, og eksemplifiserte hvor viktig krystallene var i livene til hver og en av dem. Dere var alle vidunderlige og positive mennesker, som skapte en hyggelig stemning under datainnsamlingen, og ga meg inspirasjon og relevant materiale. Samarbeidet med dere gikk over all forventning.

Innvilget økonomisk støtte til masteroppgavens formål, via IKOS hos UiO, har gjort det mulig for meg å gjennomføre besøk hos alternativmessa og to behandlinger hos alternative krystallhealere, som resulterte i viktige funn om krystallenes mulige rolle i Oslo og omegn.

All støtte fra mine nærmeste ble virkelig verdsatt – min familie, partner, venner og medstudenter. Dere har spredd masse kjærlighet og motivert meg.

Jeg la hele mitt hjerte i å skape et produkt jeg kan være stolt av, og ønsker at denne masteroppgaven skal være et nyttig bidrag i forskningen om nyreligiøs tro og praksis i Oslo og omegn, men også i områdene utenfor denne avgrensningen.

Tusen takk, og god lesning!

- *Sandra*

Innhold

<i>Sammendrag</i>	2
<i>Forord</i>	3
Et møte med en krystallbutikk	6
Kapittel 1: Introduksjon	7
1.1. Om krystallbrukerne og magiske krystaller	8
1.2. Masteroppgavens struktur	9
<i>DEL 1: Bakgrunn</i>	11
Kapittel 2: Metode, teori og bakgrunn	12
2.1. Teoretiske innfallsvinkler.....	12
2.2. Datainnsamling og fremstilling av data	16
2.3. Metode.....	16
2.4. Forskning på feltet.....	21
Kapittel 3: Krystallmagi i kontekst	25
3.1. Tradisjonelle syn på magi	25
3.2. Det kraftfulle mennesket	26
3.3. Kontagøs og homeopatisk magi	28
3.4. Apotropaisk magi	29
3.5. Talismanisk magi	29
3.6. Magiske mineraler.....	30
Kapittel 4: Begrepsavklaring	32
4.1. Nyreligiøsitet.....	32
4.2. New Age.....	34
4.3. Nypaganisme	35
4.4. Spiritualitet	36
4.5. Alternativ medisin	40
<i>DEL 2: Presentasjon av materiale</i>	41
Kapittel 5: Kjøp og salg av krystaller i Oslo og omegn	42
5.1. Fysiske krystallbutikker	42
5.2. Krystallsalg på nett.....	45
5.3. Krystallsalg i bod - på markeder og alternativmessa	46
Kapittel 6: Krystallrelaterte tjenester	48
6.1. Krystallhealing i Oslo og Omegn.....	48

6.2. Case: organisert krystalltro i en alternativ klinikk i Oslo.....	52
6.3. Krystallskoler og utdanning i Oslo og omegn.....	57
Kapittel 7: Krystaller i hverdagen	58
7.1. Krystaller i hjemmet.....	58
7.2. Hverdagsmagi.....	59
7.3. Krystaller andre steder i Oslo og omegn	60
7.4. Krystaller i Steinerskolen- og barnehagen	61
7.5. Krystaller i media	63
<i>DEL 3: Krystaller og verdensbilde.....</i>	66
Kapittel 8: Krystaller, holisme og overbevisning.....	67
8.1. Energi, frekvenser og vibrasjoner	68
8.2. Krystaller og astrologi.....	70
8.3. Feminine og maskuline krystaller	72
8.4. «Jeg mistet krystallen og følte at jeg mistet meg selv».....	74
8.5. «Tro kan flytte fjell» - om overbevisningens kraft	75
8.6. Krystallbrukerne i møte med skepsis mot krystaller.....	77
Kapittel 9: Rituell bruk av krystaller	80
9.1. Manifestering, og positive affirmasjoner og krystaller	80
9.2. Case: «programmering» av krystaller gjennom «lysspråket»	83
9.3. Krystaller i meditasjon	84
9.4. Krystaller i renselsesritualer.....	89
9.5. Krystaller i hekseritualer	92
Kapittel 10: Konklusjon	93
10.1 Krystallenes kobling til nyreligiøsitet og New Age	93
10.2. Videre forskning.....	95
10.3. Avsluttende ord	96
<i>Referanseliste.....</i>	97

Et møte med en krystallbutikk

Se for deg en ung kvinne i tjuårene som går nedover Oslos gater. Kvinnen er på vei hjem fra en forelesning. Hun tar lærerutdanning, men vet ikke helt om dette er dette er drømmeyrket, og har i løpet av det siste året følt seg utilfreds med livet. Mens hun går hjemover bestemmer hun seg for å ta en annen rute enn den vanlige, og ender opp i en sidegate hun aldri har sett før. Jo lengre inn i gaten hun går, desto sterkere blir duften av lavendel. Etter å ha sett seg grundig omkring oppdager kvinnen en litt gjemt inngangsdør til en ukjent butikk. Duften leder henne videre mot butikken. På utsiden av døra henger det vakre krystallsmykker i alle farger og former, og i det lille butikkvinduet ser hun en utstilling av de vakreste steinene og krystallene hun noensinne har sett. Hun går inn. «Velkommen, hva kan jeg hjelpe deg med i dag?», sier mannen som jobber der. «Takk, Jeg bare titter», svarer kvinnen. Omkring henne er det et hav av krystaller, selvhjelpsbøker, tarotkort, røkelse, eteriske oljer og religiøse figurer. Hun får øye på en gul krystall, «citrin», som hun legger i hånden for å undersøke nærmere. «Den er fin til deg vet du!», sier mannen. «Jeg merker på deg at du trenger litt motivasjon for tiden. Hva holder du på med da?». «Jeg tar lærerutdanning,» sier kvinnen, litt usikker. «Det er viktig arbeid!». «Ja,» sier kvinnen og ser oppgitt ned i bakken. «Men du vil drive med noe mer kreativt du, eller? La meg gjette, skrijving?» sier mannen. «Ja! Hvordan visste du det?». Samtalen mellom dem flyter uanstrengt, og den ansatte forklarer kvinnen hvordan citrinen kan hjelpe henne med følge drømmen hennes og forsterke hennes kreativitet. Selv om hun vanligvis ikke tror på denne typen ting, bestemmer hun seg for å gi det et forsøk, og kjøper krystallen, takker, og drar hjemover. Kvinnen er håpefull. Hun omfavner steinen og ser lyst på fremtiden.

- Basert på en ekte historie

Kapittel 1: Introduksjon

Denne masteroppgaven har som formål å gi leseren et innblikk i en omfattende og interessant krystalltradisjon som har kommet for å bli i Oslo og omegn, med utgangspunkt i et religionsvitenskapelig perspektiv på «magisk»¹ krystallbruk og krystalltro. Å bruke magiske krystaller som verktøy for selvutvikling er en religiøs praksis som engasjerer mange selverklærte spirituelle aktører. Både forestillingene og praksisene som krystallbruken involverer har tilknytning til nyreligiøsiteten - en samlebetegnelse på en rekke elementer som har å gjøre med magisk krystallbruk, slik som f.eks. astrologi, hekseri, alternativ medisin og tro på kraftfulle «energier». Krystallene markedsføres i sosiale medier, selges i krystallbutikker og dukker opp på markeder, og krystallbrukerne benytter dem for å bli den beste versjonen av seg selv. De betaler for krystallhealing hos alternative terapeuter, deltar på krystallkurs, tar utdanning i krystallhealing, utøver krystallmeditasjon, hører på krystall-podkaster, bruker dem som portal til andre dimensjoner, snakker til dem, graver dem ned i jorden og pynter med dem. I Oslo-området finnes det i dag minst åtte fysiske krystallbutikker rettet mot dette segmentet, med krystaller som populære og sentrale salgsprodukter. Her omringes krystallene av en rekke «nyreligiøse» salgsprodukter som f.eks. tarotkort, bøker om yoga og figurer av alver og engler. Gjennom intervjuer og deltakende observasjon i relevante felt, har jeg samlet inn original data som kartlegger dette fenomenet og ikke levner tvil om at krystallene spiller en viktig rolle i krystallbrukernes liv.

Noen forskningsspørsmål som oppgaven besvarer, er: Hva slags nyreligiøse overbevisninger og praksiser kan tilknyttes magiske krystaller? Hvordan oppleves det å jobbe i en krystallbutikk, eller som krystallhealer? Hvordan anvendes krystallene rituelt? Hvorfor kaller krystallbrukerne seg spirituelle? Og hva gjør noen villig til å betale 84 000 kr i året for krystallkurs? Empirien består av data fra besøk i åtte krystallbutikker, deltakelse på markeder og alternativmessa hvor krystaller ble solgt, utprøvelse av krystallhealing hos to alternative terapeuter, og deltakelse på et krystallrelatert hekseritual, samt kontakt med over tjue krystallbrukere, hvorav tretten ble intervjuet. Undersøkelsene ble gjennomført i løpet av en toårig periode fra august 2021 til mai

¹ Videre vil «magi» omtales uten anførselstegn da det i resten av oppgaven vil være underforstått at det er brukerne som anser krystallene som «magiske».

2023 i Oslo og omegn. Med omegn menes alt innen en time unna Oslo sentrum med kollektivtransport.

I denne konteksten forstås krystalltro og praksis som en form for «nyreligiøsitet», et begrep som defineres i kapittel 4, og blant annet inkluderer det kjente konseptet «New Age». Religiøs bruk av «talismaniske» og «apotropaiske» gjenstander, objekter med tenkt magisk evne til å beskytte eieren, har eksistert lenge. Dette kommer frem i kapittel 3, som setter krystallmagi i kontekst. Jeg vil i midlertidig bruke de to begrepene slik som beskrevet her, før de utdypes nærmere. Historisk sett har alle store religioner benyttet «hellige» objekter rituelt, og knyttet dem til forestillinger om at de inneholder spesielle påvirkende krefter (Hammer 2004, 198). Ved hjelp av kreftene kan man angivelig beskytte og/eller helbrede personer. Krystallbruk skaper mening og verdi i krystallbrukernes liv med utgangspunkt i en holistisk kosmologi (forståelsen deres om hvordan verden henger sammen), og ritualer tilknyttet krystallene, noe som betyr at talismaner også er viktige i nyreligiøsiteten.

1.1. Om krystallbrukerne og magiske krystaller

Krystallbrukerne er folk som benytter krystaller med utgangspunkt i troen om at krystallene inneholder magiske «energier» som kan påvirke omgivelsene, og inkluderer ikke folk som eier og er interesserte i krystaller, men som ikke har denne troen. Det tenkes at krystallene kan gjøre alt fra å fikse helseproblemer, til å skaffe dem drømmejobben eller kjæreste. Magiske steiner uten krystallformasjoner vil også omtales som krystaller. Krystallenes bruksområder varierer og avgjøres av deres mineraler, farge, form, størrelse og grad av behandling. Noen tenker f.eks. at ubehandlede «rå» krystaller har mer effekt enn tromlede varianter. Mine informanter ble introdusert til krystaller via bekjente, sosiale medier, krystallbutikker og markeder.

Gjennom rituelle teknikker kan «krystallmagien» aktiveres. Et eksempel er «manifestasjon», hvor man fokuserer på det man ønsker å oppnå, gjerne med krystallen i hånda, for å oppnå ønskede resultater. For at krystallene skal fungere, må de «lades opp» som batterier i f.eks. sollys og månelys, eller renses gjennom i vann, jord og røyk, for å nevne noen metoder. Steinene oppbevares gjennom bevisst plassering som krystallbrukeren tenker at vil bevare eller øke krystallenes «energi». De bæres gjerne som smykker, i lomma eller i sekken, for økt effekt. Med utgangspunkt i «chakrasystemet», tenkes det at krystallenes nærhet til ulike punkter på kroppen og sjelen vår, gir en spesiell magisk effekt, som får oss til å føle oss bedre - et komplisert system som beskrives nærmere i punkt 9.3. De magiske egenskapene avgjøres av

krystallbrukerne selv, men også av eksterne beskrivelser av steinenes funksjoner som finnes på nett, bøker, i krystallbutikker eller kommuniseres av andre krystallbrukere.

Forventninger og overraskende funn

I forkant av forskningen hadde jeg ikke forutsett at det fantes folk i mitt nærområde som har brukt 84 000 norske kroner i året på selvutviklingskurs knyttet til i krystallmagi. Jeg hadde sett et par krystallbutikker, men forstod ikke omfanget av tradisjoner og tro som kunne knyttes til dem. Flere av mine antakelser om krystallbrukerne ble motbevist i løpet av prosjektet. Krystallbrukerne er ikke nødvendigvis kvinner. De tror ikke bare at det er krystallene selv som gir dem lykke og helbredelse, men anser også seg selv som aktører som setter magien i gang, og får krystallene til å fungere. Krystallene er bare et hjelpemiddel. Flere uttrykte at de ikke en gang trengte krystallene, og at «spirituell» selvutvikling kunne skje uavhengig av dem. I tillegg hadde krystallbrukerne ingen generaliserbare fysiske kjennetegn. Jeg hadde en forventning om at krystallbrukerne var del av ekkokamre hvor de hovedsakelig omgås med andre som var enige i deres livssyn og livsførsel, men dette ble motbevist. Nærmest alle informantene hadde skeptikere i vennekretsen og familien sin, som de forholdt seg til på daglig basis. Noen av krystallbrukerne tvilte til og med på krystallenes magiske effekt, men fortalte at de «valgte å tro på det» likevel. I tillegg var krystallene tilknyttet et omfattende «holistisk» tanke-system hvor konsepter som «energi», «frekvenser», «vibrasjoner», «chakraer» og «sjel» spilte en viktig rolle – et system som en utenforstående ikke kunne forestilt seg på egenhånd.

1.2. Masteroppgavens struktur

For å skape oversiktighet inndeles oppgavens tematikk i tre deler: 1. «bakgrunn», 2. «presentasjon av materiale» og 3. «krystaller og verdensbilde». Til sammen gir delene et detaljert overblikk av vanlige kjennetegn på krystalltro og praksis i Oslo og omegn.

I første del av oppgaven forklares grunnlaget til empirien som følger. Her gjør jeg rede for metoder og teoretiske perspektiver som ble brukt for å samle inn kvalitativ data, og metodologiske styrker og svakheter. Jeg vil trekke inn begrepene «emisk» og «etisk», som tydeliggjør et skille mellom krystallbrukernes og akademikers beskrivelser av krystallbruk. Her foreligger det også en oppsummering av tidligere forskning innenfor feltet. I kapittel 2 og 3, introduseres en rekke sentrale begreper som leseren bør ha kjennskap til før begrepene anvendes videre i mitt materiale. Først introduserer jeg begreper som f.eks. «nyreligiøsitet», «New Age», «nypaganisme», «alternativ medisin» og «spiritualitet». En grundig

kontekstualisering av magi-begrepet følger så, med definisjoner av ulike magityper. Dette skaper klarhet og gir leseren innsikt i forskjellige måter krystallbruk kan forstås.

Del to tar for seg krystallenes rolle i den materielle kulturen som de er del av. Mye av materialet baseres her i mine funn fra besøk i krystallbutikker, markeder, Alternativmessa og krystallhealingsklinikker. Krystallene fremstilles som økonomisk relaterte og hverdagslige gjenstander, samtidig som det magiske aspektet av krystallene tydeliggjøres. Kapittel 5 handler om kjøp og salg av krystaller, kapittel 6 setter søkelys på kjøp og salg av krystallrelaterte tjenester, og kapittel 7 belyser krystallenes rolle utenfor en salgskontekst, f.eks. i krystallbrukernes hjem. De tre kapitlene undersøker hvordan krystallenes bevisste plassering i spesifikke omgivelser kan fortelle oss noe om den kulturelle konteksten som krystallene kan forstås ut ifra. Her vil krystallenes plassering i krystallbutikker, på hjemmelagde altere, og på kroppen, stå sentralt. Deres plassering har verdifull betydning for krystallbrukerne, og reflekterer New Age-idéene som omringer dem.

I del tre vil jeg redegjøre for de underliggende overbevisningene tilknyttet krystaller, med utgangspunkt i krystallbrukernes emiske forståelse av dem. I kapittel 8 forklares «krystallmagi» som del av et større «holistisk» verdensbilde, hvor konsepter som f.eks. «energi», «frekvenser» og «astrologi», kobles til krystallene. Denne delen fremstiller sammenhengen mellom krystallbruk, tro og livssyn. I tillegg eksemplifiseres krystallbrukernes krystallrelaterte overbevisninger, gjennom deres utsagn fra intervjuer, som forestillinger om at alt henger sammen, og at ingenting er tilfeldig. Kapittelet viser også hvordan krystallbrukerne forholder seg til situasjoner der krystaller blir ødelagt eller mistet, noe som forklares «spirituelt» av dem, samt deres evne til å håndtere indre og ytre skepsis mot krystallenes magiske effekt, bl.a. ved å legitimere krystallenes kraft med egne erfaringer. I kapittel 9 ser vi hvordan deres overbevisninger skaper, og opprettholder unike «nyreligiøse» ritualer og praksiser, som f.eks. krystallmeditasjon og relevante renselsesritualer som har som formål å øke velbehag.

Avslutningsvis oppsummerer jeg de viktigste funnene, og kommer med egne refleksjoner og analyser knyttet til empirien. I tillegg oppfordres det til videre forskning innenfor nyreligiøsiteten, og spesielt krystallbruk - særlig innenfor temaer som oppgaven tidsramme ikke tillot meg å undersøke i dybden. Jeg kommer med noen avsluttende refleksjoner til empirien og forsøker å gi et bilde av krystalltro og praksis i dagens Oslo og omegn.

DEL 1: Bakgrunn

Kapittel 2: Metode, teori og bakgrunn

I dette kapitlet vil jeg gjøre rede for det metodiske og teoretiske grunnlaget som oppgaven bygger på, og forklare hvordan jeg har jobbet for å gjøre relevant, gyldig og pålitelig forskning, som svarer på mine forskningsspørsmål nevnt innledningsvis. Målet med kapitlet er å argumentere for forskningens kvalitet. Først vil jeg nevne noen teoretiske perspektiver med viktige poenger som jeg har valgt å ta i betraktning under datainnsamlingsprosessen, og tolkningen av dataene. Deretter vil jeg forklare metodevalgene, og belyse fordeler og ulemper ved bruk av disse. Teoriene og metodenes gyldighet og pålitelighet diskuteres kontinuerlig gjennom kapitlet, og jeg vil forklare på hvilken måte funnene var relevante for kartleggingen av krystallbruk og krystalltro i Oslo og Omegn. Avslutningsvis vil jeg gi en innføring i tidligere forskning på feltet, som kontekstualiserer krystallmagi.

2.1. Teoretiske innfallsvinkler

Først vil jeg trekke inn noen teoretiske innfallsvinkler jeg anvender når jeg tolker og analyserer dataene i mitt materiale. Et sentralt poeng jeg ønsker å få frem med flere av perspektivene er viktigheten av at forskeren bør være refleksiv over sitt eget forskningsmateriale, i tillegg til rollen de har i forskningsprosessen. Dette opplever jeg som viktig å forklare, siden det finnes fallgruver som kan påvirke forskeren, informantene og mottakeren av det fremstilte datamaterialet. Man kan unngå negative utfall ved å tenke godt igjennom hvordan man velger å tolke og analysere dataene, forholde seg til informantene og feltet deres, og ikke minst fremstille de utvalgte funnene.

Emiske og etiske begreper

Akademikere skiller ofte mellom «emiske» og «etiske» perspektiver (Martin 2017, 25). De emiske er perspektivene som mennesker innenfor et bestemt miljø bruker når de forklarer deres forestillinger og praksiser. Etske perspektiver er en utenforforståendes syn på et bestemt miljø som de ikke selv er en del av. Forskere analyserer vanligvis de emiske perspektivene, med etiske forståelser av dem. I denne konteksten er det emiske synet krystallbrukernes forståelse av deres egen tro og praksis, mens de etiske er forskernes syn på krystallbrukernes tro og praksis. Religionsforskere bør anerkjenne at informantene ikke nødvendigvis vil være enige i religionsvitenskapelige fremstillinger av dem; f.eks. bruker ikke krystallbrukerne begreper som

«magi» eller «nyreligiøsitet» når de beskriver egen praksis, og tenker at det de gjør ikke har noe med religion å gjøre siden de «ikke er religiøse».

Når uenigheter oppstår er det viktig å huske at det finnes flere måter å oppfatte ting på, og at religionsviterens oppgave er å bidra i forskning med etiske perspektiver, uansett om den religiøse gruppen som undersøkes er enige i dette synet eller ikke (ibid. 30). Likevel er det av forskerens interesse å prøve å forstå og forklare hva det emiske perspektivet går ut på. Dersom det emiske perspektivet ikke kommer frem, så blir det vanskelig å analysere noens religiøse verdensforståelse. Religionsviteren Craig Martin understreker at det ikke er religionsviterens rolle å være religiøs, men å *studere religion* (ibid. 31). Dette er også min faglige tilnærming.

Pålitelighet og gyldighet

Ifølge Postholm og Jacobsen er intensjonen med forskning å presentere kunnskap som kan være nyttig for en selv og andre (Postholm & Jacobsen 2018, 219). For at forskning skal være nyttig, så må den være pålitelig, noe som kan være vanskelig i kvalitativ forskning. Med et positivistisk forskningsideal bør det være en avstand mellom forskeren og forskningsdeltakeren, slik at forskeren ikke får innflytelse på informanten og miljøet de er en del av (ibid. 106). Målet er å sikre pålitelighet gjennom repliserbarhet, altså at forskningen kan gjentas med det samme utgangspunktet av en annen forsker og oppnå et lignende resultat. Dersom data blir påvirket av en utenforstående tenker positivistene at den endelige fremstillingen ikke reflekterer den faktiske virkeligheten til informanten, men en virkelighet der forskeren kan ha gjort at informanten tilpasser seg, og ikke oppfører seg slik de ville gjort om forskeren ikke var til stede – noe som ikke gir et genuint bilde av de faktiske forholdene.

I motsetning tenker konstruktivister at det positivistiske idealet er uoppnåelig - forskeren vil påvirke materialet uansett. Nærhet til forskningsdeltakerne, f.eks. ved å omgås dem, er for konstruktivister den beste måten å forstå noens virkelighet (ibid. 106). Det beste er kanskje en mellom mellomting; «den gode forsker veksler mellom nærhet og distanse» (ibid. 107). En måte forskeren kan forsterke forskningens pålitelighet er ved å være transparent. Tjora definerer dette som at forskeren skal være så åpen som mulig om alle valg som er blitt gjort, både om teori, valg av informanter, og fremgangsmåte for metoden (Tjora 2021, 264). Dette krever spesielt ved intervjuer at forskeren reflekterer over egen påvirkning på informanter og feltet.

Å være på «innsiden» og «utsiden» samtidig er utfordrende for metoder som krever sosial samhandling, siden forskerens subjektive meninger alltid kan påvirke forskningen, både bevisst

og ubevisst. Hvis forskeren tror på magi, eller har bestemt seg på forhånd for hva krystallbruk går ut på, så vil dette kunne påvirke fremstillingen av dataene. Forskeren bør reflektere over deres egen posisjon og påvirkning som en aktør med egne holdninger, forventninger og oppfatninger. Dette aspektet bør reflekteres rundt, ved bruk av *alle* forskningsmetoder, noe de som vil komme tydelig frem i diskusjonen av metodenes styrker og svakheter.

Et annet begrep som må trekkes frem er gyldighet. Dette handler om i hvilken grad forskningen kan svare på problemstillingen (ibid. 260). I denne oppgaven vil derfor de emiske og de etiske perspektivene være essensielle for gyldigheten. Ved å inkludere emiske perspektiver, altså informantenes egne perspektiver som krystallbrukere, får leseren innsikt i hvordan de legitimerer egen krystallbruk. Utvalget krever derfor at alle informantene faktisk er krystallbrukere, og at de kjenner seg igjen i min gjengivelse av deres emiske begreper. Et annet aspekt av gyldighet er forskningens generaliserbarhet. Kan forskningen fortelle noe om verdenen utenfor empirien som er beskrevet? De etiske begrepene forteller noe om empirien fra et utenforperspektiv, og kan brukes på annen empiri. Hvis forskningen kun hadde emiske perspektiver, ville forskningen kun være gyldig for hver enkelt informant. Men hvis forskningen ikke inkluderte emiske perspektiver, ville det kanskje blitt lite relaterbart for krystallbrukere, og dermed svekket gyldigheten.

Forskeren i kontekst

Religionsviteren Gavin fremhever at forskeren i forskningssammenheng, er et produkt av det sosiale miljøet de er del av, og at dette kan påvirke forskningen, noe forskeren bør være klar over. Forskerens rolle kaller han derfor «situated observer» (Flood 1999, 143), som handler om at ting som f.eks. deres sosiale miljø og politiske preferanser, former dem. Da Evans-Pritchard reiste til Nuer-folket i Sør-Sudan i 1930, var det i utgangspunktet nokså umulig for han å få noen umiddelbar forståelse av nuernes kultur. Han kunne ikke språket, var hvit, britisk, og hadde ingen spesielle forkunnskaper om kulturen han var i ferd med å leve i, fordi han selv var en «situated observer», en person som må forstås ut ifra hans egen kulturelle kontekst. Dette ser vi f.eks. i Evans-Pritchards frustrasjon over nuernes måte å kommunisere på:

I defy the most patient ethnologist to make headway against this kind of opposition. One is just driven crazy by it. Indeed, after a few weeks of associating solely with Nuer one displays, if the pun be allowed, the most evident symptoms of 'Nuerosis'. (Evans-Pritchard 1940, 13).

Frustrasjonen over nuernes oppførsel kan kun forstås dersom man forstår Evans-Pritchards kultur. For han var det «umulig» å snakke med nuerne, fordi han snakket på en annen måte.

Han var påvirket av egne kulturelle forutsetninger. Forskeren kan simpelthen ikke være upåvirket av systemet de er vant med, og må derfor være «situated», altså tolker de verden ut ifra kunnskapen de allerede har opparbeidet. Jo større avstand mellom ens egen kultur og kulturen man undersøker, desto enklere er det med et kritisk blikk på de som undersøkes. Dette kalles «mistenksom hermeneutikk», et begrep som defineres i neste avsnitt. Det å ta for gitt ens egen måte å leve på som «normalt» og «best» bør forskeren prøve å legge fra seg, til fordel for forskningens nøytralitet. Forskeren bør stille seg kritisk til det de allerede vet, siden de også forstår verden ut ifra en bestemt kontekst. For nuerne kan Evans-Pritchard ha fremstått som minst like irriterende med hans væremåte, som ikke ga mening i deres kultur. Flood understreker at måtene vi forstår religion på er påvirket av vår konseptuelle forståelse av den, og påvirket av faktorer som f.eks. kjønnnet vårt (Flood 1999, 145).

Mistenksomhetens hermeneutikk

Å være kritisk til informasjonen man serveres er sentralt i religionsvitenskapelig forskning. Craig Martin at det kan være nyttig å stille kritiske spørsmål og reflektere rundt data vi samler inn (Martin 2017, 22), f.eks. religiøse påstander, som at «alle har en sjel», og at «det finnes en slags guddommelig energi som er høyere enn oss selv». Slike utsagn er emiske kosmologiske syn som ofte kom til uttrykk i krystallbrukernes diskurs. Det er naturlig å være skeptisk til ny informasjon. Martin viser f.eks. til at dersom en morder sier at årsaken bak et drap var at Gud hadde sagt det, så ville de fleste begynt å stille spørsmål (ibid. 22), og ikke tatt morderens forklaring for gitt. Å tolke og bearbeide informasjon med skepsis kaller han mistenksom hermeneutikk, som dreier seg om at vi ved å lese mellom linjene, f.eks. ved å lete etter skjulte motiver, kan finne ut mer om et fenomen og kulturen de utgjør og er del av (ibid. 22).

Krystaller som del av en materiell kultur

Krystaller kan forstås som en del av en materiell kultur, og er en type materiell religion. Å sette søkelys på det materielle aspektet av nyreligiøsiteten, betyr ikke nødvendigvis at det «spirituelle» aspektet ikke vektlegges, men heller at de to aspektene henger sammen. Som Birgit Meyer understreker, kan man, ved å ta det materielle aspektet av religion seriøst, skape nye forståelser for religion, ettersom konvensjonelle forståelser av religion ofte har sett på det 'åndelige' aspektet ved religionen i stedet for det fysiske (Meyer 2011, 59). Gjenstandenes fysiske egenskaper representerer også historier (Ferraro 2019, 579). Krystallene forstås best dersom vi ser dem i lyset av deres historie. Kultur skapes kontinuerlig gjennom vår samhandling med materielle objekter (Walker & Berryman 2022, 450).

2.2. Datainnsamling og fremstilling av data

Empirien bygger på intervjuer med krystallbrukere, besøk i krystallbutikker, deltakelse på arrangementer som f.eks. markeder, et hekseritual og Alternativmessa, utprøvelse av krystallhealing hos to alternative terapeuter, samt studie av skriftlig og visuelt materiale. Videre vil jeg redegjøre for relevante metoder og diskutere deres styrker og begrensninger.

Datainnsamlingen foregikk fra august 2021 til mai 2023. Noen forhåndsbestemte kriterier avgjorde hvem som passet som informanter, noe som styrket oppgavens formål (Tjora 2021, 141). Informantene har til felles en *bruk* av krystaller og *tro* på deres antatte magiske egenskaper. Gjennom samtaler med ansatte i krystallbutikker, og utstillere på alternativmessa fikk jeg innpass i krystallmiljøet. De tipset meg om mulige informanter, steder og tjenester tilknyttet krystaller, noe som kalles snøballmetoden (ibid. 144). Jeg har vært i kontakt med tjuefire personer som ønsket å bidra til oppgavens formål. Tretten av dem ble med på intervju. Åtte av de intervjuede solgte krystaller eller krystallrelaterte tjenester. Det var viktig at jeg mottok informert samtykke (Kvale & Brinkmann 2015, 104). Derfor fikk alle tilsendt prosjektbeskrivelse og var innforstått med hva informasjonen skulle brukes til i oppgaven, samt rettighetene deres, og samtykket til deltakelse. Prosjektet er godkjent av NSD (Norsk senter for forskningsdata) (NSD.no 2023). Personopplysninger ble håndtert i henhold til personvernregelverket, og anonymisert. Informantene har fått alias, som markeres i anførselstegn - et stilvalg for å øke oppgavens leservennlighet, og gjøre informantene ugjenkjennelige. I referanselisten er det ytterligere beskrivelser av intervjuenes format, tidspunkt og varighet. Informantene hadde mulighet til å trekke seg om de ønsket det. Oppbevaringen av personopplysninger fant kun sted i løpet av den nevnte tidsperioden.

2.3. Metode

Jeg har benyttet meg av kvalitative metoder i min datainnsamling. Dette innebærer at data bygger på «beskrivelser av virkeligheten gjennom ord eller språk», altså både emiske og etiske formidlinger (Postholm & Jacobsen 2018, 89). Data tolkes gjennom kvalitativ dataanalyse, som skjer kontinuerlig under forskningsprosessen. Deretter sorteres data ut ifra tematikk, slik at det kan presenteres bra tekstuelt (ibid. 139-140). Slik kan man få overblikk over materialets sammenheng, og relevans for forskningsspørsmålene.

Gjennomføring av intervjuer

Intervjuene varte i omtrent en time og tok utgangspunkt i en intervjumal med spørsmål om: 1. informantenes introduksjon til krystaller, 2. hvordan de behandlet og oppbevarte krystallene, 3. deres personlige forhold til krystaller, 4. deltakelse på kurs og sosiale aktiviteter, 5. deres tanker om skepsis og kritikk mot krystallbruk, og 6. hvordan det var å jobbe med krystaller og krystallinteresserte kunder og klienter (dersom de arbeidet i krystallrelaterte yrker). Spørsmålene var åpent konstruert slik at krystallbrukerne selv kunne velge hva de ville vektlegge. Et slikt «semistrukturert intervju» innebærer at man kan gå vekk ifra malen når det blir relevant (Bremborg 2022, 310). Svarene ble tatt opp med lydopptaker med informantenes tillatelse, og slettet fortløpende etter anonymisert transkribering. Mens opptaket pågikk, kunne notater vente, og det ble naturlig flyt og tilstedeværelse i intervjuet, som igjen gjorde det lettere å stille aktive oppfølgingsspørsmål. Det transkriberte intervjuet ble sortert og analysert i etterkant. Intervjuene ble for det meste gjennomført på cafeer, med få unntak.

Intervju som metode

Kvalitative intervjuer er en metode for å finne ut hvordan andre oppfatter verden. De kan også gi perspektiver på folks subjektive opplevelser av ting som har skjedd (Fangen 2010, 15). I et intervju kan vi få innblikk i andres verden, og det kan gi kunnskap om steder vi ikke har vært og hendelser vi ikke har erfart (Weiss 1994, 1). Intervjuer gjør det også mulig for krystallbrukerne å uttrykke seg på et mer personlig nivå, og tillater forskeren å stille oppfølgingsspørsmål (Bremborg 2022, 311, 319).

At nye spørsmål og svar kan oppstå er et sentralt element i intervjuprosessen. Ikke bare utveksles informasjon, men opplysningene tolkes hermeneutisk, og resulterer i stadig ny forståelse for fenomener som igjen kan tolkes videre (Gilje 2019, 11). Dette går begge veier. Under intervjuet med «Hedda» ble f.eks. begrepet «magi» nevnt. «Hedda» brukte ikke magi-begrepet om egen praksis, og spurte; «jeg pleier ikke å bruke ordet magi, men heller spiritualitet, så hva legger du i begrepet magi?». Hun var interessert i å forstå min forståelse, selv om hennes var annerledes. Dette ledet til en samtale om hva «spiritualitet» var for henne, som førte til nye spørsmål og svar, og belyste «Heddas» forestillinger. Kunnskap konstrueres relasjonelt – både forskeren og den intervjuede påvirker hverandre, enten de vil det eller ikke (Bremborg 2022, 311). Ved samarbeid oppstår det ny og meningsfylt kunnskap, som igjen tolkes av begge parter.

Metoden har også begrensninger; bl.a. etiske utfordringer tilknyttet forskerens subjektivitet under intervjuene og i materialet (ibid. 319). Siden masteroppgaven har en ramme for hva som er relevant data, og en viss agenda, kan dette skape avstand mellom intervjueren og den intervjuede. Forskeren kan misbruke makten deres ved å stille ledende spørsmål som gir svar i overensstemmelse med intervjuerens holdninger, selv når dette er irrelevant og ikke gir korrekt fremstilling av informantenes syn. Begge parter kan lyve og endre sannheten. Derfor er det viktig å være refleksiv over ens egen rolle og påvirkning, samt kritisk til informasjonen man får servert. Man bør også respektere informanten, f.eks. ved å opprettholde konfidensialitet der det er mulig (ibid. 320). I tillegg må den som intervjues vite at de blir intervjuet (ibid. 319).

Praktiske begrensninger kan være at jo færre som analyserer intervjudataen, desto mindre nyansert blir fremstillingen av materialet. Det er også tungvint og tidskrevende å transkribere og analysere intervjuer, og det kan oppstå problemer når man organiserer data i etterkant (ibid. 319). Avbrytelser kan også oppstå underveis, f.eks. tekniske problemer og støy. I tillegg gir intervjuet svar på en begrenset mengde spørsmål, og viktig informasjon kan utelates på grunn av intervjuets rammeverk. Metoden begrenser seg til få timer med informasjonsutveksling. Sannsynligvis ville man fått mer ut av å dra på et langvarig feltarbeid i miljøet man utforsker, og ta feltnotater over tid som gir et mer helhetlig bilde, i hvert fall om man vil skape et bilde av praksis i hverdagen til informanten (ibid. 319).

Kvalitative intervjuer har blitt kritisert av en rekke sosiologer for å ikke forklare menneskers handlinger og intensjoner godt nok. Sosiologen Eivind G. Fjær oppsummerer kritikken slik:

Hva folk *sier* er, ifølge dem², en upålitelig kilde til informasjon om hva folk *gjør* og de kulturelle prosessene som disse handlingene er en del av. Følgelig passer andre metoder bedre om vi vil studere *hva* folk gjør og *hvorfor* de gjør det (Fjær 2018, 28).

Kritikken mot kvalitative intervjuer kan deles i to: 1. «Folk gjør ikke det de sier de gjør» (ibid. 28); og 2. «folk veit ikke hvorfor de gjør det de gjør» (ibid. 29). Det førstnevnte handler om at informantene er tilpasningsdyktige, og kan endre holdninger og måten de fremstiller seg under intervjuer, ut ifra hva som passer dem. Det andre poenget tar utgangspunkt i at folk ikke kan forstå deres egen kultur objektivt, siden de er del av den, og derfor mangler «diskursiv tilgang til den kulturen de er en del av» (ibid. 28-30). Kultur forstås av kritikerne som et fenomen der

² Med «dem», refereres det til sosiologene som har kritisert kvalitative intervjuer som metode.

det finnes korrekte måter å gjøre ting på, altså forventninger til hvordan folk skal oppføre seg, og at det man vet og gjør bygger på disse kulturelle konvensjonene (ibid. 29-30).

Fjær forsvarer kvalitative intervjuer som metode og mener at forskerens rolle er å sette informantenes beskrivelser i en større, og mer objektiv kontekst, og at de følgelig ikke må ta all data for god fisk (ibid. 39), et syn som resonerer med mitt eget. Han belyser at det vi studerer er informasjonen vi blir gitt, og hva den kan fortelle oss - noe som er verdt å forske på uansett om det representerer en objektiv sannhet eller ikke. Dette er ikke det samme som å tro blindt på alt en informant forteller. Forskeren gjengir virkeligheten til den intervjuede, med utgangspunkt i deres egen tolkning (Kvale & Brinkmann 2015, 241). Kvale og Brinkmann poengterer at «man streber etter objektivitet om subjektivitet», noe som tilsier at en helt objektiv fremstilling ikke er mulig (ibid. 273). Derfor kan man bedrive «refleksiv objektivitet», hvor man gjør seg selv bevisst på at man er med på å skape spesifikke fremstillinger av virkeligheten i materialet sitt, og hva konsekvensene av dette arbeidet kan innebære. I hermeneutikken tenkes det at fordommene våre faktisk er nyttige utgangspunkt til ny forståelse av konsepter (ibid. 273).

Gjennomføring av deltakende observasjon

I løpet av masterprosjektet oppsøkte jeg steder hvor krystallbrukerne oppholdt seg, snakket om krystallmagi og utførte krystallritualer. Jeg var innom deres «habitat», f.eks. krystallbutikker, markeder, Alternativmessa og alternative klinikker. I flere tilfeller var jeg deltaker, og gjorde det samme som krystallbrukerne. Besøk i krystallbutikker ble en rutine, og ga meg en opplevelse av hvordan det var å være «kunde» i slike butikker. Besøkene tok omtrent tretti minutter per butikk, og innebar analyse av salgsprodukter og butikkens design, deltakelse i samtaler med ansatte og kunder, og mulighet til å overhøre andres samtaler om krystaller, samt skaffe informanter. Det samme gjaldt Alternativmessa og markeder som solgte krystaller. Jeg opplevde å være på «innsiden» av krystallmiljøet i Oslo. I flere tilfeller ble jeg del av samtaler med ansatte og kunder som ikke visste om formålet bak besøket mitt, og gjennom disse interaksjonene fikk jeg et bilde av deres kundeopplevelser. De ansatte som kjente meg igjen synes det var hyggelig at jeg kom innom, lot meg tittle fritt, og følge med på samtalene de hadde med kunder. På et tidspunkt foregikk det et krystallrelatert hekseritual i regi av en krystallbutikk. Jeg stod i kø utenfor butikken i fire timer for å delta på med krystallbrukerne, og overhørte samtaler om krystaller, mens jeg følte på den kollektive entusiasmen og stemningen rundt krystallbruk. Da jeg til slutt kom inn i butikken ble jeg møtt av en heks som forklarte meg hvordan ritualet ville foregå, og jeg deltok på lik linje med de andre.

I tillegg var jeg deltakende observatør hos to alternative krystallhealere i Oslo, som behandlet meg som enhver annen pasient, med krystallhealing. Jeg fikk innblikk i hvordan menneskene bak praksisen jobber og kommuniserer med pasienter, og fikk kjenne på kroppen hvordan det var å bli behandlet. Jeg ble snakket til som et individ, og ikke som en forsker i en spesiell rolle, selv om healerne var innforstått med min rolle i feltet.

Deltakende observasjon som metode

Tilstedeværelse i krystallmiljøet, deltakelse, og samhandling med krystallbrukerne, defineres som en metode for datainnsamling kalt «deltakende observasjon» (Fangen 2010, 9), som her består av en rekke besøk i relevante felt. Metoden innebærer at man befinner seg der krystallbrukerne pleier å være, f.eks. ved å delta på krystallrelaterte arrangementer (ibid. 9), samtidig som man opprettholder status som forsker, med etisk blikk. Å være en deltaker innebærer at man gjør det samme som menneskene i miljøet man undersøker, man står ikke bare og observerer (ibid. 13). Metoden gir forskeren tilgang til ny kunnskap og data om sosiale miljøer og deres praksiser, som de ikke ellers ville ha fått ved å kun være tilskuere, noe som kan brukes i undersøkelser av underliggende oppfatninger og motivasjoner bak spesielle handlinger (Uldam & McCurdy 2013, 942). Deltakende observasjon egner seg for forskere som undersøker grupper med tydelige ideologiske, politiske og religiøse holdninger, fordi motivasjonene og idéene som florerer i disse miljøene, er innvevd i hverdagen deres, og derfor kan forstås gjennom deltakelse i denne hverdagen hvor «kollektive identiteter» oppstår og opprettholdes. Siden det heller ikke finnes utdypende forskning på krystalltro i Oslo og omegn, ble metoden nyttig i min datainnsamling,

Denne metoden gir en økt forståelse for informantenes emiske perspektiver på krystallmagi, og mulighet til å se deres mer uformelle sider. I tillegg vil man kunne se om deres ord og handlinger samsvarer i flere situasjoner (Fangen 2010, 15). Antropologen Alpa Shah påpeker to fordeler ved deltakende observasjon: 1. Metoden får oss, gjennom aktiv tilstedeværelse i folks liv, til å stille kritiske spørsmål og revurdere våre fordommer om feltet og menneskene vi studerer, og kan gi oss ny forståelse, og 2. deltakende observasjon gjør det mulig for forskeren å forstå hvordan historie, ideologi og handlinger henger sammen i praksis (Shah 2017, 47). Denne metoden konfronterer vårt eget verdenssyn, siden vi i møte med andres verdenssyn, kan identifisere at vi også er påvirket av kulturelle oppfatninger av hva verden er, samt utfordre dette synet deretter (ibid. 47).

Feltsamtaler

Uformelle samtaler med informanter har også vært nyttige metoder i dette prosjektet. Selv om feltsamtaler er lite representert i forskning, og ikke er en anerkjent metode, kan de bidra med «nyttig kunnskap» for datainnsamling (Buvik, Skatvedt & Baklien 2020, 223). Som nevnt, har gjentatte besøk i krystallrelaterte felt medført en rekke relevante feltsamtaler. Der virker informantene mindre opptatte av hvordan de fremstiller seg, enn under formelle intervjuer. For enkelte var det f.eks. lett å beskrive sitt forhold til krystaller under feltsamtalen, men visste ikke alltid hva de skulle si under intervjuet, og sa de ikke klarte å formulere seg.

Feltsamtaler styrker båndet mellom forskeren og informanten, og det kan bygges en positiv relasjon. Man ser på hverandre som «subjekter og medmennesker» (ibid. 226). Et eksempel, fra et besøk i en krystallbutikk i Oslo, hvor jeg overhørte «Daniel» snakke med venninnene om krystaller. Hans entusiasme var smittende, så jeg kunne ikke la være å spørre om han ville delta som informant i masteroppgaven min. Det første han sa var; «Nei, så spennende. Du ble ikke redd for meg selv om jeg er skorpion da?». Vi hadde en hyggelig samtale og planla å møtes for intervju, snakket litt om hans forhold til krystaller, og om stjernetegnet hans. Denne korte interaksjonen ga meg et bilde av «Daniel» som kun feltsamtalen kunne gi meg, en form for «uforutsett innsikt», som økte min forståelse av feltet (ibid. 227). Jeg ble del av et hverdagsøyeblikk mellom flere krystallbrukere, som ga meg ny forståelse av krystallbrukens sosiale aspekt. Feltsamtaler legger grunnlag for «refleksjon over praksis» (ibid. 235), man får tid til å la tankene og samtalen flyte fritt, uten avbrytelser. Under intervjuet med «Daniel» i etterkant fremstod han mer varsom, betenksom og introvert enn i krystallbutikken.

Noen ulemper med feltsamtaler er muligheten til å komme for nært innpå informanten, som kan påvirke data negativ retning dersom relasjonen kommer i første rekke. I tillegg oppstår det etiske problemer angående samtykke til å referere til det som ble sagt og gjort under feltsamtaler (ibid. 236). Å be om samtykke til å bruke dataene kan oppleves ukomfortabelt av begge parter, siden det ikke foregikk noen avtale i forkant om at data ville samles inn før og etter intervjuet. Det er også vanskelig å fremstille hendelsene med nøyaktighet uten opptak.

2.4. Forskning på feltet

Steiner blitt brukt i ulike kulturer og tidsepoker for beskyttelse, helbredelse og lykkebringning. I Norge nevnes magiske krystaller nærmest utelukkende som et eksempel på en type magisk praksis i tekster om «spiritualitet», «nyreligiøsitet», «New Age» og «alternativmedisin», men

er sjelden det sentrale temaet. Slike kilder, som følgende avsnitt vil gi eksempler på, er derfor sentrale i forskningen på magiske krystaller. Forskning med krystallene i sentrum som talismaner i det moderne Norge, har jeg ikke funnet. Det finnes lite forskning på krystalltro og bruk i moderne tid generelt, men det eksisterer referanser til magisk bruk av dem i andre kontekster og perioder, f.eks. i antikken og middelalderen (se: Hammer 2020). Kilder om talismaner, som f.eks. amuletter, er det flere av. Gemmologi, naturvitenskapelig forskning om edelstener, finnes det derimot rikelig av. Et utvalg relevant forskning, som kan fortelle noe om krystallbruk, både direkte og indirekte, vil nevnes i de følgende avsnittene.

Noen sentrale nordiske religionsteoretikere i masteroppgaven vil først nevnes kort. Religionsviteren Olav Hammer (2004), har med bl.a. *På Spaning Efter Helheten*, hvor han setter søkelys på den terapeutiske siden av New age, vært spesielt nyttig for å belyse mitt materiale. Jeg har også hatt stor nytte av forskningen til de fremtredende norske religionshistorikerne Ingvild Sælid Gilhus, Siv Ellen Kraft, Anne Kalvig og Lisbeth Mikaelsson, blant annet i Gilhus & Kraft (2017), Gilhus & Mikaelsson (2005) og Kalvig (2017), i tillegg til James. R. Lewis (d. 2023) ved UiT, som bl.a. er medredaktør av *New Age in Norway*. I *New Age Spirituality*, redigert av Gilhus og Steven. J. Sutcliffe (2014), fremstilles New Age som en del av kulturen og samfunnet, noe som viser at denne typen moderne religiøsitet ikke egentlig skiller seg så mye fra andre typer religion som mange tidligere har antatt. Her har jeg i tillegg til redaktørens egne bidrag hatt nytte av kapitlene til bl.a. Paul Heelas (2014), Frans Jespers (2014) og Stef Aupers & Dick Houtman.(2014).

Forskning på magiske krystaller

I artikkelen *Västerländska Traditioner om Läkande och Magiska Stenar – en Idéhistorisk Skiss* (Hammer 2020), oppsummerer Hammer hvordan helbredende og beskyttende krystallbruk har blitt omtalt i medisinske leksikon gjennom tidene helt fra antikken. Det finnes ikke mange slike oversikter over krystallmagi i et historisk perspektiv, og Hammers artikkel vies derfor stor plass i oppgavens kontekstualisering av krystallmagi, som den eneste kilden jeg fant av sitt slag.

Forskning på krystallmagi er mest utbredt i USA, hvor nyreligiøsiteten lever i beste velgående. Det finnes f.eks. beskrivelser av krystallmagi i Cottonwood Spring Pueblo, New Mexico, hvor krystaller og f.eks. skjell og keramikk, ble hyppig brukt som apotropaiske gjenstander (Walker & Berryman 2022, 449). Krystaller ble her brukt medisinsk eller for å beskytte bæreren mot farlige hekser (ibid. 459, 464). På linje med krystallbruk i mitt materiale, ble de blant annet plassert på altere, brukt i kombinasjon med vann for å øke deres magiske effekt, forstått som

«levende» aktører, og kunne inneholde kraft fra lys og ild (ibid. 449-450, 460). I motsetning til krystallenes rolle livene til mine informanter, ble krystallene her også brukt for å skade andre (ibid. 459). Sjamaner hadde monopol på bruken av magiske mineraler, og brukte dem bl.a. i klærne for å få det til å begynne å regne (ibid. 464). Funn av mineraler som f.eks. kalsitt, hematitt, malakitt, selenitt, limestone, sandstein, og kvarts i dette området, tydeliggjør hvor verdifullt magiske krystaller var for innbyggerne (ibid. 480-481). Selenitt var den mest utbredte, en krystall som også var essensiell og populær blant mine informanter (ibid. 481).

Krystaller formet som hodeskaller, har vært viktige for enkelte nyreligiøse krystallsamlere, som er overbevist om at krystallskallene kommer fra det forvunnede landet, «Atlantis» (Laycock 2015, 166), en populær myte blant nyreligiøse. Samlerne hevder at krystallenes opprinnelsessted er «for fantastisk», til at vitenskapen godtar deres forklaring av opphavet (ibid. 166). Forskning tyder på at krystallenes form ikke kunne ha blitt konstruert uten moderne teknologi og spesielle verktøy, noe de nyreligiøse ser bort ifra (ibid. 166-167). Ved å konsentrere energien på krystallskallene, trodde krystallbrukerne de kunne få visuelle innsyn og verdifull kunnskap om tider og steder de ikke selv hadde vært (ibid. 170). Min informant «Ruben», viser hvordan dette også er en levende praksis i Oslo og omegn, under punkt 6.2. Andre krystallskallesamlere hevdet under en UFO-konferanse, at de hadde jobbet med krystallskaller i et tidligere liv i Tibet (ibid. 178-179). Slike påstander fremstår også i mitt materiale (se punkt 9.2). Krystallenes kobling til myter om samfunn som Atlantis, Maya og Lemuria, ser vi også i krystallbutikker i Oslo og omegn, hvor samfunnene blir referert til i krystallenes beskrivelser. Krystaller som f.eks. «Lemurian quartz» tenkes å kunne brukes i spirituelle tidsreiser hvor man kan visualisere og kommunisere med livet i Lemuria.

Arkeologisk forskning – amuletter og inskripsjoner

Krystallbrukerne bruker ofte krystaller som amuletter, f.eks. smykker. Disse blir vanligvis båret på kroppen. Arkeologiske funn viser at amuletter ble brukt som talismaner igjennom historien, f.eks. sandstein innpakket i ull og bomull (Smalley 2020, 416, 418). Dette er et eksempel på apotropaisk magi, som forklares i neste kapittel. Slik bruk av amuletter kan sammenlignes med bruken av krystaller i Oslo og omegn. Selv om amulettene var ment å avverge sykdom, var deres viktigste funksjon å skape psykisk velbehag. Det ble tenkt at amuletter hadde lengre levetid og flere bruksområder, enn tradisjonell medisin (Kieckhefer 2014, 75). Ved å inngravere dem med tekst om hvordan amuletten skulle beskytte og hva den skulle beskytte mot, ble dens magiske effekt sterkere. I tre krystallbutikker i Oslo ble det solgt krystaller med hellige runer.

Det å inngravere religiøse symboler, hellige navn eller bønner, for lykke, beskyttelse og god helse, har lenge vært en utbredt praksis (Skemer 2021, 23).

I Danmark ble det f.eks. funnet en amulett laget av et menneskekranium fra omtrent 725-760 v.t., med runer mot verk og en viss norrøn sykdomsdemon (Røthe 2020, 99). Et annet eksempel er Karl den store (741-814 v.t.) som brukte en amulett med «to halve krystallkuler som inneholdt deler av det hellige kors og jomfru Marias hår» som beskyttelse (Røthe 2020, 112). Fra Tjekkia har vi Dřevíč-amuletten med latinsk inskripsjon fra middelalderen (Varvřík 2020, 1-2). Teksten er et kristent budskap der det bes om hjelp fra den hellige treenighet om at amuletten skal beskytte bæreren mot djevelen og demoner (ibid. 10). Funn fra 1600 til 1700-tallet antyder at det var menn med viktig og mektig sosial status som gikk med amuletter, da det ble tenkt at de kunne hjelpe med alt fra politisk suksess og rikdom, til å beskytte mot naturkatastrofer og onde ånder (Skemer 2021, 24). Slike talismaner med innrissede ønsker om beskyttelse mot sykdom og farer, forteller oss om gamle krysskulturelle beskyttelsespraksiser, og belyser forestillinger om at tingenes magiske effekt aktiveres ved bruk av språk. Bruk av ord for å «aktivere» krystallmagi, eksemplifiseres også i mitt materiale, under punkt 9.1 og 9.2.

Arkeologer har ofte unngått å analysere den magiske betydningen til materielle objekter, der det ikke finnes åpenbare bevis på et magisk aspekt (Johanson & Jonuks 2018, 201). En årsak kan være frykt for å antyde sammenhenger som ikke direkte kommer frem i materialet.

The fear of magical interpretations and thereby their absence has led to a closed circle, where artifacts of this kind are neither noticed nor collected and thus the relevant interpretations are considered unimportant. To step out of this cycle, possible magical interpretations need to be brought into academic discussion. (ibid. 201).

Å anta at funn av materielle objekter ikke har noen magisk funksjon, siden funksjonen ikke er opplagt og krever tolkning, er ikke gunstig, men forståelig. For å forstå seg menneskers tidligere liv er det likevel nødvendig å hvordan de forholdt seg til gjenstander (Walker & Berryman, 2022 490). Derfor er det viktig å tolke samtidens tradisjoner ved å samle inn egen data og gjøre egne tolkninger, slik at fremtidens generasjoner enkelt kan anvende materialet i deres forskning.

Kapittel 3: Krystallmagi i kontekst

Flere varianter av begrepet «magi» vil anvendes i mitt materiale for å forklare krystallbruk og krystalltro. Selv om begrepet ikke blir brukt av krystallbrukerne, så representerer begrepet min tolkning av hva krystallbruk *kan* være i denne konteksten. Magi forstås her som idéen om at «det eksisterer skjulte forbindelser i universet, og at det er mulig å påvirke dem ved hjelp av viljens makt» (Gilhus & Mikaelsson 2005, 114). Videre vil jeg belyse noen teoretiske perspektiver på magi, og skissere den omfattende historien til magi-begrepet i academia.

Bernd-Christian Otto og Michael Stausberg mener magi-begrepet, representerer en rekke konseptuelle utfordringer (Otto & Stausberg 2013, 10), og at vi heller bør undersøke data som vi assosierer med magi på egne premisser (ibid. 12). Selv om begrepet både er omstridt og vanskelig å avgrense, omtales krystalltro som regel som en magisk praksis, og betegnelsen gir folk flest et inntrykk av hva krystallbruk omhandler. Å anvende nye begreper for å unngå generalisering kan komplisere formidlingen av dataen. «Generalisering» må ikke forveksles med «universalisering» siden det å «generalisere» noe innebærer å skape kategorier som er gjenkjennelige for de som anvender dem, mens det å «universalisere» ville vært å påstå at det finnes en definitiv fasit; i dette tilfellet, på hva magi er (Lehrich i: ibid. 213). Magi-begrepet er omfattende, noe som reflekteres i begrepets faghistorie, som nå vil gjennomgås.

3.1. Tradisjonelle syn på magi

Tradisjonelt har magi-begrepet hatt negative konnotasjoner i academia. I det evolusjonistiske paradigmet ble magi forstått som en del av en evolusjonistisk prosess hos mennesket, og sammenlignet med andre omfattende begreper som «religion» og «vitenskap» (Johanson & Jonuks 2018, 201). Magi ble sett på som et «stadie» som mennesket går igjennom, før de senere vender seg til religion og vitenskap. I tillegg handlet magi om forholdet mellom mennesker og naturen, og kraften dem imellom til å påvirke hverandre, og til motsetning ble religion sett på som en personlig relasjon med en gud (Røthe 2020, 18). De største religionene «avviste» magi (ibid. 18), noe som tydeliggjøres i avsnittene som følger. Religionsforskere har i ettertid kritisert utdatert og etnosentrisk tenkning.

Antropologen Edward B. Tylor (1831-1917) representerte det evolusjonistiske synet på magi. Tylor omtalte dem som trodde på magi som «uintellektuelle» og «lavere raser» (Tylor i: Otto & Stausberg 2013, 74, 76). En annen antropolog, James G. Frazer (1854-1941), så magi som

uttrykk for «the crude intelligence not only of the savage, but of ignorant and dull-witted people everywhere» (Frazer i: ibid. 83). Sosiologen Émile Durkheim (1858-1917) forstod magi som en type religion, siden de begge bestod av myter, dogmer og riter (Durkheim i: ibid. 113). Han hevdet at et skille mellom magi og religion var at det ikke fantes noen kirke for magi, og at magikere har klienter på samme måte som doktorer har pasienter (ibid. 115). Religion og kirke kunne ikke adskilles, derfor måtte magi være noe annet. Et fellestrekk var at både magi og religion hadde rituelle praksiser, men at magiske ritualer var mindre avansert enn religiøse (ibid. 113). Filosofen Gerardus Van Der Leuw (1890-1950) poengterte at kategoriene ikke kunne adskilles siden magi en religionsform, fordi det hadde å gjøre med «krefter», som i seg selv var religiøst, uavhengig av dets tilknytning til eventuelle gudeskikkelser; «[...] wherever there is religion there is magic, even though the magic stream does not always follow the main channel of religion; similarly, wherever there is magic, there is religion [...]» (Leuw: I ibid. 133).

I dag lever magi i beste velgående med kategoriene «religion» og «vitenskap», og fortsatt eksisterer i moderne og høyteknologiske samfunn, noe som utfordrer de evolusjonistiske perspektivene. Evolusjonistiske tolkninger av magi er problematiske eksempler på en negativ holdning til magi, som fortsatt eksisterer. Magibegrepet fortjener en plass i den akademiske historien uten å være knyttet til nedlatende forestillinger, spesielt siden begrepet er så allment kjent og tilgjengelig for oss. Religionsviteren Gunnhild Røthe viser at magi har vært til stede i religion lenge (Røthe 2020, 18). Mitt perspektiv i denne debatten er som Røthes - det finnes en «magisk mentalitet» i alle religioner, hvor det tenkes at det finnes magiske krefter som kan påvirke oss, men at kreftene defineres ulikt og tar utgangspunkt i ulike religiøse forestillinger fra religion til religion (ibid. 18-19). Flere informanter påpekte at deres tro på en magisk kraft, kunne være den samme kraften som andre kaller guddommelig, men at de ikke selv brukte noe gudsbegrep for å definere denne kraften. Det snakkes i stedet om en kraftfull universell energi, og eventuelle gudsbegrep forstås som «altet», «enheten» eller «universet» (Vincett & Woodhead 2016, 329). Denne kosmologien forklares nærmere i punkt 8.1.

3.2. Det kraftfulle mennesket

En sentral idé i nyreligiøsitet er den magiske tanken om at man kan påvirke omgivelsene og andre vesener gjennom usynlige krefter kalt «energier» og «vibrasjoner»³. I tillegg tenkes det at man kan skape forvandling gjennom egen vilje (Harvey 2016, 365). Røthe omtaler dette som

³ Les mer om energier og vibrasjoner under punkt 8.1.

en «magisk mentalitet», hvor man «forestiller seg et univers fylt av ulike krefter som kan gripe inn i menneskenes verden» (Røthe 2020, 19), det Leuuw kaller en «magisk holdning»:

I can influence the world therefore, just as the world can affect me, in a way that is justified by neither logic nor facts, but which constitutes a very real struggle at the closest possible range. I shall call this contest the *magical attitude* [...] (Leuuw i: Otto & Stausberg. 133.

Begge definisjonene resonerer med min forståelse av magi. Magi virker logisk og sant for dem som tror på magi, men kan ikke forklares naturvitenskapelig. Et eksempel på magisk holdning som Leuuw trekker frem, finner vi hos enkelte stammer som tenker at det å trække over andre er farlig. Det negative utfallet av handlingen tenker de dog at kan forhindres om den som trakk over noen, gjentar handlingen, fra motsatt retning (ibid. 134). Leuuw anser dette som en naturlig holdning spesielt akseptert blant barn. Videre bruker han begrepet «compulsive action», altså tvangshandling, for å sette ord på slike holdninger (ibid. 135). Hvis ikke man gjør handling «X» så vil ikke handling «Y» skje, eller motsatt. Basert på intervjuer med krystallbrukere, fremstår ikke bruken av krystaller som tvangshandlinger. Denne måten å se på magi representerer en generalisering av magisk tenkning som en slags lidelse. Likevel passer Leuuws definisjon av «magisk holdning» bra med mine funn.

Evans-Pritchard beskriver hvordan magisk tenkning var en del Azande-folkets hverdag (Evans Pritchard i: ibid. 141-155). Zandene tenkte at alt hadde en underliggende magisk forklaring, som de kalte hekseri. Dersom noe negativt skjedde, f.eks. sykdom, eller at noen falt, så var det fordi noen hadde utført kraftfull heksemagi. Dette er et eksempel på tanken om at mennesker kan påvirke andre ved hjelp av usynlige krefter: «[...] they believed witchcraft to be the sole cause of phenomena» (ibid. 147). Zandene anerkjente at det fantes naturlige forklaringer på ulykker, men mente den egentlige grunnen, og tidspunktet den inntraff måtte forklares med hekseri. Antropologen Robin Horton (1932-d.d.) belyser et lignende eksempel fra tradisjonelle afrikanske kulturer hvor det tenkes at man kan skade andre ved å skrive ned navnet på den man vil skade, og deretter brenne gjenstanden (ibid. 175).

Selv om krystallbrukerne også forklarer hendelser med magiske forklaringer, er det negative aspektet ved krystallbruk nærmest fraværende for dem. De tenker ikke at krystaller kan brukes for å sabotere, eller at andre intensjonelt bruker magi for å skade dem. Idéen om det at vi kan påvirke verden gjennom usynlige krefter kommer bla. frem i bruken av begrepet

«manifestering»⁴. Et eksempel er et hekseritual i en krystallbutikk hvor man brant lapper med en tekst man selv skrev som representerte noe man ville gi slipp på, for så å skrive en ny lapp med det man ønsket å oppnå eller tiltrekke seg. Ved hjelp av krystaller ville disse tingene gå i oppfyllelse. Krystallbrukerne i Oslo og omegn kan sies å drive med «hvit magi», en form for magi som aksepteres av samfunnet som en positiv form for magi som er empatisk og helbredende, i motsetning til «sort magi» som er destruktivt (Røthe 2020, 18).

3.3. Kontagiøs og homeopatisk magi

Frazer satte ord på to former for magi; kontagiøs og homeopatisk (imitativ) magi (Røthe 2020, 19), som kan være nyttige for å forklare krystallmagi; «Kontagiøs magi bygger på prinsippet om fysisk kontakt, og at ting som har vært i kontakt med hverandre, kan påvirke hverandre også etter at kontakten er brutt» (ibid. 19), f.eks. når Snåsamannen legger sine «varme hender» på kroppen til syke pasienter, og helbreder dem. Det ligger i ordet magien er smittsom eller overførbart (Shotwell 1910, 788). Et eksempel er idéen om at man kan påvirke noen, også på avstand, om man har tilgang til noe fra kroppen deres, som blod, hår eller negler (Haddon 1910, 4). Det kan også være ting man forbinder med personen (ibid. 6), somringer, parfyme eller en krystall som var viktig for vedkommende. Det er heller ikke nødvendig at tingen har tilknytning til et menneske, da materialer fra f.eks. naturen eller dyr også kan brukes. Gjennom fysisk kontakt med den eller det man ønsker å påvirke eller påvirkes av, tenkes det at magiske egenskaper kan overføres. Noen krystallbrukere drikker f.eks. av vannflasker med krystaller i, der krystallenes effekt påvirker vannet. Når vannet er drukket tenkes det at vannet hydrerer kroppen, og at energien til krystallen i vannflasken spres i kroppen via vannet.

Homeopatisk magi bygger på forestillingen om at likt produserer likt, en form for imitasjon (Haddon 1906, 15; Røthe 2020, 19). Her tenkes det at ting som representerer noe eller noen man ønsker å påvirke eller påvirkes av, kan ha magisk effekt dersom gjenstanden ligner på dem (Haddon 1906, 16), altså har avbildninger de samme kvalitetene og egenskapene som den eller det som etterlignes (Fernandez & Lastovicka 2011, 280). Et kjent eksempel er bruk av voodoo-dukker - man stikker nåler i en dukke som representerer noen man ønsker å skade, og skader dermed selve personen. Det er også vanlig med ikoniske avbildninger av guder, som representerer gudene selv (ibid. 280). «By dramatic or pictorial imitation heavenly bodies are influenced, rain is made, plants and animals are increased, animals enticed to their destruction,

⁴ Les mer om manifestering under punkt 9.1.

human beings acted upon» (Haddon 1906, 16). Noen tenker f.eks. at man kan kurere gulsott med gul nepe, siden gulfargen representerer sykdommen (Shotwell 1910, 787). I krystallmagi tenkes det at rosa krystaller, f.eks. rosekvarter, assosieres med kjærlighet, siden fargen rosa representerer denne kvaliteten. Hvis man bruker rosekvarter, øker man visstnok kjærligheten til seg selv og andre. Krystaller som f.eks. granat og karneol, med farger som assosieres med kjøtt (oransje, rosa og rød), blir bl.a. brukt som perler mot hudsykdommer (Haddon 1906, 31).

3.4. Apotropaisk magi

Bruk av beskyttende gjenstander som avverger negativ innflytelse, kaller vi «apotropaisk» magi. Apotropaiske objekter har blitt brukt gjennom hele vår historie (Smalley 2020, 411). Det såkalte «onde øyet», en figur som ligner et øye, som selges i enkelte norske krystallbutikker, er eksempel på en apotropaisk gjenstand, og beskytter angivelig mot ondskap og farer (Bill 2016, 143). Funn fra Oserbergskipet, tyder på at apotropaiske gjenstander spilte en viktig rolle i begravelseritualer i vikingtiden (ibid. 151). Urfolk i Sørvest-Amerika brukte også gjenstander (Walker & Berryman 2022, 1), de så på krystaller som kraftfulle redskaper assosiert med lys og flammer, og brukte dem f.eks. i medisinsk vann (ibid. 16) som beskyttelse mot alt fra sykdommer og smerter til onde hekser, og spilte en viktig rolle i hverdagen deres. I det antikke Irak (ca 934-610 v.t.) ble apotropaiske figurer begravd under gulvet i templer og hus for å beskytte stedet (Nakamura 2004, 12, 15). Figurene bygget også på det homeopatiske prinsippet om etterligning, ved å representere guder og ånder (ibid. 16).

3.5. Talismanisk magi

Krystaller forstås her som talismaner, gjenstander som brukes for å gi folk magiske kvaliteter, beskyttelse og helbredelse. Dette ligner apotropaisk magi, men handler i tillegg til å avverge ondskap, også om å påvirke følelser og handlinger (Skelly 2016, 271). Talismanisk magi er knyttet til det materielle - det tenkes at gjenstander selv er magisk. Magiske idéer er ofte knyttet til fysiske objekter (Johanson & Jonuks 2018, 201), Steiner, klesplagg eller gamle brev, kan f.eks. være talismaner. Arkeologer har funnet skjorter brukt som rustninger med Koran-vers, Allahs nittini navn, og magiske formler - talismaner som beskyttet mot ondskap under kamp (Munroe 2019, 5-6, 8, Anetshofer 2018, 175). I Vest-Afrika har silke vært en talisman som ble sett på som et «levende» materiale (Douny 2017, 187). Noen av mine informanter sa at krystaller også var «levende» – en idé som beskrives nærmere i punkt 8.1.

3.6. Magiske mineraler

Aristoteles etterfølger, Theophrastos (ca. 372 f.v.t.) hevdet at ulike steiner oppstod når varme eller kulde påvirket dem og at de hadde mange unike egenskaper – blant annet at de selv kunne føde barn, noe han ikke utdypet (Hammer 2020, 129). I overgangen fra senantikken til middelalderen, vektla noen av datidens mange medisinske leksikon enkelte steiners helbredende egenskaper. Noen av de viktigste historiske kildene til krystaller og steiners antatte magiske egenskaper er steinbøker, såkalte lapidarier (Hammer 2004, 198).

I slike leksikon ble naturvitenskapelige og okkulte forklaringer på steinenes kvaliteter brukt om hverandre uten tydelig skille (Hammer 2020, 135). Mange hevdet at mineralene hadde dokumentert effekt mot en rekke sykdommer og at de kunne avverge negative hendelser. I det innflytelsesrike *De Materia Medica* (Ca. 92 v.t.), av legen Dioskorides, påstås det at noen steiner kan forhindre spontanaborter, og avslører tyver (ibid. 130).

En annen forfatter i antikken, Damigeron (ca. 100-200 v.t.), skrev i *De virtutibus lapidum*, at visse steiner var forbundet med himmellegemer; f.eks. heliotrop (også kjent som blodstein eller dragestein) til solen, og agat med saturn (ibid. 131-132). Koblingen mellom krystaller og astrologi lever fortsatt, noe mine informanter er eksempel på (se punkt 8.2.). Andre magiske egenskaper steiner ble tillagt i antikken var bla. å øke ens intelligens om man hadde en stein i munnen når man våknet, «beskytte gravide og motvirke forgiftning», eller avverge onde ånder om man brukte de i smykker (ibid. 136, 138).

Etter kristningen av Norden (ca. år 1000), ble det stadig flere restriksjoner tilknyttet troen på magi. For Kirken var magi uforenelig med troen på Gud. Enten måtte de tidligere magiske tradisjonene forklares i henhold til kristen teologi, eller forbys. Magi eksisterte fortsatt, men kirken forklarte i magien, der de tillot den, som «mirakler» (Røthe 2020, 15). Å kalle det mirakler flyttet evnen til innflytelse vekk fra mennesker og til Gud i stedet. Magi ble av kirken sett på som «hedensk». Røthe forklarer at «grensene mellom magi og mirakel er flytende» (Røthe 2020, 15), og definerer mirakel som en «ekstraordinær hendelse som bryter med rasjonelle forklaringer basert på naturlovene» (ibid. 20). Ifølge normativ kristendom var det tross alt kun Gud som kunne helbrede, og ikke en stein, med mindre Gud hadde bestemt det. Å innlemme alle magiske praksiser i kristendommen ble derfor vanskelig for kirkens menn. Et eksempel på forening av kristendommen og før-kristen krystallmagi finner vi hos Biskop Marode av Rennes (Ca. 1035-1123 v.t.) som hevdet at steinenes beskyttende egenskaper kommer fra Gud (Hammer 2004, 198; Hammer 2020, 135). Hans verk, *De Lapidibus*, bidro til

å magiske gjøre mineraler populært under middelalderen. Likevel ble ikke alle før-kristne krystalltradisjoner akseptert. I en islandsk lovsamling kalt *Grágás* (ca. 1123) står det følgende: «Mennesker skal ikke omgås med steiner, eller inngyte dem med tryllekraft, for å binde dem som amuletter på mennesker eller deres kveg» (parafraisert i: Røthe 2020, 30). Som utdraget tilsier var steiner viktige både når det gjaldt helbredelse av mennesker og dyr. Også andre gjenstander fra naturen kunne brukes, som urter og blomster. Planter ble for det meste brukt for å helbrede sykdommer som allerede hadde oppstått (Kieckhefer 2014, 75). Steiner kunne brukes med samme formål, men var ikke avgrenset til kun dette bruksområdet.

I nyere tid forblir troen på steinenes magiske egenskaper. På 1600-tallet økte skepsis til steinenes beskyttende egenskaper, men ble fortsatt brukt til dette formålet (Hammer 2020, 139-140). Med okkultismen på 1800-tallet ble magiske steiner populært (ibid. 139-140). Mormonernes profet, Joseph Smith (1805-1844), hevdet f.eks. at det mystiske gamle språket på steintavlene han hadde fått åpenbart (Mormons bok), kunne oversettes ved hjelp av «seersteiner» (ibid. 140). Oppfinneren av homeopatien, Samuel Hanhнемann (1755-1843), anså magiske mineraler som effektive i homeopatisk metode, og teosofen Helena Blavatsky (1831-1891) koblet steiner til myten om Atlantis (ibid. 141-142). Med New Age-bevegelsen gjennomgikk krystallterapi en ny renessanse mellom 1970- og 1990 (ibid. 143). I dag er krystalltro høyst levende, og reflekterer fortidens magiske steintradisjoner i stor grad.

Människors fascination för mineraler med slående estetiska egenskaper verkar kunna sätta igång spekulativt tänkande även i tider då mainstreamkulturens naturvetenskapliga elit insisterar på att mineraler bara är oorganiska kemiska substanser och inget annat (Hammer 2020, 147).

Det virker som at krystalltro har kommet for å bli. Noe nytt ved dagens krystalltradisjoner er medias innvirkning se punkt 7.5. Via sosiale medier som TikTok spres krystallmagi til mange uten tidligere kjennskap til krystallmagi. Hvordan dette vil skape nye tradisjoner vil kun fremtiden vise. Materialet mitt vil fungere som et eksempel på moderne krystallbruk. Bruken av krystaller i Oslo og omegn har mange fellestrekk med funnene i lapidariene.

Kapittel 4: Begrepsavklaring

I dette kapitlet vil jeg gjøre rede for et utvalg etiske begreper relevant for mitt materiale - paraplybegreper som akademikere ofte anvender for å forklare krystalltro og praksis. Krystallmagi assosieres blant annet med begrepene: nyreligiøsitet, New Age, nypaganisme, spiritualitet og alternativ medisin. Definisjonene representerer kun noen få perspektiver på hvordan begrepene kan forstås i denne konteksten.

4.1. Nyreligiøsitet

Religionshistorikerne Ingvild S. Gilhus og Lisbeth Mikaelsson deler «nyreligiøsitet» i tre kategorier; «nye religioner», «New Age» og «uorganisert nyreligiøsitet» (Gilhus & Mikaelsson 2005, 12). Disse vil forklares nærmere etter en redegjørelse av deres fellestrekk. Krystallbrukerne forstås her som nyreligiøse aktører, men bruker ikke selv dette begrepet eller dets underkategorier, når de omtaler egen livsstil. Fra et etisk ståsted vil de likevel kunne plasseres under en eller flere av kategoriene.

Nyreligiøsiteten er et globalt fenomen og en samlebetegnelse på en rekke nye former for religion, som har oppstått i løpet av de siste tohundre årene, som ofte henter inspirasjon fra gamle og tradisjonelle religioner og moderniserer eller fornyer dem (ibid. 11, 19, 20). I forrige kapittel så vi hvordan evolusjonister som Frazer og Tylor hevdet at magi og religion var utrydningstruede fenomener som ville forsvinne når samfunn ble mer vestlige og moderniserte. I stedet har nyreligiøsitet vokst og blitt populært i moderne samfunn, som beviser at disse fenomenene fortsatt lever i beste velgående, selv i dagens Oslo og omegn.

Et kjennetegn på nyreligiøse folk er tendensen til å være kritiske til det etablerte samfunnet og autoritetene som folk flest hengir seg til, og å stille seg utenfor storsamfunnet gjennom deltakelse i utradisjonelle og ukonvensjonelle normer, tradisjoner, ritualer, overbevisninger, idéer og forventninger (Coates 2013, 1068, Gilhus & Kraft 2017, 9). Vi kan se på nyreligiøsiteten som en motkultur som gjør opprør mot etablerte sosiale normer, noe som er spesielt synlig i kritikken mot vitenskap og etablert religion. Bruken av «alternativ medisin», som krystaller kan forstås som en variant av, er et eksempel på dette. Dette kan være et resultat av «detradisjonisering», med økt fokus på individet, fremfor kollektiv deltakelse i religioner. I tillegg er de fleste «nyreligiøse» aktørene kvinner (Repstad 2020, 110).

Nye religioner

Med «nye religioner» mener man gjerne institusjonaliserte nyreligiøse bevegelser, f.eks. er Hare Krishna-bevegelsen og Scientologikirken, som er synlige og godt kjente i Vesten (Gilhus & Mikaelsson 2005, 12). De største religionsteoretikerne har vist lite interesse for å undersøke hvordan nye religioner utviklet seg i deres eget samfunn (Sutcliffe & Gilhus 2014, 1). Det er først i nyere tid at religionsforskere prioriterer å studere dette fenomenet. Det interessante ved å studere hvordan nye religioner oppstår i vår egen samtid, er muligheten til å observere og analysere religioner startsfasen deres. Mye av innholdet i nyreligiøsitet ligner dessuten mye vi finner i eldre religioner (Sutcliffe 2014, 25, Gilhus & Mikaelsson 2005, 11). Blant mine informanter var det kun én krystallbruker som var medlem i en ny religion, gjennom det han kalte en «klinikk».

Omverdens skepsis mot nyreligiøsitet har ofte vært rettet mot nyre religioner, men også mot New Age-nettverk. De har blitt omtalt som «kulter» - et ord med negative konnotasjoner. «Kulter» ble sett ned på som «elitistiske kontrollerte miljøer» og forbundet med manipulasjon, hjernevasking og misbruk, med ustabile og maktsyke ledere (Coates 2013, 1068, 1070; Gilhus & Mikaelsson 2005, 18; Zeller 2015, 123). Utsagnene resonerer også med erfaringene til enkelte tidligere medlemmer i nyreligiøse bevegelser (Coates 2013, 1068). Begrepet har inkludert New Age-nettverk, som f.eks. Wicca (Pratezina 2019, 74). I faglitteraturen ble «kult» stort sett erstattet med «nye religioner» og «nyreligiøse bevegelser» (Hammer & Rothstein, 2012; Olson 2006, 97). Begreper som også kritiseres, siden det ikke nødvendigvis er nytt, religiøst eller en etablert bevegelse (Pratezina 2019, 74). Begrepet «nyreligiøse bevegelser» anvendes likevel i faglitteraturen (se f.eks. Hammer & Rothstein, 2012). Uansett hvordan man definerer nyreligiøsitet bør forskeren ha et like kritisk blikk til seg selv og sine fordommer som de nyreligiøse bevegelsene de forsker på.

Uorganisert nyreligiøsitet

Den uorganiserte nyreligiøsiteten betegner nyreligiøse forestillinger, uten tilknytning til en organisert gruppe eller et nettverk (Gilhus og Mikaelsson 2005, 12). Selv om Norge er et av verdens «minst religiøse land» (Gilhus 2014, 40), så dukker nyreligiøsiteten her opp som underholdning og i forbrukerkulturen (ibid. 43, 45). Religion i media kan kalles medialisering av religion, noe som beskrives nærmere under punkt 7.5. Dette kan vi f.eks. se når krystallbrukere legger ut videoer av krystallene de liker best, og forklarer kvalitetene deres på

TikTok. I forbrukerkulturen blir nyreligiøse produkter og tjenester markedsført som en del av en populær spiritualitetstrend hvor folk kan velge fritt hvilke elementer og gjenstander de ønsker å vektlegge, noe Ulrike Popp-Baier kaller «selv-kontrollert religiøsitet» (ibid. 45). I disse tilfellene florerer nyreligiøse ideer, konsepter og gjenstander, og tilgjengeliggjøres også for dem utenfor nyreligiøse miljøer. Slike elementer er gjerne så normalisert i vår kultur, at vi ikke en gang tenker over den mulige religiøse koblingen som foreligger. Det kan være vanskelig å vite hva som kan anses som nyreligiøst i denne konteksten (Sutcliffe & Gilhus 2014, 6). Noen vil f.eks. si at science-fiction eller fantasy-bøker representerer en nyreligiøs kultur, mens andre ikke ser det slik. For noen er dette profane gjenstander uten dypere betydning, men for andre kan salgsvarene ha «spirituell» betydning. Uorganisert nyreligiøsitet overlapper altså med populærkulturen (Gilhus 2014, 45). Som Gilhus sier, er New Age «over alt» (ibid. 47).

4.2. New Age

Den mest kjente varianten av nyreligiøsitet er New Age. «New Age» har blitt brukt nærmest synonymt med «nyreligiøsitet» i Norden (Mehren & Sky 2007, XII). Siden 1970-tallet har folk som deler den millenaristiske tanken om at det vil komme en ny og bedre tidsalder, ofte kalt «the age of Aquarius», stått sentralt i New Age-bevegelsen (ibid. IX). Forventningen om en positiv fremtid er knyttet til astrologien og bygger på idéen om at vi er i ferd med å tre ut av vår nåværende tidsalder i stjernetegnet «fiskene», og tre inn i en ny og fantastisk tidsalder, som resulterer i at mennesket utvikler seg positivt. Millenaristiske idéer som dette kan være uavhengige av astrologi, men eksemplet er det mest kjente. I mitt materiale viser millenaristiske forestillinger seg i utsagn av typen: «mennesker må nå sitt fulle spirituelle potensiale, og dette vil forhåpentligvis skje med alle i fremtiden», men selve tanken om et tusenårsskifte står ikke sentralt for informantene, til tross for at begrepet «New Age» brukes for å omtale dem.

Wouter Hanegraaff understreker at man kan forstå New Age-begrepet i snever forstand, hvor «New Age» handler om det begrepet tilsier - en ny tidsalder, eller så kan man forstå det i mer åpen forstand, som har vært vanlig siden 1970-tallet, der det millenaristiske aspektet ikke er like fremtredende som i New Age i snever forstand (Hanegraaff i: Gilhus & Kraft 2017, 8-9). Det sistnevnte perspektivet reflekterer hvordan begrepet forstås i denne konteksten. Et utdrag fra Mehren og Sky påpeker kompleksiteten av begrepet:

«I vid forstand omfatter New Age et stort antall bevegelser og organisasjoner med bakgrunn i forskjellige former for terapi, yoga, astrologi, okkultisme og bevissthetsutvidende teknikker. Samtidig peker begrepet gjerne på en generell livsholdning, et helhetlig verdensbilde eller en terapiform, der disse elementene inngår

i ulike kombinasjoner. Det dreier seg om et vidt spekter av temaer og diskurser om reinkarnasjon, Gaia-hypotesen, transpersonal psykologi, astrologi, krystaller, visualisering, kanalisering, wicca, nysjamanisme, UFO, reiki-healing, energimassasje, chakra-balansering, zen-meditasjon, akupunktur, tantrisk yoga, aura-tolkning, irisdiagnostikk, tarot-kort, skytsengler og gudinnereligion. For å nevne noen» - (Mehren & Sky 2007, X).

Disse karakteristikkene passer bra med mitt materiale. Spesielt elementet «bevissthetsutvidende teknikker», som står sentralt i alle de nevnte praksisene og idésystemene i utdraget, og som krystallbruk også eksemplifiserer. Utdraget reflekterer de viktigste elementene av informantenes tro og praksis. I tillegg foreligger det blant «New Agerne» en misnøye over enkelte vestlige tanker og påvirkning på livene våre, samt et ønske om et annerledes samfunn (Hanegraaff 2000, 291). Ifølge Hanegraaff, virker det som at «New Agerne» er kritiske til enkelte sider ved majoritetssamfunnet og kulturen, og opplever den som upersonlig (ibid. 291).

«New Age» er i motsetning til de nye religionene ikke hierarkisk organiserte, og har ingen sentral organisasjon, men er i stedet organisert som «interessefellesskap med nettverkskarakter» (Gilhus og Mikaelsson 2005, 12). Et eksempel på et «New Age»-nettverk kan være Alternativmessa, hvor en rekke nyreligiøse aktører fra en rekke tradisjoner, samles midlertidig, gjennom f.eks. salg av krystaller, alternative tjenester som tarotkortlesning eller healing av kjæledyr. Nettverket opphører etter arrangementet er ferdig, og folk holder kontakten uavhengig av medlemskap i et organisert felleskap.

På 1980-tallet sluttet folk i «New Age»-miljøet i stor grad å omtale seg selv som «New Agerne», og kalte seg i stedet «spirituelle» - et begrep som alle krystallbrukerne i dette prosjektet også anvender. «New Age»-begrepet har for mange nyreligiøse, negative konnotasjoner, noe antropologen Susannah Crockford fikk erfare da hun forsket på nyreligiøsitet i Sedona, USA;

Talking to psychotherapists-turned-past life regressionists and kombucha-brewing crystal wearers, they told me they were not new agers, they were not woo woo. The two were transposable in Sedona: woo woo meant new age and new age was woo woo. Nobody chose to be associated with either. [...] (Crockford 2021, 7).

Sitatet representerer en utbredt holdning blant nyreligiøse – en oppfatning om at begrepet brukes for å omtale tull og tøys, i motsetning til «spiritualitet», som de i likhet med Crockfords informanter forstod som noe høyverdig og kjærlighetsfylt.

4.3. Nypaganisme

Nypaganismen er en «New Age»-form som vokste frem i Nord-Amerika som en motkultur på 1960-tallet (Cheal & Leverick 1999, 7), og kjennetegnes bl.a. av interessen for å forstå hvordan

naturen og levende vesener henger sammen og påvirker hverandre (Harvey 2016, 351), og å leve i harmonisk samspill med naturen, f.eks. ved å ta «bærekraftige» valg og leve miljøbevisst (Cheal & Leverick 1999, 7). Det tenkes at naturen er hellig, og at det ikke finnes noe profant (Rensing 2009, 162-163). I tillegg forstås fysiske sykdommer som symptom på underliggende psykiske og spirituelle problemer, f.eks. kan de stamme fra tidligere liv, onde ånder, eller andres negative energi (Greenberg 2018, 118). Et annet kjennetrek for noen typer nypaganisme er troen på gudinnen, selv om dette ikke var noe jeg observerte blant krystallbrukerne, annet enn f.eks. duftlys formet som greske gudinner som to av informantene benyttet. Kvinnelig representasjon er et nøkkelement, siden bevegelsen tillater kvinner å ha autoritet og utvikle seg fritt – et resultat av at nypaganismen har forsøkt å gjøre seg uavhengig av det mannsdominerte aspektet ved vestlige religioner, og ofte bygger på feministiske verdier (Harvey 2016, 349; Woodhead 2016, 501).

Den mest kjente nypaganistiske retningen er wicca, en type heksekunst som går ut på å manipulere omgivelsene igjennom naturens skjulte krefter (Cheal & Leverick 1999, 7; Waddell 2021, 45). Fire av krystallbrukerne kalte seg hekser og var opptatt av å bruke naturen i helbredelse, meditasjon og manifestering, f.eks. salt, krystaller og urter. En trend blant moderne hekser er å være uavhengig av en heksesirkel (Cornish 2020, 414), et organisert heksenettverk, selv om heksesirkler og uformelle heksেমøter fortsatt forekommer. Tradisjonelt sett har «covens» bestått av tretten hekser, en for hver fullmåne i året (Gilhus & Mikaelsson 2005, 103), men de to informantene som var i slike nettverk ga uttrykk for at to eller flere medlemmer også fungerte. Læren om heksekunsten i slike nettverk kommer ikke fra en sentral autoritet - alle lærer av hverandre, og via kurs og bøker (ibid. 103). En heksesirkel er ikke tilknyttet noe spesielt sted, men er til stede hver gang heksene møtes (ibid. 103). Moderne hekser har tilknytning til feministbevegelsen, hvor det å være heks har vært et symbol på å være sterk kvinne. For enkelte er dette en reaksjon mot patriarkalske tradisjoner, som de største monoteistiske religionene er eksempel på (Gilhus & Mikaelsson 2005, 101). I midlertidig er mange hekser menn, og slik har det også vært historisk (Wigelsworth 2021, 64-65).

4.4. Spiritualitet

«Spiritualitet» kan bety mye forskjellig, men defineres i gitte sammenhenger som en global bevegelse som bl.a. kjennetegnes av mystikk og holisme (idéer om at alt henger sammen)⁵, og

⁵ Se holisme i kapittel 8.

tendensen til å vektlegge personlige erfaringer som høyeste autoritet og til å ta avstand til etablerte institusjoner og autoriteter (Vincett & Woodhead 2016, 324). Spirituelle tolker ofte deres personlige erfaringer gjennom referanser til østlige tradisjoner, okkultismen og mystikken (Rensing 2009, 162). Begrepet anvendes også emisk av krystallbrukerne, noe som fremstilles i kapittel 8. Heelas forklarer at «spiritualitet» for de «spirituelle» er sannheten om alt som livet består av:

«For participants, spirituality *is* life-itself, the life-force or energy which flows through all human life (and much else besides), which sustains life, and which, when experienced, brings life 'alive'. For participants, spirituality *is* the truth of subjective-life, the truth of love, harmony, vibrant health or agency, the essential truths *of* what it is to *be* alive. And granted the importance of holism, especially today, spirituality ultimately *belongs to* the mind-body nexus» (Heelas 2007, 3).

Med «mind-body nexus», menes det her en oppfatning om at vår fysiske kropp henger sammen med et mentalt og «spirituelt» aspekt, som begge påvirker hverandre (Vincett & Woodhead, 326). Gjennom ulike praksiser tenkes det at man kan skape balanse og velvære i kropp og sjel (ibid. 326). Et eksempel på en slik praksis er krystallhealing, som vil eksemplifiseres i mitt materiale, under punkt 6.1. Krystallbrukerne praktiserte også Tai Chi, yoga og meditasjon. Slike metoder har siden åttitallet blitt betraktet som helsefremmende (ibid. 327). Flere av dem kan anses som former for «alternativ medisin», som defineres under neste punkt. Å utøve slike praksiser er viktig for mange spirituelle, spesielt voksne og eldre kvinner (ibid. 327).

Selvspiritualitet og avstand til religion

I stedet for å henvende seg til religiøse og vitenskapelige autoriteter pleier de «spirituelle» å anse seg selv som deres høyeste autoritet. Det har ikke noe å si hva religionene eller vitenskapen sier, fordi de gjennom personlige erfaringer har opplevd hva som fungerer og ikke, og hva som er sant og ikke. Som Paul Heelas sier blir selvet religionens egentlige autoritet (Gilhus & Mikaelsson 2005, 29). Dette kalles gjerne «selvspiritualitet, og omhandler alt fra referanser til indre guder til helse og personlig utvikling (Gilhus & Kraft 2017, 7). De «spirituelle» tenker at menneskets frelse har grunnlag i selverkjennelse, noe som kan oppnås gjennom åndelig utvikling og vil avsløre menneskets skjulte potensiale (Mehren & Sky 2007, XIV). Det kan også kalles «selvreligion» (Gilhus & Mikaelsson 2005, 155). Valgfriheten og muligheten til å bestemme over ens egen religion fører til at mange spirituelle kombinerer en rekke ulike religiøse praksiser, for å danne deres egen selvreligion; «One may use tarot cards in combination with crystal-healing and Hindu ideas about chakras [...]» (Aupers & Houtman 2014, 176). Likevel tenker ikke de spirituelle nødvendigvis at tradisjonene deres selvreligion

bygger på er viktige i deres livssyn (ibid. 176). Et eksempel er krystallbrukeren «Claudia» som kaller seg buddhist, heks og spirituell, og kombinerer hekseritualer med buddhistiske elementer.

I vesten kan det virke som at folk har et konstant behov for selvutvikling, hvor man behandler seg selv som et prosjekt som skal løses eller fikses (Gilhus & Mikaelsson, 155-156). Det kan virke som at de nyreligiøse har problemer med å forplikte seg til en konstant versjon av dem selv, og hele tiden føler de må fornyes, f.eks. ved hjelp av krystaller. For å bli sitt beste selv må «åndelig utvikling» skje ved å lytte til selvets behov slik at det oppstår harmoni, noe jeg fikk oppleve da jeg prøvde krystallhealing hos «Iris», som fortalte at jeg ikke ville bli lykkelig om ikke jeg ble kjent med meg selv, og var åpen for spirituell og åndelig utvikling - noe hun angivelig kunne føle at jeg ikke var.⁶ Det tenkes at manglende «åndelighet» forårsaker negativitet i ens eget liv, men gjennom alternative praksiser som f.eks. chakra-balansering kunne man kunne bli «fullkommen» (Ibid. 177-178).

Siden midten av 1800-tallet har «spiritualitet»-begrepet blitt brukt som et alternativ til religion, og bevegelsen startet som en reaksjon på kristendommen (Vincett & Woodhead 2016, 324). Religion ble sett på som «dogmatisk», «autoritært» og «eksternt» noe som antyder at «spiritualitet» måtte være det motsatte (ibid. 324). «Iben» kommer med lignende poenger:

Organisert religion har ikke grobunn for faktisk indre healing og personlig vekst. Å gå i kirken kan gjøre deg lykkeligere, men er en sosial arena med normer og forventninger, som presser alle inn i en form de må passe inn i. Spirituell reise handler om trygghet, viten, stabilitet, men kirken, spesielt den kristne, har stått for grusomme handlinger. Min personlige opplevelse er at det kirken bryr seg mer om status enn handlinger – «Iben»

Det tenkes også at tradisjonelle religioner representerer «kollektiv» tro og praksis, og at spirituelle tradisjoner til motsetning er «individuell» tro og praksis. «Spiritualitet» blir sett på som subjektivt og noe som tilhører vårt «indre liv» (Heelas 2007, 3). Begrepet «religion» har ofte negative konnotasjoner for de nyreligiøse, og brukes synonymt med at noe ikke er sant (Mehren & Sky 2007, XI-XII).

Individualistisk tro og praksis

«Spirituelle» tradisjoner, som krystallbruk, forstås gjerne som «individualistisk» tro og praksis. Fokuset er på å øke ens egen individuelle velvære (Vincett & Woodhead 2016, 326). Enkelte

⁶ Se punkt 6.1.

tenker dermed at de spirituelle er selvopptatte, usosiale og uempatiske. Durkheim fremstilte den typiske magikeren som en einstøing:

It is true that, in certain cases, magicians form a society among themselves. [...]. To practice his art, the magician has no need whatever to congregate with his peers. He is more often a loner. In general, far from seeking company, he flees it. (Durkheim i: Otto & Stausberg, 115)

Mine funn svekker Durkheims tolkning av magikere. Krystallbrukerne var absolutt ikke asosiale. Det var viktig for dem alle å være del av sosiale miljøer hvor krystalltroen deres forstås og anerkjennes, og erfaringer kan utveksles, f.eks. i samtaler med ansatte i krystallbutikker, deltakelse krystallarrangementer, og ønsket om å hjelpe andre i deres selvutvikling. Selv om Durkheim anser magi-brukerne som usosiale, tenker han også at religion ikke kan separeres fra det sosiale aspektet (Pals 2015, 87). Dette er jeg enig i, og mener «individualistisk» i denne sammenhengen bør forstås som at enkeltmennesket velger deres individuelle tro og livsstil (Vincett & Woodhead 2016, 325). Ønsket om religiøs autonomi står sentralt i «spiritualiteten» (Rensing 2009, 162).

I Norden blir sterk individualitet sett på som en viktig kulturell verdi på lik linje med sosiale felleskap, og «spirituelle» og religiøse aspekter av livene våre ses gjerne på som noe personlig, uansett hva du tror på (Tøllefsen 2021, 257). I Norge er det vanlig at vi er vår egen livssynsautoritet og velger vår tro uavhengig av hva familien eller religiøse autoriteter sier (Repstad 2020, 46). Dette kalles å «devaluere» religion - religion er ikke lenger et tema som får like mye plass som før (Tøllefsen 2021, 259). Et resultat av dette er en økt tendens til at folk forklarer troen deres ved å hevde at det fungerer for dem, og at det føles riktig (Repstad 2020, 49). En mulig årsak til at individuell valgfrihet verdsettes så høyt i Norge har kanskje sammenheng med vår markedsøkonomi og det liberale politiske demokratiet, som fører til at vi normaliserer selvstendighet, privatisering og valgfrihet (ibid. 55).

[...] siden det fremstår nærmest som en naturlov at folk kan velge bilmerke, kommunestyre og mye annet på ulike markeder, kan en forestille seg en smitte over på en forestilling om at individer skal ha autonomi. Det er grenser på hvor sterkt myndigheter, organisasjoner og andre individer kan bestemme over den enkelte. (ibid. 55).

Dette kan ses i sammenheng med en sosiokulturell endringsprosess på 1950-tallet som førte til økt «detradisjonisering» - noe som innebærer at tradisjonelle levemåter ble erstattet med nye alternativer, blant annet muligheten til å konstruere ens egen identitet mer fritt enn før, siden

det tradisjonelt sett var forventet at man tok del i tradisjonene som omringet dem (f.eks. så var det uvanlig å bryte ut av familiens religion) (Coates 2013, 1066-1067).

4.5. Alternativ medisin

Krystaller forstås gjerne som en type «alternativ medisin». Dette innebærer at den er et alternativ til legevitenskapen og skolemedisin. En måte den nyreligiøse skepsisen mot etablerte autoriteter kommer til uttrykk på er i saker som involverer vitenskapelig biomedisin (Hammer 2004, 181), muligens basert på en opplevelse av at den konvensjonelle biomedisinen ikke har fungert for dem, og til gjengjeld har skapt dragning mot ukonvensjonelle metoder (ibid. 183-184). I stedet for, eller i kombinasjon med denne type medisin, anvender mange nyreligiøse «alternativ medisin» og ikke-vitenskapelige terapiformer. Forskjellen ligger i ulike forestillinger om hvordan menneskekroppen fungerer. Det finnes ikke forskning som beviser krystallenes helbredende effekt. Krystallbrukerne anser dem likevel som medisinske verktøy som gjennom bevisste handlinger og tro kan helbrede oss.

Ofte arter nyreligiøs skepsis mot vitenskapen seg som frustrasjon over at deres metoder ikke blir tatt seriøst av vitenskapen, og tro på at de en gang vil bli anerkjent. Noen tenker også at vitenskapen skjuler for befolkningen at ikke-vitenskapelige medisinske metoder også fungerer (Gilhus & Kraft 2017, 9). Slike påstander anses som konspirasjonsteorier. I et leksikon om krystallenes magiske egenskaper, som selges i enkelte krystallbutikker i Oslo; *Crystals* av den spirituelle forfatteren Cassandra Eason, skriver Eason om dette:

The art of using crystals in healing has developed over many centuries. One day, science may be able to give us a definite answer as to how and why they work as a healing tool. Thousands, if not millions, of people have enjoyed the healing benefits of crystals over the centuries and continue to do so today. If they did not work, people would not continue to use them; perhaps this is a good enough reason to believe in what may seem to sceptics unbelievable. (Eason 2021, 12).

Ikke bare foreligger det et ønske om at krystaller en gang skal kunne påvises som et medisinsk verktøy i vitenskapelig forstand, men det eksisterer også en genuin tro på at dette faktisk vil skje. Inntil den tid får krystaller som medisinsk alternativ enorm anerkjennelse innenfor det «alternative» miljøet og fortsetter å være populært, blant andre former for «alternativ medisin».

DEL 2:
Presentasjon av materiale

Kapittel 5: Kjøp og salg av krystaller i Oslo og omegn

Kjøp og salg utgjør en viktig del av krystallbrukernes møte med miljøet og bidrar til å spre og opprettholde av krystallbruk. Krystaller tilbys nå i en rekke fysiske butikker, nettbutikker, i sosiale medier, på markeder og inngår ikke minst som sentral del av alternative tjenester og terapier. Videre vil jeg gi leseren et innblikk i hvordan det materielle aspektet av krystallbruken kommer til uttrykk i Oslo og omegn gjennom kjøp og salg.

5.1. Fysiske krystallbutikker

Det finnes flere butikker som hovedsakelig selger krystaller. Disse kan være vanskelig å oppdage for de utenfor det alternative miljøet. Selv om hver butikk har særpreg, vil fokuset her være på fellestrekk. Smykkeforhandlere som kun selger krystaller i smykker, anses ikke her krystallbutikker, siden fokuset her ikke er på krystallenes magiske kvaliteter. Masteroppgavens formål er å kartlegge hvilken rolle krystaller spiller innenfor et magisk miljø. Videre vil jeg gi innblikk i hvordan krystallbutikkene ser ut. Det ofte er i slike butikker at de alternative får sitt første møte med krystaller. Funnene bygger på besøk hos åtte fysiske krystallbutikker i Oslo og omegn, og får også frem det såkalte «spirituelle supermarkedet», hvor religiøse elementer fra ulike tradisjoner kan plukkes og mikses fritt (Aupers & Houtman 2014, 179).

Krystaller i krystallbutikker

Det vanligste i krystallbutikker er å oppbevare krystallene i små bokser, esker, eller skåler utstilt ut ifra hvilken type mineraler de består av. Noen er forhåndspriset, andre i løsvekt. Navnet til krystallene står som regel på en lapp i nærheten av displayet, gjerne oppfulgt med en kort beskrivelse av krystallenes magiske egenskaper. På en av lappene stod det f.eks. følgende:

Sodalitt, XL. Kr. 30.

Inspirasjon, igangsettelse, grensesprengende.

Stimulerer til å overvinne frykt og skyldfølelse. Balanserer det maskuline og feminine. Sammen med pyritt vil sodalitt være til god hjelp når du arbeider med selvundertrykkelse og mindreverdighetstematikk. Med apachetåre og bergkrystall vil den forløse og transformere dyptliggende blokkeringer.

Chakra: Hara, hals. **Fysisk:** Styrker lymfesystemet.

Slike beskrivelser refererer ofte til krystallenes magiske egenskaper. Ved å bruke en sodalitt kan kroppen forvandles til å overvinne frykt og skyldfølelse, ifølge beskrivelsen. Lignende krystallbutikker og beskrivelser finnes også i utlandet, spesielt USA, f.eks. i Santa Fe:

Heartache? Try some rose quartz. Need clarity? Citrine will manifest it. Self-worth? Rhodonite. Guidance? Hollandite. The shop is filled with books on magick and astrology, organic gardening and witchcraft. It's the closest thing I've ever seen to the Magic Box, Giles's magic shop in *Buffy the Vampire Slayer*. The crystals perch in glass cases organized by type with cards that describe their uses, a curated consortium of physical, psychological, emotional, and spiritual voids. (Shapland 2021, 148).

Shaplunds beskrivelser kunne like gjerne vært av Oslo og omegns krystallbutikker.

Om steinen finnes i flere varianter, tilbys de adskilt, f.eks. en aprikosagat og blondeagat - begge er agater, men med individuelle egenskaper og utsende. Krystaller sorteres også ut ifra hvordan de er behandlet; f.eks. om de er tromlet, formet, inngravert, eller er ubehandlet, i tillegg deres farge og sjeldenheten. Unike krystaller blir vanligvis plassert separat i hyller eller lukkede glassmonter som ligner de man ser hos gullsmeden. De som selges som del av smykker sorteres både etter smykke og krystalltype, og henger i stativer, på veggen, i taket, eller ligger i skåler. I tillegg finner man krystallene i vannflasker, diverse figurer, massasjeredskaper, syngeboller, pendler til å spå fremtiden, lysestaker og stearinlys – for å nevne noen eksempler.

Andre produkter i krystallbutikkene

Andre produkter som selges i krystallbutikkene kan være religiøse figurer fra f.eks. hinduismen, buddhismen, taoismen, kristendommen, folketro og norrøn; gresk; og egyptisk mytologi - spesielt figurer av Jesus, engler, feer/alver, Buddha, Ganesha, Shiva og Krishna. Dyrefigurer er også populært, særlig av elefanter og fugler. I tillegg selges produkter som veggpynt, «evil eye»-figurer, saltlamper, sol- og drømmefangere, hennapulver, syngeboller og skjell. Noen mindre utbredte salgsprodukter er yogaputer, klær, små kister, heksegryter og utstyr tilknyttet røyking. Spådomskort er også utbredt; f.eks. tarotkort, englekort og runekort. Noen butikker tilbyr et utvalg selvhjelpsbøker og CD-er, hvorav noen fremmer krystaller som et sentralt verktøy for selvutvikling. Temaene som går i disse er psykisk og fysisk helse, alternativ livsstil, alternativ vitenskap, kosmologi, spiritualitet, magi og femininitet. Andre vanlige produkter er gjenstander som fungerer rensende, slik som såkalt månevann (vann med energi fra måneskinn), hellig vann, røkelse og «palo santo» (en type hellig tre, ofte fra latin-amerika). Ofte er det tent røkelse i lokalene, som skaper en spesiell stemning. Noen selger aromaterapiprodukter som eteriske oljer og sprayer, disse har også en rensende effekt. Å rense krystaller ved bruk av disse produktene er vanlig praksis blant krystallforbrukere.

Selv om de fleste krystallbutikkene som selger krystaller legger vekt på deres magiske elementer, vil ikke dette si at alle butikker fokuserer på krystallenes magiske egenskaper eller

bare selger magiske produkter. Mine informanter har også handlet krystaller hos ikke-magiske forhandlere, med en naturvitenskapelig profil. Denne type krystallbutikk er ikke særlig utbredt, og heller ikke førstevalget til de fleste krystallbrukerne, men bør nevnes.

Informantenes opplevelse av fysiske krystallbutikker

«Krystallbutikker er for meg mer enn bare butikker», forteller en av mine informanter, «Erika»,

Det er steder som gir deg en helt spesiell følelse med en gang du går inn døren. Det handler ikke bare om det de selger, men lukten av røkelse, interiøret, energien til de som jobber der og den felles forståelsen av at alle som er der har lignende interesser og intensjoner. Også minner det om fellesskapet og at man ikke er alene i den troen og interessen man har. – «Erika».

Utsagnet til «Erika» belyser flere aspekter. Ikke bare har krystallbutikkene en fin atmosfære, men de fungerer også som en fysisk manifestasjon av troen på det magiske, og kan skaper fellesskapsfølelse blant butikkens besøkende. Dette er med på å gjøre krystallbutikker attraktive å oppsøke. Flere av mine informanter, uttrykte lignende opplevelser. Noen sa det var viktig for dem å støtte norske butikker fremfor utenlandske, ved å handle i fysiske butikker i Norge. Det at krystallbutikker har blitt etablert i Norge begeistret alle mine informanter, uten unntak. Kun én informant kjøpte krystaller utelukkende gjennom en alternativ selvhjelpsklinikk i stedet, men hadde i likhet med de fleste andre, kjøpt hennes første krystall i en fysisk krystallbutikk.

Flere fortalte at det mest verdifulle ved å handle i fysiske butikker var å se hvor krystallen kom fra og å få et inntrykk av de ansatte. «Claudia» mente kontakt med krystallselgeren var viktig, for ved å se butikken og de ansatte, fikk man kunnskap om hvorvidt krystallen kommer fra «en troverdig kilde» eller ikke. «Det er lett å se om en ansatt har en tilknytning til krystaller, eller om de bare selger det, hvis man tester kunnskapen deres.», sa hun. Deretter fortalte hun en om en gang hun kjøpte krystaller i en krystallbutikk i Oslo i god tro, men ble gjort oppmerksom på, av en venninne, at butikken virket «white washed». Hun forklarte at det virket som at butikkens fokus var flyttet vekk fra gamle flerkulturelle tradisjoner, for å gjøre krystaller trendy blant hvite og vestlige forbrukere, noe som økte skepsisen mot butikken. Hun nevnte «palo santo» og «sage» som eksempler på produkter fra Latin-Amerika som ble bortprioritert. I frykt for at krystallene ikke ville fungere, rensset hun dem nøye etter kjøpet.

Eksempelet viser hvordan det fysiske møtet med butikkene og de ansatte kan påvirke opplevelsen av krystallene. Viktigheten av det fysiske møtet ser ut til å gå igjen hos alle mine informanter, som f.eks. «Erika»:

Samtaler man har med ansatte i krystallbutikker enten på nett eller 'in person' er noe av det jeg liker best med krystallbutikker. De gir gode råd, deler personlige opplevelser, lytter til deg, gir av energien sin, og får deg til å føle deg veldig inkludert. – «Erika».

At mulighet for samtale med ansatte i krystallbutikker er verdsatt blant krystallforbrukerne er det ikke noe tvil om. «Diana», som nettopp hadde gjort det slutt med kjæresten, fortalte:

«Da jeg var i krystallbutikken så spurte jeg hun som jobba der hvilke steiner som passet meg siden jeg hadde gått igjennom et brudd. Så plukket jeg ut noen øredobber ut ifra det hun anbefalte, som hjalp med nye begynnelse og forhold og så videre». – «Diana».

Igjen og igjen understreker informantene betydningen av det sosiale, fysiske og materielle aspektet. «Britney», som selv jobbet i en krystallbutikk, fortalte at kunder ofte kom med henvendelser som «Dianas». Å jobbe i krystallbutikk, handlet ikke bare om salg og formidling av krystallenes egenskaper og bruksområder, men krevde også at man tok på seg rollen som terapeut overfor folk man ikke kjente særlig godt. Kunder delte fritt om vanskelighetene de gjennomgikk, med en forventning om at hun som ansatt ville forstå eller bidra med en praktisk løsning på deres problemer, og ved å anbefale en spesiell type krystall. Britney» understreket at dette skapte tette tillitsbånd mellom kunder og ansatte, samtidig som det var energikrevende og utfordrende å håndtere på daglig basis, spesielt om hun hadde en tung dag selv. Likevel var det slike interaksjoner som krystallforbrukerne jeg intervjuet virkelig satte pris på, og som gjorde innkjøpsprosessen bra. Terapikulturen og New Age går hånd i hånd (Vincett & Woodhead 2014, 328), det er vanlig å hjelpe, veilede og helbrede både seg selv og andre.

5.2. Krystallsalg på nett

Krystallbutikker på nett er langt mer utbredt enn de fysiske butikkene nevnt over. Selv om utvalget og beskrivelsene i stor grad består av det samme som i fysiske butikker, har de ofte større utvalg i nettbutikker enn i de fysiske krystallbutikkene. Noen av de fysiske krystallbutikkene har egen nettbutikk. Krystallbutikker på nett skiller seg fra andre nettbutikker gjennom unike grafiske design som ofte består av mange farger, unike stilvalg, og gjentakende bruk av begreper som «alternativ», «engel», «spirituell», «mystikk», «velvære», «balanse», «chakra», «sjel», «healing», «metafysikk» og «yoga». Enkelte nettsider tilbyr nyhetsbrev med oppdateringer om produkter, tilbud, metoder for selvutvikling.

Kvaliteten på bildene varierer. I enkelte nettbutikker ser bildene svært profesjonelle ut i god kvalitet med ensfarget bakgrunn, mens andre bruker bilder som varierer i størrelse, kvalitet og bakgrunn. Krystallhealeren «Marianne», fortalte hun at hun eide en egen krystallbutikk på nett,

men opplevde at økonomien hennes i kombinasjon med manglende kompetanse på sosiale medier og grafisk design, gjorde at nettbutikken hennes ikke så akkurat ut som hun hadde ønsket. «Britney», som også drev en suksessfull nettbutikk, fortalte at den største utfordringen med dette var å holde orden på økonomien, bestillinger og leveranser. Likevel viste begge to stor entusiasme for å drive nettbutikk.

Salg av krystaller på via apper

Andre informanter som solgte krystaller på nett, men uten egen nettside, promoterte krystaller i apper som f.eks. Tise, Instagram, TikTok, Facebook, Depop, Etsy eller Finn.no, et format de allerede var kjent med. Salg av krystaller gjennom sosiale medier kan også anses som å drive nettbutikk. Bruk av apper for å promotere egne varer i nettbutikker og fysiske butikker, blant de som allerede eide en slik butikk, var en effektiv salgsstrategi. «Britney» fortalte at hun via TokTok promoterte butikken og nettbutikken, noe som førte til lange køer under butikkens nyåpning. TikTok-kontoen var dermed viktig for å synliggjøre bedriften overfor nye kunder. En annen informant, «Cornelia», drev krystallbutikk på Instagram fordi det var lettest for henne, men ønsket å starte en nettside når hun fikk mer tid. «Cornelia» var redd for at det å starte en nettbutikk ville føre til at hun fikk flere bestillinger enn hun klarte å håndtere, ettersom hennes mest populære salgsvare var selvlagde krystallsmykker, og sa Instagram var mer håndterlig.

5.3. Krystallsalg i bod - på markeder og alternativmessa

Krystaller selges også på markeder og messer. I Oslo dukker de opp nærmest ukentlig i flere av byens mange markeder, hvor det hovedsakelig selges klær, keramikk, kunst og møbler. Flere av utstillerne driver egen nettbutikk, og salget foregår vanligvis gjennom Vipps. Krystallene selges i egne boder. Tidvis dukker steinene også opp på steinerskolens og steinerbarnehagens julemarkeder (se punkt 7.4.). Markedene bidrar til å synliggjøre krystallkulturen for flere. I det ene øyeblikket titter man på klær, og i neste øyeblikk leser man om hvordan en fluoritt kan øke konsentrasjonsevnen. Da jeg besøkte markeder observerte jeg at det strømmet mange unge kvinner til krystallbodene, stort sett mellom ca. 12 og 30 år. På samme måte utstilles krystaller til salg på rekke og rad på Alternativmessa, noe jeg fikk erfare i praksis, selv om omgivelsene der følgerlig var boder knyttet til nyreligiøse salgsprodukter og tjenester. Da jeg var der var nesten alle bodene dedikert til krystallsalg, noe som enkelte utstillere påstod at måtte være en ny rekord, og hadde å gjøre med deres voksende popularitet.

Krystalldisplayer på markeder og alternativmessa

Utstillingen på markedene var forenklete versjoner av det man ser i krystallbutikkene, med krystaller utstilt i små esker med beskrivende etiketter. Mange selger egenproduserte krystallsmykker og selgerne informerer om krystallenes betydning. Det typiske krystallsmykket er håndlagd med ferskvannspærler og plastpærler. Andre egenproduserte krystallvarer var økologiske soyalys og aromaterapilyls med krystaller som titter frem på toppen av lyset, mens resten av krystallen sitter fast under den stivnede voksen. Noen av lysene dekorerer med kronblader. Det samme konseptet gjelder håndlaget såpe, skrubb og eteriske oljer, som ofte utstilles med krystaller bygd inn i produktet. I tillegg er det tendenser til at det også selges gjenstander med inspirasjon fra amerikanske urfolk og ulver. Mange New Agere idealiserer nemlig at amerikanske urfolk levde i harmoni med naturen, og tar tidvis inspirasjon fra deres kulturer (Mello & Owen 2016, 309, 318), noe som er mest synlig på markeder.

Informantenes opplevelse av krystaller på markeder

En informant som solgte krystallrelaterte velværeprodukter på markeder fortalte at kundene ofte ble tiltrukket til det produktet de hadde mest bruk for, siden hvert produkt hadde «hver sin evne og energi». Hun hjalp kundene med å kartlegge hva de trenger, og ønsket å hjelpe andre. «Heddass» første krystall var fra et marked, hvor hun og søsteren fikk lov til å velge hver deres krystall av moren, som ikke trodde ikke på krystallmagi. Også «Erika» startet med innkjøp av krystaller på loppemarkeder da hun var barn. Hun begynte å handle mer i vanlige krystallbutikker etter hvert som hun ble eldre. Hun fortalte at krystaller ofte dukker opp på loppemarkeder, spesielt i Oslo sentrum. Dette hadde hun erfart fra hun var barn av, og fortalte at det var en fast bod dedikert til krystaller på et av markedene. Denne boden eksisterer fortsatt, og dukker opp ukentlig i sentrum. At deres første møte kjøp av krystaller var på loppemarkeder kan ha å gjøre med at disse stedene er tilgjengelige for folk i alle aldre. Foreldre som ikke tror på magi, tar tilfeldigvis med seg barna på loppemarked, hvor barna kjøper krystaller de kaller «lykkesteiner». For «Claudia» var det ikke tilfeldig om man fant krystaller som var «ment for noen», på disse markedene; «Mamma fant en polert rosekvarts på et loppemarked, den passa perfekt til kolleksjonen min. Det har jo en betydning det også, at mamma bare fant den der». «Marina» fortalte at hun ofte så de samme utstillerne fra markeder, på tilfeldige steder i Oslo og på Alternativmessa, og at disse utstillerne var veldig aktive. Hun så ofte at utstillerne annonserte at de skulle dukke opp på markeder i forkant, på TikTok og Instagram.

Kapittel 6: Krystallrelaterte tjenester

I Oslo og omegn finnes det flere tjenester man kan betale for, hvor man får veiledning til selvutvikling med krystaller. For å finne krystallrelaterte tjenester dro jeg derfor til Alternativmessa, og fikk der kontakt med en krystallhealer som hadde utstilling. Vedkommende kjente flere healere, og tilbød å heale meg i hennes klinikk. Mitt andre innpass i krystallhealernes verden skjedde mer tilfeldig under et intervju med en heks som brukte krystaller, som viste seg å tilby krystallhealing. Det også kurs og utdanning i krystallhealing og krystallrelatert selvutvikling. Noen av disse er etablerte nyreligiøse bevegelser, med en eller flere karismatiske ledere med tilhengere som benytter seg av krystaller gjennom organisert rituell praksis. Et eksempel på en slik klinikk vil fremstå anonymt i følgende tekst.

6.1. Krystallhealing i Oslo og Omegn

Healing kan betegnes som «en samlebetegnelse for ulike former for New Age-terapi, der målet er å oppnå personlighetens forvandling i et åndelig perspektiv» (Mehren & Sky 2007, XIV). Spirituell healing definerer Anne Kalvig slik: «[...] the ability (of a therapist/healer) to communicate with and direct/activate the spiritual energy not within and surrounding a patient's body-mind-spirit, promoting health and strength, and diminishing or healing illness» (Kalvig 2017, 120). Slik praksis står sentralt i det nyreligiøse miljøet i Norge og inkluderer krystallhealing. Krystallbruk innenfor nyreligiøsiteten kan kategoriseres som en form for alternativt hjelpemiddel som erstatter mange vitenskapelige metoder for å løse psykiske og fysiske utfordringer som folk kan ha i livet sitt, f.eks. finnes krystaller mot leddgikt.

Krystallhealing er en holistisk terapiform som bygger på en forestilling om at «alt henger sammen», og er eksempel på kontagiøs magi, hvor fysisk kontakt mellom pasienten og krystallene spiller en viktig rolle. Det tenkes at krystallene gjennom fysisk berøring av nøkkelpunkter i kroppen, skal fungere beroligende og lede pasienten i positiv livsretning. Disse finnes normalt i kroppens «chakrapunkter», som jeg videre vil forklare nærmere. I tillegg er det vanlig at healeren bruker hender i fysisk berøring av pasientens kropp, for å «føle på energien» til pasienten og «kjenne hvor det er blokkeringer hen».

Det homeopatiske aspektet ved krystallmagien her er også til stede, ved at krystallene ses på som representasjoner og avbildninger av egenskaper man selv har i kroppen. Ved å tilegne de ulike krystallene spesielle krefter som representerer kroppens chakrapunkter, kan den

«intensjonen» man setter for steinene, angivelig endre ens fysiske og spirituelle kropp/sjel, ved at det samme vil skje med pasienten, som steinen representerer. «Å sette intensjon» er et uttrykk flere informanter brukte når de forklarte konseptet å bestemme seg for hva formålet til den spirituelle praksisen skal være, og hva de ville oppnå. Om man sliter med å kommunisere effektivt, kan det å legge en sodalitt eller lapiz lasuli på halsen (krystaller som er kjent for å forbedre kommunikasjonsevner), mens man «setter intensjonen» for bruken f.eks. å slutte å stamme. I dette tilfellet er krystallene representasjoner av like egenskaper som finnes i et menneske, og den kan dermed angivelig gi pasienten de samme egenskapene. En annen variant av krystallhealing er at healeren først kjenner på kroppen til pasienten gjennom fysisk berøring, og ut ifra funnene, anbefaler pasienten krystallene som trengs for akkurat dem.

Krystallhealerne jeg snakket med hadde et utvalg krystaller som man kunne kjøpe i deres lokaler. «Iris» benyttet seg av aromaterapi og ga guidet meditasjon, mens krystallhealingen pågikk. Begge avsluttet økten med en samtale om min personlige utvikling og vei videre. Krystallene hadde «økt vibrasjonen»⁷ min, ifølge healerne. Begge tok betalt på Vipps.

Chakrapunkter

Konseptet «chakrapunkter» er utbredt fenomen blant alternative terapeuter (Hammer 2004, 2018). Chakrasystemet forklares nærmere i under punkt 9.3. De ulike punktene representerer ulike egenskaper som påvirker kropp og sjel. Det tenkes at det er syv punkter, som forbindes med spesielle egenskaper, og farger (ibid. 208). Vanligvis plasseres krystaller på pasientens kropp som matcher chakraenes assosierte farger, som oftest i regnbuen, organisert fra rødt, på den nederste av kroppens chakrapunkter, til lilla, det høyeste punktet. Krystallhealeren «Marianne» la følgende krystaller i mine chakrapunkter: 1. rotchakra (nederst under magen) – rød jaspis, 2. sakralchakra (mage) - oransje karneol, 3. solar pleksus chakra (nedre bryst) - gul citrin, 4. hjertechakra (på hjertet), rosa rosekvarts (kan også være grønne steiner). 5. halschakra (hals) – Turkis amazonitt, 6. tredje øye-chakra (panne) – mørk blå sodalitt og 7. kronechakra (over hodet) – lilla ametyst. «Marianne» fortalte at det mest spennende var å se hvordan krystallene jobbet med chakraene mine.

⁷ Les mer om vibrasjoner i punkt 8.1.

Guidet meditasjon

«Iris'» krystallhealing ledet hun en guidet meditasjon. Hun ba meg ligge på pasientsengen, i midten av et veldekorert rom med dempet belysning og god lukt. Dette lokalet var ulikt «Mariannes», som til sammenligning ikke var dekorert, men så mer ut som et vanlig legekontor. Begge hadde en rosekvarter som blikkfang i rommet. Noen utvalgte krystaller for økten var lagt i en skål på et bord i rommet. I forkant spurte de meg om jeg ville ha på meg et pledd, og om de kunne bruke hendene for å kjenne på kroppen min, noe jeg samtykket til. Det var viktig at jeg lå komfortabelt. «Iris» la krystallene på chakrapunktene mine, og ba meg om å puste rolig, mens hun forberedte seg. Hos «Marianne» var det helt stille under healingen, og jeg ble bedt om å ligge i ro og stillhet, noe som resulterte i at jeg sovnet. Da jeg våknet skvatt jeg litt til, og «Marianne» kommenterte dette slik. «Det virker som at du tenker mye». Etter det fortsatte stillheten. Hos «Iris» var det også en økt med guidet meditasjon, som lød omtrent slik:

Lukk øynene dine, og se for deg at du er alene i skogen. Du er omringet av de vakreste plantene du noen gang har sett. Alt glitrer. Solen skinner. Du kjenner at den trenger seg inn i deg. Du tar av deg klærne, og går inn i en foss. Fossen er vakker, og du lar vannet renne over deg mens du nyter solen. Kjenn hvordan vannet renser deg gjennom hodet, til ørene, til skuldrene, munnen, halsen, brystet, magen, armene, og kjenn hvordan vannet renner ut igjennom fingrene dine. Vannet går videre ned i hoftene, lårene, leggene, føttene, tærne, og ut gjennom tærne. – «Iris»

Utsagnet ble sagt over lengre periode, mer informativt, med beroligende stemme, og sakte ordflyt. En forutsetning for at meditasjonen ville funke var at jeg visualiserte bilder av tingene hun ba meg se for meg. «*Visualisering* betyr att se något innför sitt inre öga. Att visualisera bilder eller scener inngår i många traditionella meditationssystem» (Hammer 2004, 213). Visualisering i meditasjon vil beskrives nærmere i punkt 9.3.

Aromaterapi

Mens meditasjonen pågikk gikk «Iris» rundt i rommet, og sprayet gode lukter over hele kroppen min, en form for aromaterapi. Hun hadde mye stolthet knyttet til hennes selvlagde «potions», altså magiske væsker, og identifiserte seg som heks. En viktig heksepraksis for henne var å lage væsker, med produkter fra naturen som f.eks. blomster, og bruke disse i trylledrikker, eller ikke-konsumerbare god-lukt-sprayer. Prinsippet bak aromaterapien er at man kan bruke olje fra planter til å forbedre helsen (Hammer 2004, 192). Disse solgte hun i en egen butikk og hadde ulike formål. På sprayene stod det hva de ville hjelpe imot. «Iris» fortalte at «sprayene kan hjelpe på samme måte som krystaller, siden de inneholder naturlige ingredienser som har en

spesiell energi så kan de også brukes for å 'sette intensjonen' når man vil manifestere noe, for eksempel 'abundance' eller fokus». Luktene hadde en beroligende funksjon. De luktet godt og friskt. Deres bruksområder var alt fra parfyme, massasjeolje, drikker, til å spre god lukt i rom. Duften av sitrus skapte en spesiell stemning i rommet som minnet om å skulle ta massasje i luksuriøse spa. Stemningen var lun og imøtekomende. Tidvis sprayet hun en spesiell lukt rett over hodet mitt, og jeg kjente at sprayen la seg lett over ansiktet mitt.

Samtale om krystallhealingen

Etter å ha ligget stille i en time hos krystallhealerne ba de meg om å åpne øynene og sette meg opp i mitt tempo. Økten skulle avsluttes med en samtale mellom oss to, hvor vi utvekslet erfaringer. Jeg ble bedt om å fortelle om opplevelsen og mine refleksjoner knyttet til healingen. Deretter fortalte de om sine oppdagelser. «Iris» fortalte at noen av mine chakrapunkter var anspente, og gjorde at det ikke kom en «jevn energiflyt» mellom alle chakraene. «Hvis du løser knuten du har i solar pleksus-chakraen din så kommer blokkeringene du har i hals-chakraen og oppover til å løsne seg også», sa hun. Videre fortalte hun om mulige grunner til at blokkeringene oppsto, f.eks. stress, anspenhet, overtenking og manglende åpenhet for spirituell oppvåkning gjennom «bruk av det tredje øyet». Hun fortalte at hun kunne se potensialet i meg, og at jeg måtte «sette meg selv først» og «gjøre ting som gjør meg glad», for at dette potensialet skulle oppfylles. I slike kroppsterapier tenkes det at fysiske og psykiske sykdommer har grunnlag i følelser som ikke er bearbeidet (Hammer 2004, 199). Følelsene må utløses, slik at man gir slipp på spenninger. «Iris» spurte om jeg kjente meg igjen i hennes beskrivelser, og fortalte at mange følte seg bedre og lettere til fots etter en økt hos henne. Når det gjaldt bruken av krystaller knyttet til dette, så fortalte hun nærmest ingenting om krystallenes rolle i terapien hennes. De fremsto likevel som viktige. Krystallsalg var tross alt hennes primære inntektskilde.

Samtalen med «Marianne» var kortere. Etter jeg delte mine erfaringer, sa hun nærmest ingenting, men anbefalte meg noen krystaller som hun mente jeg trengte. Hun tok ut en boks med krystaller hun solgte, som hun hadde liggende inni et skap i rommet. Boksen var på størrelse med en vanlig bok, og inneholdt mange små poser med sorterte krystaller. Hun hintet til at jeg burde bruke steinene i min personlige selvutvikling, og oppfordret meg til å se igjennom krystallene hun solgte. Avslutningsvis sa hun at hun hadde flere kollegaer, som benyttet «Rosenmetoden» i deres krystallterapi. Denne metoden ble utviklet av massøren Marion Rosen, og anses som en alternativ terapiform der man «genom berøring, avspänning

och samtale med klienten» kan fjerne fysiske smerter (Hammer 2004, 200). De to krystallhealerne hadde svært ulike måter å kommunisere på og estetiske prioriteringer.

6.2. Case: organisert krystalltro i en alternativ klinikk i Oslo

«Ruben», fortalte at han ble introdusert til krystaller «for fullt» gjennom en alternativ klinikk med fokus på selvutvikling. Etter å ha prøvd flere lignende klinikker, fant han til slutt en klinikk som han opplevde at «var seriøs», der de «virkelig visste hva de drev med». «Det er det mest revolusjonerende krystallkurset på planeten. Du finner ikke noe bedre. Og det er her i Norge! Helt utrolig.», sa han. Om en klinikk var seriøs eller ikke kunne man angivelig se på måten de oppførte seg, og om de ikke tvilte på deres egen sannhet når de ordla seg. Introduksjonen skjedde via en venn som var spirituell veileder. Klinikken forstås her som en organisert nyreligiøs bevegelse, og var en av mange lignende klinikker. «Ruben» var den eneste informanten som var medlem i et organisert nettverk, hvor krystaller stod sentralt. Krystallenes rolle i klinikken var knyttet til rituelle praksiser, alternativ medisin, mytefortellinger, en omfattende kosmologi, en karismatisk leder og sosiale samlinger. Klinikkens nettsider antyder ikke at krystaller er en sentral del av kursene deres, men de selger en haug av over gjennomsnittlig dyre krystaller i en egen nettbutikk. Klinikken til «Ruben» fungerer her som et eksempel på hvordan et organisert nettverk knyttet til krystalltro og praksis kan være strukturert.

Å møte «Ruben»

Intervjuet med «Ruben» startet med at han plasserte alle krystallene sine mellom oss. Han hadde tatt med seg tretti stykker, dekt i fløyelspapir, og plassert i to esker av fint treverk. Hver eske kostet sekshundre kroner og var krystallenes faste oppbevaringssted. Krystallenes verdi var på 84 000 kr, summen han hadde betalt for å få de utdelt på to kurs. «Ruben» planla å melde seg på et nytt kurs til 42 000 kr, hvor han ville få utdelt flere krystaller. Krystallene delte samme form og størrelse som biljardkuler, og var vakre blikkfang. «Grunnen til at de er runde er fordi energi flyter bedre rundt runde objekter», fortalte han. De skulle ligge i mørket, for å rekonstruere mørket i fjellene som krystallene var fra, siden dette bevarte energien deres. I esken lå det bl.a. tigerøye, solstein, citrin, ametyst, rosekvarts, malakitt, karneol, granat, akvamarin, aventurin og pyritt. Han tok frem en spray med ukjent innhold og begynte plutselig å spraye på seg selv. Han forklarte at sprøyen visstnok skulle være beroligende. «Jeg tror vi kan starte med to minutters stillhet jeg», sa «Ruben» lavt og rolig, så begynte han å puste dypt med

lukkede øyne. Pustepausene ble det mange av i løpet av intervjuet. På seg hadde han flere krystallsmykker, for å «øke nysgjerrigheten» til dem som ikke visste om krystaller.

Grunnleggeren av klinikken jeg går til har koblet dette smykket så godt det går til meg. Han har jobbet med det i ti minutters tid og kobla det til meg sånn at det er noe der da. Men det er rett og slett bare for å påvirke folk at jeg har det på – atte jeg er den som påvirker. Hvis vi går forbi en tilfeldig person her og de bare 'hmm, oi, for et kjede!', så fungerer det. For det er ikke mange som går med sånne kjeder. Noen tror det er bønnekjede, sånn fra Islam, at man teller kuler og sånt. Jeg bruker det mye på jobben for å vise at jeg ønsker fred. – «Ruben»

«Ruben» var interessert i krystaller som barn også, men hadde ikke hatt noe forhold til dem før. Han minnes en rosenkvarter som stod på hans mors soverom, som han arvet da hun døde. Den ga spesielt inntrykk. Klinikken og krystallene hadde hjulpet han med å finne seg selv igjen, etter mange år med depresjon, angst, hørsensitivitet, alvorlig rusmisbruk og utenforskap. En endring skjedde i han da han forstod at hans tidligere utfordringer var et resultat av det han kalte «lav bevissthet». Forskning på medlemmer i nyreligiøse bevegelser antyder at de fleste medlemmer av slike grupper har til felles en skjær fortid med personlige utfordringer og depressive tendenser, mens de i nåtid ser på verden med et positivt blikk og ser lyst på fremtiden (Buxant 2007, 219). Dette funnet stemmer overens med utsagn fra informantene, som alle antydte en fortid med negativ selvfølelse, depresjon, angst, stress, tap og sorg, som utviklet seg i møte med krystaller til et mer positivt syn på samtiden og fremtiden, og ga opplevelse av indre harmoni. Medlemskap og deltakelse i religiøse aktiviteter, med mulighet for å utrykke seg og være del av en «euforisk» stemning, kan oppleves effektivt mot depresjon (ibid. 223).

Karismatisk lederskap

«Ruben» kalte grunnleggeren av klinikken hans «veileder» og forklarte at det var veilederens utstråling som gjorde han troverdig. Ifølge han kunne man merke troverdigheten til folk, ved analysere folk. Til spørsmålet om hvordan hans veileder jobbet med smykket, svarte han:

Det vet jeg ikke, det er det veilederen som har kontroll på. Jeg er ikke direkte involvert. Hvis du forestiller at *dette* er hele deg (viser meg hånden sin), *dette* er alt du forstår, alt du innehar, alt ditt univers består av da, det er her (peker innenfor hånden). Poenget er å flytte deg lenger ut, ikke sant, fra det *horisontale* som vi ser her, til det *vertikale* som er din essens, din atman, din sjel – det du er i det evige. Det horisontale er mer det kroppslige, en illusjon. De aller fleste beveger seg inni her hele tiden i stedet for å prøve å ekspandere hele kjernen til noe stort. Og det er det veilederen min er med på å gjøre. De (veilederen) har ekspandert mer. Det er noen jeg har enorm tillit til da. Hvis de sier 'titt der', så går jeg og titter der, men jeg vet ikke hvorfor. Jeg får svar mens jeg går dit (ler mye). Så de beviser for meg om igjen og om igjen og om igjen at de har rett. Og da er det fint, rett og slett. – «Ruben»

Denne formen for tillitt til en karismatisk leder, er svært vanlig i religion, og kjennetegnes av at lederen har en spesiell tiltrekningskraft som skaper tillitt til dem (Pals 2015, 150). Ofte har slike ledere til felles at de virker annerledes, men på positivt vis, med høy status, og har evnen til å kommunisere på et personlig nivå med folk de ikke en gang kjenner. Fordi slike ledere, som f.eks. Jesus, er så godt likt, kan de hevde at de har spesielle krefter, makt, visdom, og mer, og få en rekke tilhengere som er lojale til lederen (ibid. 150) (Wessinger 2012, 81), på samme måte som enkelte blir store fans av kjente artister, og ikke har noe vondt å si om dem. I tillegg er karismatiske ledere ofte energiske og overbevisende (Wessinger 2012, 90). Når de bygger opp en tilhengerbase som er stor nok til å danne nettverk og institusjoner, skjer det som Max Weber kaller en «rutinisering av karisma», hvor det oppstår ritualer knyttet til lederens ønsker og forestillinger, som normaliseres over tid blant følgerne (Pals 2015, 161). Dette er «Rubens» klinikk et glimrende eksempel på. Det tenkes at slikt medlemskap, og det å følge fotsporene til lederen, over tid vil føre til positiv endring i deres liv (ibid. 163), noe som passer med «Ruben» sitt utsagn nevnt over, om at medlemskapet hjalp ham å se lyst på livet.

Organisering og krystallkurs i «Rubens» klinikk

Klinikken har holdt på i omtrent tjue-tretti år. Firmaet har elleve-tolv ansatte som alle er alternative terapeuter med lang erfaring, og to praktikanter. Nærmest alle de ansatte er kvinner. Hvert år arrangerer klinikken selvutviklingskurs med utgangspunkt i «vibrasjonell medisin», et begrep som ikke forklares. Kurset er fysisk og online. Et års deltakelse koster 42 000 kr og inkluderer tolv krystaller, en for hver måned. «Folk blir så redde når de hører hvor mye penger jeg har brukt på det. De bare 'du er oppslukt, de lurere deg, de vil bare ha pengene dine', men penger er også en del av naturen. Jeg investerer i det.», forteller «Ruben». Kursene følger et rituellet løp, med gjentakende teknikker.

Først får alle kursdeltakerne introdusert et tema (prinsipp) som representerer et aspekt av dem selv som eksemplifiserer «lav bevissthet», og som hindrer dem i å leve i harmoni og velbehag. Dette kan for eksempel være «lidenskap». Temaet fremmes av en veileder, noen ganger av grunnleggeren selv, som et område gruppen kollektivt skal reflektere over i løpet av den kommende måneden. Etter temaet har blitt bearbeidet, introduseres krystallen som representerer mulighetene for vekst innenfor det gitte temaet, f.eks. hvordan man skal få et mer bevisst forhold til hva ens lidenskap er i livet, og hvordan følge den. Dette kan anses som en type homeopatisk magi, siden kulene «imiterer» kvaliteter som kan speiles i en selv. Krystallen er en representasjon av menneskelige kvaliteter. Hver måned får de utdelt en ny krystall, som

representerer et fullført kurs, og et steg nærmere «høy bevissthet». Alle tar frem krystallene de har jobbet med samtidig, og studerer den nærmere. Deretter mediterer de sammen med krystallen i midten av hendene deres, som er samlet som en skål. «Ruben» beskriver meditasjonen som følger:

Du vet ikke hvilken stein du skal få før kurset begynner. De blir introdusert vibrasjonelt i kroppen din først. Veilederen sier 'nå kan dere ta frem krystallene'. Alle tar de frem, også gjør vi en meditasjonsøvelse hvor vi åpner opp hjertene våre til krystallene. Krystallen er som en ball av lys. Den lyser gjerne i fargen den er av. Den er først en kule, men så blir den til en portal. Etter hvert får vi igjennom portalen. Da er vi inne i fargen og lyset. Man kjenner det. Så går vi inn i moderkrystallen som krystallen kommer fra. Alle krystallene er knyttet til moderkrystallen sin. Vi ligger der, inni fjellet, hvor krystallen kommer fra. Kjenner på det helt til vi klarer å se '*the guardian of the stone*', vesenet bak krystallen. Det starter som fantasi, men blir mer og mer helt, og så blir det ekte. Du ser 'guardian', du lar 'guardian' gjøre de har lyst til. Du lar 'guardian' jobbe med deg da. En god stund etterpå går vi ut av portalen, inn i oss selv, og kjenner krystallen. Vi gir den all oppmerksomhet og fokus. Når vi bruker begge hendene senterer vi følelsesenteret og logikkenteret samtidig. – «Ruben»

Troen på portaler til andre dimensjoner, finner vi også i andre New Age-sammenhenger (se: Crockford 2021), noe som vil utdypes i punkt 8.1. En utfyllende forklaring av «the guardian» fikk jeg ikke, men jeg tolker det som personifiseringen av all verdens energi på samme tid, som eksisterer i oss og rundt oss. Etter kursene er det oppfølgingskurs på to til tre timer, hvor man diskuterer sin fremgang med en spirituell veileder. «Ruben» besøker klinikken annenhver uke og ønsker å delta så mye som overhodet mulig. I tillegg til krystallkurset tilbyr klinikken en rekke alternative selutviklingskurs, massasje, praksiser for å skape harmoni i folks private hjem, samtaler om reinkarnasjon og terapi for kjæledyr.

Klinikkens kosmologi

«Ruben» fortalte at hans kunnskap kom fra klinikken og at han hadde ønsket at flere nordmenn brydde seg om spirituell selvutvikling. Norge var et land av «lav bevissthet», hvor mange ikke var til stede i øyeblikket og i samspillet med universet, men bare gikk på autopilot. «Høy bevissthet» kunne man se eksempler på i Asia og Amerika, hvis man så bort ifra at de hadde «beholdt religionspreget sitt», noe han mente representerte «lav bevissthet». Idéen om at «Østen» er sentrum for åndelig visdom i verden ble popularisert på 1960-tallet, blant hippier, som tok inspirasjon fra Indisk kultur (Gilhus & Mikaelsson 2005, 78). Her ble praksiser som bl.a. yoga og meditasjon introdusert til Vesten, sammen med en rekke religiøse forestillinger som f.eks. reinkarnasjon (ibid. 78), i tillegg til andre trender fra Asia (ibid. 96). Innen New Age-

kulturen er det svært vanlig å forklare egen livsstil og tro med forklaringer fra Asiatiske religioner.

«Vi står i veien for livet, det er foran oss hele tiden. Det er foran hunden der, foran pinnen. Du må ikke stå i veien for deg selv. Bevissthetsmessig har menneskerasen mye å lære, det er derfor vi er mennesker», fortalte han. Sentralt i klinikkens kosmologi er den holistiske idéen om at alt er energi. Målet er å være bevisst dette, og være til stede i øyeblikket gjennom bevisst tilstedeværelse i nuet. Dette innebærer å ikke la seg distrahere av ting som forårsaker oss stress, da bekymringer knyttes til fortiden og fremtiden, og hindrer en i å være i øyeblikket.

Det tenkes også at mennesket blir gjenfødt, på samme måte som i buddhismen og hinduismen, og at man bør bryte ut av dette mønsteret ved å frigjøre seg fra den materielle verden, som bare er en distraksjon fra sensasjonen vi alle har potensialet til å oppleve, nemlig å være i ett med alt. «Ruben» fortalte om sitt eget forhold til reinkarnasjon:

Jeg tror på reinkarnasjon, sjelen er evig, det er evig med dimensjoner. Det er jo sånn vitenskapen beskriver energi, *evig*. Man skal frigjøre seg, det er det som er hele poenget. Hadde jeg frigjort meg fra min egen karma så hadde jeg vært med å administrere. Hvis du klarer å løse all din karma så går du bare inn i all materie, du får oversikt over alle dimensjonene, alle planetene og alt som foregår. Du har ikke noe behov for å komme i kjøtt og blod da. Eller i stein, jord også videre. Målet i mitt liv er harmoni, glede, kjærlighet rett og slett. Gjøre interessante ting hele dagen. Jeg anser meg som en student av livet. Folk er for opphengt i religion. Det er så mye synd og skam i religion, det må vi få bort. Vi skal jo bare ha det gøy. Altså, alt som er her er jo Gud! Det er ikke noe som er rett eller galt liksom. Det er bare å gasse på med det lysten din gjør da. Det er nesten sånn, 'bli arrestert' liksom, hvis du virkelig vil det da. Hvis det er noe du virkelig vil så kjemp for det. Følg lystene dine. Spre kjærlighet. – «Ruben».

«Ruben» mente at man fortsatt kunne ta del i den materielle verden, men ikke ta den for seriøst, for de interaksjonene man har med den er ikke så viktige som vi tror. Når man interagerer med den fysiske verden, bør man derfor anerkjenne at det er en illusjon, og ikke assosiere omgivelsene med unødvendig stress, og heller bruke den som verktøy for lykke og tilstedeværelse. Idéen om karma knyttes opp til våre samhandlinger i den fysiske verden, både i vårt nåværende liv og tidligere liv. Det er et ideale å frigjøre seg fra karma.

De nevnte idéene er bare en brøkdel av hva klinikkens kosmologi bestod av, men kan likevel fortelle oss noe om hva kulturen som krystallene er en del av. Under punkt 8.1. beskrives krystallbrukernes kosmologi i mer detaljert grad, hvorav alle beskrivelsene også stemte overens med klinikkens kosmologi.

6.3. Krystallskoler og utdanning i Oslo og omegn

Flere skoler tilbyr opplæring i krystallhealing, men få av dem befinner seg i Oslo og Omegn. Krystallhealere her mottar som regel sertifisering ved å ta alternativ utdanning på nett, hvor de går i virtuelle klasser med folk fra hele verden. Disse fungerer på en annen måte enn klinikken nevnt over, da hovedmålet til skolene er å gi folk opplæring i krystallhealing så de kan skaffe seg arbeid som alternative terapeuter. Et eksempel skolen «Crystal Kingdom – School for crystal healers» (se Crystal Kingdom på: alternativmesse.no, 2023). Her kan man etter tre fullførte kurs, med evalueringer, bli sertifiserte krystallhealere. Sertifiseringen gjennomføres av en moderorganisasjon for alternative terapeuter i hele verden, kalt «International Association of Therapists» (IAOTH). På nettsidene sine beskriver IOATH at deres mål er å gi de som ønsker anerkjennelse for deres terapeutiske fagfelt, et tryggere rammeverk for praksisen (iaoth.com, 2021). Organisasjonen tilbyr forsikring til terapeuter over hele verden, på tvers av landegrensler, og mulighet for å nå ut til et globalt klientell.

Det mest kjente fysiske eksemplet på en krystallutdanning er «Marianne Behn Akademiet», tidligere kalt «krystallakademiet», i Moss (mariannebehn.no 2021). Behn, er mest kjent for å være moren til kunstneren Ari Behn (1972-2019), som lenge var gift med den norske prinsesse Märtha Louise, men har også lenge vært et kjent offentlig fjes innenfor alternativterapien i Oslo og Omegn, og har utgitt bøker om spiritualitet, rosenmetoden og krystaller. Hun er alternativ terapeut som underviser i Rosenmetoden, og er utdannet steinerskolepedagog. Akademiet tilbyr utdanning på tre semestre (18 måneder), med teoretisk og praktisk undervisning i diverse alternative terapier, hvorav krystaller spiller en særdeles viktig rolle. Et semester koster 22 500 kr. Fagene/temaene som man får opplæring i kategoriseres som: «velvære og nærvær», «sanser og sanselære», «farger og følelser», «flytprinsippet», «stressmestring og avspenning», «kropp, sjel og spiritualitet», «energimedisin», «ubetinget kjærlighet», «nærvær, dybde og transformasjon», «bevissthet», «kreativitet» og «det etiske kompasset» (se ulike semesterbeskrivelser: mariannebehn.no 2022). Undervisningen foregår både i Oslo og i Moss, og nøkkelbegreper her er «chakra», «spiritualitet» og «energi».

Kapittel 7: Krystaller i hverdagen

Krystallene er også viktig i krystallbrukernes hverdag. De dukker opp nærmest over alt hvor krystallbrukerne omgås, er utstilt i hjemmet, eller bæres på kroppen når personen er ute på eventyr. I dette kapittelet vil vi se nærmere på hvor krystallene dukker opp, og plasseres bevisst i det daglige livet til krystallbrukerne.

7.1. Krystaller i hjemmet

Krystallenes plassering i hjemmet var viktig for informantene. Som regel plasseres krystallene strategisk der det «føles riktig», eller der de samler opp mest energi, som f.eks. i vinduskarmen der solen treffer dem og angivelig lader opp energien deres som batterier. Det estetiske aspektet har også mye å si, og flere informanter fortalte at de pleide å lage egne «utstillinger» av krystallene, som lignet de man ser i krystallbutikkene, med unntak av «Ruben», som sa krystallene trivdes best i mørket, som minnet om fjellet de kom fra. Tilstedeværelsen av krystallenes energier opplevdes beroligende og spredte positiv energi rundt dem, som påvirket rommet og personene som oppholdt seg der. Flere hadde et slags krystallalter hvor krystallene stod utstilt, fjerne sammen med ting som tarotkort, lys og røkelse.

Krystallene på rommet mitt er det aller viktigste for å sette energien i hjemmet for meg. Uten dem hadde alt følt som om det var i ubalanse, og rommet hadde mistet litt av livet og sjelen jeg føler i det. Utenom familien, er det ingenting som er mer viktig for meg å ha rundt meg enn krystaller for at jeg skal føle meg vel. Krystallene på rommet mitt er definitivt sjelen i rommet. Litt som et rom fullt av planter hvor man føler seg omringet av liv. Krystaller for meg er liv på samme måte. Jeg eier ekstremt mange krystaller. Det ser nesten ut som en krystallbutikk på soverommet mitt. Jeg har måttet advare folk mot å gi meg krystaller i gave fordi jeg snart ikke har mer plass til dem. Jeg har over hundre krystaller i alle størrelser. Som samler har jeg hatt som mål å eie minst en av hver type, men det tror jeg er umulig. - «Erika»

Som «Erika» beskriver føles krystallenes tilstedeværelse i kroppen. Uten krystaller i rommet, ville det føles tomt og uten den gode energien. «Erika» identifiserer seg som en heks, og fortalte at hun praktiserte hekseri på flere måter. Hun pleide f.eks. å lage utstillinger til alteret hennes med utgangspunkt i krystallenes utseende og egenskaper.

Jeg har mange forskjellige displays. Et med krystaller som minner om elementene jord, ild, hav, et 'yin-yang'-display, et til selvkjærlighet osv. Displayene hjelper meg med å sette intensjonen min i krystallene. I stedet for at alle de forskjellige energiene blir blandet sammen så har jeg forskjellige områder med displays som bidrar til en konsentrert energi og intensjon. Det blir rett og slett enklere å jobbe med dem og ta

energi fra dem. I displayene mine bruker jeg bare krystaller jeg føler meg knyttet til eller som jeg føler har den energien jeg ønsker. Jeg tar ofte i bruk colour magic, så naturligvis blir det mye blått, grønt og hvitt i et 'sea witch'-display. Noen krystaller i displayet er bergkrystall, blå kalsitt, månestein, kyanitt, akvamarin, blå agat, sodalitt, blå fluoritt, blå korall, amazonitt, blå kalsedon, celestin og mange flere, men jeg bruker også ting som skjell og ferskvannspjerler for å virkelig dra inn energien til havet. Vann var veldig viktig for meg i barndommen, enten det var havet, regn eller bare et bad, og er spesielt viktig for meg. Sammen med 'love witch'-displayet bruker jeg det i 'inner child'-healing, noe jeg jobber mye med - «Erika».

Andre informanter oppbevarte krystaller blandet i skåler. «Heddass» krystaller lå over alt hjemme, på badet, soverommet eller i stua. De minste krystallene hadde hun i en skål, mens de største stod til pynt i hyller og på overflater. I tillegg hadde hun et alter med alle sine spirituelle ting. Siden hun jobbet i en krystallbutikk fristet det å kjøpe med seg nye krystaller til hjemmet mens hun var på jobb. «Claudia» mente at krystallene rensset rommet, og at å ha en selenitt liggende eller tenne røkelse, fjerner negativiteten i hjemmet. Hun pleide å ta en runde i alle rom med rensende gjenstander. Slike rensesritualer utdypes under punkt 9.4. Videre forteller hun:

Jeg føler de har de bra på vinduskarmen, for der får de i hvert fall sol og måneskinn. Det er et veldig fint sted for krystaller. Det er også bra å ha de i rommet der du sover. Da slipper du å få stråling som kan føre til sykdommer. Jeg startet jo med å krystallene i lomma hele tiden, men det var upraktisk, så jeg lar de ligge hjemme nå. Jeg føler at de er der, til stede. De er alltid i 'the present moment'. Jeg føler de er 'immortal' på en måte. At jeg er heldig som har dem, som har adoptert dem. Jeg skal ikke være 'attached' til dem liksom, noen ganger glemmer jeg at de er der, men de hjelper meg. Når flytter ut vil jeg ha større krystaller som jeg kan pynte med i vinduskarmen. – «Claudia».

7.2. Hverdagsmagi

Flere har med seg krystallene utenfor hjemmet, f.eks. i sekken eller lomma. Den mest praktiske måten å frakte dem på var som krystallsmykker, noe de fleste hadde på seg under intervjuet. Alle fortalte at de hadde en beskyttende funksjon, og var beroligende. Vanligst var bruk av armbånd, av en til to typer krystaller. I krystallbutikker selges det også flate «lommesteiner» som får plass i stramme jeans. «James» fortalte at han hadde brukt det samme krystallsmykket i femten år, et han hadde fått i gave av søsteren. Han tok det aldri av, fordi det beskyttet ham, og mente krystaller gitt i gave hadde større magisk virkning, enn de man får tak i selv. Denne idéen delte han med «Iben» som hadde fått en vanlig stein av lillesøsteren i gave, som hun mente hadde like mye å by på som krystaller, siden den ble gitt til henne med positiv intensjon. «James» sitt smykke var på tjuefire timer i døgnet frem til han en dag fikk en åpenbaring:

One day I woke up and felt like 'today is the day I take it off.' I just knew that the necklace had done its job. I felt like it was time to move on from it. People asked me for

years, you know, ‘why do you never take off your necklace’, and I would just explain that it felt meaningful to me. They didn’t understand it. I knew when I was done with it, it had helped me, but I didn’t need it anymore – «James».

«James» hadde også alltid på seg to armbånd han fikk utdelt av en spirituell veileder med kontorer i utlandet, f.eks. en med granatkrystaller, hvor kun en av perlene var fra en lavastein. Han hadde kontakt med veilederen over nett, og det var hun som sendte han smykkene han trengte i hans spirituelle reise. «Normally, I talk to her whenever I’m in need of some guidance. After we talk, she sometimes sends me bracelets with crystals that I need, that are special for me. It is very important that I don’t take them off. They protect me.», sa «James».

Andre brukte også krystallsmykker ofte eller alltid, men i motsetning til «James», tok de dem av seg når det var nødvendig. «Iben» gikk med en karneol i lomma hele tiden, etter hun så hvor populær krystallen hadde blitt på TikTok, for å kunne tiltrekke seg kjærlighet: «Jeg var veldig singel, og nå er jeg ikke det lenger. Jeg gikk med denne i lomma i typ en måned, og i løpet av den måneden så fant jeg typen min. I tillegg har jeg alltid en flat aprikosagat i lomma». Hun fortalte også at mange bar krystaller i bhen for at den skulle være inntil huden, ved hjertechakraen, siden krystallenes kraft var sterkere jo nærmere huden de lå. En annen som alltid gikk med krystaller på seg, var «Diana»;

Jeg har alle sammen i dåsa mi, rumpe taska. Bærer på de hele tiden, tenker at det er litt smart. Det er bare å ta med seg krystallene sine, og ta litt sopp, dra på rave, og danse (ler). Jeg tror de forsterker opplevelsen på sopp. Det er litt rart, men gøy. – «Diana».

Et siste eksempel er «Claudia» som tok med seg krystallene på folkehøgskolen hun gikk på: «jeg introduserte dem til klassen og læreren var imponert. Det var en yoga og surfelinje».

7.3. Krystaller andre steder i Oslo og omegn

I løpet av masterprosjektet oppdaget jeg hvor vanlig det var å bruke krystaller for å skape en spesiell stemning i visse lokaler, som f.eks. i ordinære klesbutikker, smykkeforhandlere, interiørbutikker og frisørsalonger. Dette eksemplifiserer den uorganiserte nyreligiøsiteten, hvor nyreligiøse elementer kan dukke opp uforventet utenfor organiserte grupper (Gilhus & Mikaelsson 2005, 12). En av klesbutikkene solgte geoder, mens i frisørsalongene var det nesten alltid rosekvarts som stod utstilt, en krystall kjent for å spre kjærlighet og god stemning. Smykkeforhandlere utstilte halssmykker på store krystaller. En møbelbutikk hadde også en stor seksjon med krystaller og salvie, hvor krystallene ble beskrevet med magiske egenskaper. Her solgte de både enkle krystaller, og sett med krystaller som skulle føre til personlig vekst. Et

annet overaskende krystallfunn var hos spaet «The Well», med en dampbadstue kalt «krystallbadet», som var ment beroligende med mørkeblå lys, eukalyptusduft og tre gigantiske krystaller som eneste blikkfang (thewell.no 2023). Dampen som rant nedover krystallene, kombinert med lyset, ga rommet et grottelignende utsende. Også ved resepsjonen var det pyntet med noen krystaller i spabutikken der de solgte sine signaturprodukter. Det samme gjaldt spaet «The Thief». «Erika» og «Marina» fortalte at de som barn pleide å kjøpe krystaller i suvenirbutikken til Teknisk museum i Oslo.

7.4. Krystaller i Steinerskolen- og barnehagen

Steinerskoler⁸ og steinerbarnehager i Norge har lang tradisjon med krystallbruk. Selv om krystaller ikke står sentralt i Steiner-pedagogikken, dukker de likevel opp på deres julemarkeder, i sesongbasert pynt, og nevnes stadig på nettsidene deres. Det finnes i dag 34 Steinerskoler og 44 steinerbarnehager i Norge (steinerskole.no 2023 nr. 2; steinerbarnehagene.no 2023). Skolene er populære og tilbyr en alternativ pedagogikk som bygger på Rudolf Steiners (1861-1925) antroposofi. De vektlegger bl.a. at barn skal få uttrykke seg kreativt og bruke fantasien (Gilhus & Mikaelsson 2005, 73), og beskriver seg som «religiøst og livssynsmessig uavhengige» (skjold.steinerskolen.no, 2023). Religionsvitere definerer nok likevel antroposofi er en form for nyreligiøsitet. Steinerpedagogikken inneholder en rekke nyreligiøse elementer, men disse er ikke dominerende. Dette er også eksempel på at det kan være vanskelig å se hvor grensen går mellom det sekulære (her pedagogikken), og nyreligiøsitet – et typisk trekk ved nyreligiøsiteten (Frisk 2014, 58). I min kartlegging av krystallbruk i steinersammenheng vil fokuset være på de nyreligiøse, antroposofiske aspektene, snarere enn på pedagogikken. Selv om steinerskolene- og barnehagene ikke i nevneverdig grad knyttes til antroposofisk verdensbilde, benyttes det ofte antroposofiske referanser, som kan forklare hvorfor krystaller dukker opp i steinerskolen- og barnehagen. Eksemplene under er fra hele Norge, men i Oslo følges det samme reglementet og de samme arrangementene.

Rudolf Steiners antroposofi og krystaller

Steiners antroposofi omtales som en «åndsvitenskap», som innebærer at esoterisme, okkultisme og vitenskap kombineres for å forklare livets fenomener (Gilhus & Mikaelsson 2005, 70). Steiner bygde videre på teosofien, men vektla i tillegg Kristus som den høyeste autoriteten (ibid.

⁸ Steinerskolene kalles ofte «Waldorfskoler» i de fleste andre land.

70, 72). Han så på mennesket som vesener som hadde utviklet seg til å bli selvbevisste, noe som innebar at de kunne innta kraften fra hele universet (Steiner 2002, 15). Ved ta innover oss denne kraften, kunne vi bli fullkomne mennesker (ibid. 15). Da Steiner under en av hans mange forelesninger ble spurt om steiner også inneholdt livskraft på samme måte som mennesker, og hvordan krystaller oppstod (ibid.31), svarte han at krystaller oppstod fordi de kosmiske krefter i universet, som f.eks. stjernene, satte i gang den kjemiske prosessen som dannet krystallformasjonene (ibid. 36). Han hevdet at krystallene oppstod via usynlige krefter, som også påvirker mennesker (ibid. 36), og insinuerte at vitenskapen ikke aksepterte slike krefter:

[...] scientists love to talk about the limitations of human cognition. What do they mean by that? They mean that whatever they have not yet seen – with the naked eye, the telescope, or the microscope – does not exist. (Ibid. 26).

Hans kosmologi inkluderte bl.a. troen på at astrologi kunne påvirke livet på jorden, og stod sentralt i hans antroposofiske lære. Steiner påstod at både solen og månen på et tidspunkt hadde vært inni jordkloden (ibid. 41, 47), hvilket ifølge ham, forklarer deres rolle i dag, f.eks. skyldes tidevannsendringer at krefter ble igangsatt da månen fortsatt var i planeten vår (ibid. 141). Himmellegemenes betydning var viktig for Steiner. Bl.a. var deres himmelposisjon avgjørende for når og hvordan man burde så planter, som la grunnlaget for antroposofisk, såkalt «biodynamisk», økologisk jordbruk (Gilhus & Mikaelsson, 73). Steinerskolen bekrefter at skolen assosieres med økologi, basert på Steiners økologiske perspektiver, og viser at «barnets forbindelse til naturen» står sentralt i deres pedagogikk, basert på «et holistisk syn på mennesket og naturen» (steinerskole.no 2023 nr. 1). Dette innebærer tanken om at mennesket og naturen henger sammen, som alt annet i universet (Vincett & Woodhead 2016, 324, 341; Narayanan 2021, 25). Antroposofien vektlegger det «naturlige», som f.eks. naturmedisin og «giftfri» mat (ibid. 75). Gjennom naturlig livsførsel, og ved å følge en evolusjonsmodell som vil utvikle mennesket til et høyere «åndelig» stadium vil mennesker nå sitt fulle potensiale. Enkelte praksiser kan lede til dette målet, f.eks. antroposofisk meditasjon, med teknikker som bygger på Steiners system. Noen av dem som utfører meditasjonen med hjelp av krystaller, forteller at de har sett mystiske lysfenomener under meditasjonen (Sparsby 2020, 13).

Steinerbarnas møter med krystaller

Krystaller i Steinerskolen- og barnehagene knyttes hovedsakelig til såkalte «årstidsbord», som symboliserer naturens endring. Prinsippet er at bord pyntes med gjenstander forbundet med årstider, f.eks. når høsten kommer, så lager man et høstbord med blader og andre ting fra naturen, eller som man selv har laget. F.eks. i Steinerbarnehagen *Stjerneøye* i Ålesund og

Solblomsten i Trøndelag, vil man, ifølge nettsidene deres, «alltid vil finne en blomsterbukett, et lys, et kunstkort og en krystall» på bordene, som «uttrykker naturens forvandling gjennom årsløpet» og gjør at «barnet kan betrakte og falle til ro i seg selv» (stjerneoye.barnehage.no 2023; solblomsten.barnehage.no 2023). *Regnbuen* Steinerbarnehage i Asker beskriver hvordan årstidsbordet pyntes bl.a. krystaller, for å øke barnas nysgjerrighet for naturen (regnbuen.steinerbarnehage.no 2023). «Marina», som gikk i en steinerbarnehage i Oslo på begynnelsen av 2000-tallet, forteller at krystallene var viktige i barnehagen:

Krystaller var en del av hverdagen i barnehagen. De lå på årstidsbordene, men vi fikk også utdelt krystaller flere ganger. Jeg skjønnte aldri hvorfor, men de betød mye for meg. Jeg husker vi satt foran de voksne, og fikk hver vår krystall. Jeg fikk steinen ‘aventurin’ gang på gang. Det irriterte meg skikkelig. Jeg skjønnte ikke hvorfor de andre barna fikk andre steiner enn meg, og hvorfor jeg fikk den samme hele tiden. Så fant jeg ut at det er fordi den var knyttet til bursdagen min. Jeg pleide å holde på steinen, og kalte den ‘lykkesteinen min’ - trodde den var magisk. Jeg trodde også på feer og hadde enorm fantasi. Jeg trodde alle fikk utdelt lykkesteiner i barnehagen, frem til jeg diskuterte dette med vennene mine senere, og det viste seg at kun de som gikk på steinerskolen eller steinerbarnehagen hadde samme erfaring. En jeg kjenner fikk til og med besøk av en dame som eide en krystallbutikk på et av julemarkedene på steinerskolen deres. Jeg spurte fetteren min, som jobber i steinerbarnehagen om hvorfor vi fikk krystaller, og han svarte at det var ‘for å tiltrekke oss positiv energi’. – «Marina».

Også «Diana» ble introdusert til krystaller i Steiner-sammenheng. Hun hadde gått på steinerskolen hele livet, og sa at krystaller ofte dukket opp bl.a. på julemarkedene. Et annet eksempel ser vi i Eikernytt lokalavis, hvor en klassetur i regi av Kongsberg Steinerskole ble omtalt, der elevene skal ha dratt på krystalljakt (Hansen 2022), med meisler og hamre for å finne krystaller i berg. At steinerskolen arrangerte slike utflukter, har antageligvis sammenheng det antroposofiske natursynet i steinerpedagogikken.

7.5. Krystaller i media

I dette avsnittet er fokuset på hvordan krystaller representeres i media. Når religion får plass i media, kalles det ofte ‘medialisering’ av religion. Professor i medievitenskap, Stig Hjarvard, hevder at medialiseringen endrer religion på tre ulike områder: **1:** Media blir en viktig kilde til informasjon om religiøse spørsmål og utfordringer. Religiøse erfaringer formidles og skapes gjennom media, og gir rom for at mennesker kan uttrykke deres religiøsitet gjennom medias mange plattformer; **2:** Religiøs informasjon tilpasses ulike typer mediasjangre; **3:** Media bør også forstås som sosiokulturelle miljøer, som har tatt over mange av de sosiokulturelle funksjonene til institusjonaliserte religioner. Man kan f.eks. få spirituell og moralsk veiledning, informasjon om ritualer, og opplevelse av å tilhøre et sosialt miljø på sosiale medier (Hjarvard

2011, 124). Bruk av krystaller er en del av denne medialiseringen, og bør forstås ut ifra disse tre punktene.

Medialiseringen har skapt underholdning og drama av religion, og ikke bare fremstilt religion som kilde til konflikt i nyhetsbildet (Repstad 2020, 122). Et eksempel er TV-serien *Et Hardt Liv Med Ronny*, på TV Norge og Discovery+, hvor radio og TV-profilen Ronny Brede Aase og kurere hans motvilje mot sjømat. En av metodene han prøver er krystallhealing, noe han synes var hyggelig, men ineffektivt. Likevel opplevde han den gode samtalen han hadde hatt med healerne som verdifull, og tok med seg den relevante lærdommen videre (Warner Bros/Discovery, 2023). TV Norge er kjent for å meditasere religion igjennom en rekke programmer som omhandler spiritualitet (Gilhus 2014, s.44).

Flere av mine informanter har funnet mye informasjon om krystaller på sosiale medier og fått svar på det de lurer på. Alle informantene brukte sosiale medier for å lære om krystaller, noen få for å spre informasjon eller selge dem, og de fleste har brukt det for å finne relaterte steder som f.eks. butikker og klinikker. I tillegg forteller flere av dem at de føler at de er del av et virtuelt felleskap gjennom disse mediene. «Erika» bruker f.eks. YouTube, Instagram, Snapchat og Pinterest for å lære om hekseritualer med krystaller, og deltar i gruppesamtaler med andre hekser på nett. På sosiale medier kan krystallentusiaster komme i kontakt med likesinnede som de ikke ellers ville møtt om ikke det hadde vært for algoritmene og hashtagene som førte dem sammen. Krystallene fremmes f.eks. på Facebook, TikTok og Instagrams 'reels'-faner, som tillater folk å legge ut videoer innenfor en gitt tidsramme. «Hedda» kommer med eksempelet «pick a card»-videoer, hvor krystaller ligger oppå visse tarotkort, og seeren velger et kort basert på krystallen i videoen som de føler seg mest trukket mot. Deretter snus kortene i videoen, slik at man får avslørt den spirituelle betydningen bak valget. Dette var visstnok en vanlig praksis for krystallbrukere som hadde tarotkort.

Krystaller på TikTok - #CrystalTok

Krystallbruk har blitt særlig populært i appen TikTok, under emneknagger som er relatert til spiritualitet. Emneknaggene i appen er lenker til videoer relatert til temaet som emneknaggen tilsier. TikToks algoritmer fungerer ved at man får opp videoinnhold relatert til ens interesser. Ved å se mer på en spesiell type video, f.eks. videoer som er tagget med emneknaggen «#krystaller», vil flere og flere videoer relatert til krystaller anbefales til brukeren på appens forside kalt «for you-page». De som legger ut videoene bestemmer hvilke emneknagger videoen skal relateres til. Man kan også søke opp emneknaggene selv, og finne videoer knyttet

til emneknaggens tema på rekke og rad – noe som gir nærmest uendelig med innhold bestående av korte videosnutter. Flere av krystallbrukerne fortalte at de fikk opp mange videoer av krystaller, både norske og utenlandske, som var tagget med bl.a. disse emneknaggene: #crystals, #crystaltok #spirituality #selfgrowth #witchy #witchtok og #innerchildhealing. De ulike taggene gir en tilgang til spesifikt innhold, som reflekterer ens egne holdninger og interesser. «Iben» understreket TikTok økte hennes engasjement for krystaller:

Jeg har alltid vært interessert i det spirituelle, hvor krystaller har spilt en stor rolle, men jeg tror TikTok virkelig skøyt fart på prosjektet. Jeg havnet på sånn ‘witchy TikTok’. Jeg har også sett på tarot readings på TikTok og i livestreams på Instagram. Jeg er passiv deltaker, sitter bare og følger med. Også har jeg hatt lange samtaler om krystaller med folk på TikTok og Tise i chat. Folk jeg ikke kjenner. – «Iben»

Videre sa hun at hun over tid hadde fått anbefalt mer og mer innhold knyttet til spiritualitet, hvorav flere videoer var tagget med #CrystalTok og #WitchTok. Mye av det krystallrelaterte innholdet i appen er knyttet til hekseri under #WitchTok. Flere krystallselgere i Oslo og omegn bruker også appen til å markedsføre egne krystallprodukter, noe de hevdet var en av de mest effektive måtene å nå ut til en ung kundegruppe. Ifølge religionsviteren Chris Miller, appellerer slike emneknagger til nypaganister, ved at de gir et innblikk i folks religiøse identiteter og praksiser gjennom korte videoer (Miller 2022, 1). Videoene kan fortelle oss mye om det fysiske aspektet ved magi, ved at man ser hva nypaganister tror på, og gjør i praksis, noe som vektlegges i stor grad i appen (ibid. 4-5);

Through sharing and commenting on videos of spells, potions, altars, and other practices, users engage with a range of material objects. By announcing the magical properties of materials, instructing how to use certain objects, and advising where items can be found, WitchTok reveals how Witches conceptualize materiality and magic. – (ibid. 1).

Som sitatet understreker skapes sosiale New Age-nettverk i appen som følge av muligheten for å kommunisere med andre brukere i videoenes kommentarfelt og i personlige samtaler. Her kan krystallbrukerne med hverandre, og utveksler erfaringer knyttet til krystallene.

DEL 3:
Krystaller og verdensbilde

Kapittel 8: Krystaller, holisme og overbevisning

Idéen om at krystaller kan påvirke omgivelsene, og at krystallbrukerne kan påvirke krystallene, er basert på et holistisk verdenssyn, som kjennetegner New Age-tenkning mer generelt. Holistisk tenkning ser vi i forestillingen om at verden består av «energi» og «bevissthet», som mennesker er knyttet til, påvirkes av og kan påvirke (Gilhus & Kraft 2017, 9). Forestillingen går ut på at mennesket og universet er direkte knyttet sammen med alt annet, og alle de påvirkende delene utgjør sammen en helhet (Vincett & Woodhead 2016, 324, 341; Narayanan 2021, 25). Olav Hammer omtaler troen på en «universell» eller «kosmisk» energi som «en metafor for en opersonig gudomlig kraft som finns i det skapade, alltså vad som religionshistorisk kallas en immanent gudsbild» (Hammer 2004, 246). Et immanent gudsbilde innebærer at den guddommelige kraften er i «alt», og ikke i én personifisert gudeskikkelse. Selve «livet» blir konseptet man tilber, noe som kalles vitalisme (Heelas 2014, 66) – alt har en sjel. Videre vil jeg gjøre rede for hvordan krystaller forklares emisk av krystallbrukerne, med utgangspunkt i deres holistiske verdenssyn og overbevisninger, og trekke inn etiske perspektiver på deres forståelse.

Krystallbrukerne anså seg som «spirituelle», og kalte troen på holisme og en livskraft for «spiritualitet». «Iben fortalte at spiritualitet for henne hadde sammenheng med livskrefter:

Spiritualitet for meg er litt det samme som å være uorganisert religiøs, og handler mer om energi, sjeler og krefter, enn Gud, Jesus og den hellige ånd. Jeg tror energi aldri kan bli til, eller forsvinne, og dermed må vi bli til noe når vi dør. Hva vet jeg ikke. Kanskje energien går ut i naturen igjen og får en virkning der, eller at vi blir gjenfødt, eller blir til stjerner. Jeg aner ikke. Jeg tror også på sjeler og spøkelseser. På samme måte som det finnes gode og onde mennesker finnes det også sjeler som vil deg godt og vondt. Så mye paranormalt som jeg har observert, kan jeg nesten ikke la være å tenke sånn. Den tidligere eieren av barndomshjemmet mitt går igjen der, og han vil oss ikke noe vondt, men skaper en unik energi i huset. – «Iben».

For «Robin» handlet også spiritualitet om åndelighet og troen på energier, og fortalte at hun fikk bli spirituell etter en åndelig oppvåkning som fikk henne interessert i krystaller, etter mange år med skepsis og frustrasjon mot folk som kalte seg spirituelle. Ved bruk av visse krystaller fortalte «Ruben», at han hadde følt på en «enorm helhet», som for han var tegn på spirituell utvikling. Også «Hedda» mente at spiritualitet var knyttet til skjulte krefter, og fortalte at det handlet om å være åpen for at det finnes mer enn det man kan se med det blotte øyet;

Spiritualitet blir bare en merkelapp på noe som ikke er troen på Gud, eller Allah, men på universet. En universell kraft som høyere enn oss mennesker. Jeg tror også at man har et høyere selv - at alle sammen har en ideell versjon av seg selv som de kan bli

dersom man kobler seg på universet og lar seg bli guidet. Jeg kaller det ikke magi, men kan forstå hvorfor folk sier det er magisk. Selv om folk kaller det Gud, så er det bare et annet begrep på universet. Spiritualitet er ikke religiøst betont da. – «Hedda»

I tillegg fortalte hun at det var en identitetsmarkør som tydeliggjorde for de rundt henne at hun var interessert i «alternative ting», «en forlengelse» av henne selv, og «et verktøy» for henne personlig. Et siste eksempel er «Erika», som på så mer på spiritualitet som en følelse:

Jeg føler nesten hva som helst kan være spirituelt hvis du føler det er det. Hvis du føler en knytning til noe som er spesielt for deg og som gir deg den roen og opplevelsen du ønsker deg, så kan det være din form for spiritualitet. Jeg føler ikke at det er noen direkte fasit på hva som er spirituelt og hva som ikke er det. For meg er det spirituelle med krystaller et helt eget forhold du får til krystallene. Det handler om hvordan du bruker dem, hvordan de hjelper deg, og hvordan de får deg til å føle deg. Akkurat som yoga eller musikk også kan være spirituelle opplevelser. Alt handler om følelser og hva man legger i det selv – «Erika».

Denne forståelsen av spiritualitet er også svært utbredt innenfor nyreligiøsiteten, som gjerne kjennetegnes av tendensen til å forklare livets fenomener med personlige erfaringer og følelser.

8.1. Energi, frekvenser og vibrasjoner

I holistisk kosmologi kan verden deles i to: det materielle og det spirituelle (Jespers 2014, 202). Begge sfærene består av «energi» - «universets drivstoff», det som får alt til å skje. Energien kalles gjerne «kraft». Kroppen vår forstås som tredelt i dette systemet: den fysiske kroppen, bevisstheten og sjelen (ibid. 202). Sammenhengen mellom de tre delene omtales ofte som «mind-body-spirit». De fleste religiøse healing-praksiser tar utgangspunkt i å helbrede hele pasientens «mind-body-spirit» (Greenberg 2018, 103). Krystallbrukerne bruker krystallenes «energi» for å påvirke de tre aspektene av mennesket og hele universet, samtidig som de får kraft fra omgivelsene. Noen tenker også at krystallenes energi kan bli negativt påvirket ved berøring fra folk med negativ energi, slik punkt 9.4 eksemplifiserer.

Krystallbrukernes syn på «energi» passer med beskrivelser fra Susannah Crockfords spirituelle informanter i Sedona, USA, hvor krystaller også stod sentralt. For dem er energi noe som kan føles som finnes i «alt», og gjennom «frekvenser» kunne man kobles til dette «altet» (Crockford 2021, 1, 37). Krystallbrukeren «Hedda» kalte dette å «koble seg på universet». Det tenkes at energi «vibrerer» i ulike frekvenser, og desto høyere frekvensen er, desto mer positiv er energien, og lave vibrasjoner førte til negativitet (ibid. 13-14). «James» forklarte at de med lave vibrasjoner ikke kunne tiltrekke seg ting med høye vibrasjoner. Noen hevdet at folk med høy vibrasjon hadde magiske krefter (ibid. 14), og at personer med «høy vibrasjon» kunne oppnå

frelse, ved at et krystallskip fraktet de vekk fra denne planeten (ibid. 3). Å ha lav vibrasjon innebar derfor at man måtte jobbe med seg selv, for å kunne oppnå frelse. Det fantes praksiser man kunne gjøre som ville øke frekvensen, f.eks. musikk, ilddans og manifestasjon (ibid. 3, 13). Slike praksiser i min empiri (se neste kapittel), er f.eks. «Dianas» bruk av frekvensmusikk under meditasjon, og informantenes bruk av manifestasjon, forestilt som kreativ energi får ting til å skje, med utgangspunkt i prinsippet om homeopatisk magi: «something with good or high energy will attract the same.» (ibid. 12). Flere informanter brukte «vibrasjon» og «frekvens» synonymt, uten å forklare betydningen. «Ruben» er et eksempel på en som brukte krystaller som «vibrasjonell medisin», og var særdeles opptatt av konseptene «lav og høy bevissthet», knyttet til i denne forståelsen av «energi»:

Hvis du er kjempealvorlig, så er det en veldig lav bevissthet. Jo mer leken, grei og avslappet du er, jo høyere bevissthet går du inn i. Så hvis noe er *veldig* alvor for deg – du står der og bare ‘nei, vet du hva, sånn her er det, slik fungerer det’, så er det egentlig bare en enorm illusjon. Det er litt morsomt. Du må være ekstremt selvkritisk, tørre å skjønne at du har tatt feil om igjen og om igjen, for å få høyere bevissthet. – «Ruben»

«Ruben» brukte krystallene som portaler til en høyere bevissthet. I Sedona var troen på energiportaler utbredt - disse kunne føre en nærmere det spirituelle, og vekk ifra det materielle (ibid. 32, 36-37). Med unntak av myten om krystallskipet, så delte mine informanter de samme synspunktene på hva konseptet «energi» innebar som Crokfords informanter i Sedona.

Harmoni og balanse

Der det er høye frekvenser, oppstår det balanse og harmoni, ifølge krystallbrukerne. Prinsippet om balanse og harmoni er en tanke som lenge har blitt representert i tradisjonell gresk, indisk, persisk og kinesiske helbredende metoder, og østlig filosofi (Greenberg 2018, 101-102). Gjennom bevisst pusting kan man f.eks. skape balanse mellom kropp og sjel, noe som igjen skaper harmoni (ibid. 102). I New Age-praksiser som f.eks. «Marianne» og «Iris» sine krystallhealingsmetoder, er målet å skape balanse gjennom alternative teknikker. Det tenkes at pasientens «mind-body-spirit» styrkes. «Blokkeringer» i chakraene er tegn på at noe er i ubalanse, og disharmoni. Det «naturlige» er balanse, ifølge New Age-idealene (Kalvig 2017, 120). Ved å løse blokkeringer i sjelen, tenkes det at ens fysiske velvære vil forbedres også – det skapes balanse. Den holistiske idéen manifesterer seg gjennom troen på at det å helbrede et aspekt av «mind-body-spirit», gjennom homeopatisk magi, kan fikse resten av delene også, en utbredt tanke i alternativmedisinen (Hammer 2004, 205). «Spirituell suksess handler også om suksess i livet og å få ting i harmoni. Målet i livet er harmoni, glede og kjærlighet.», sa «Ruben».

Intuisjon

Høye frekvenser kunne manifestere seg som intuisjon. Å bruke intuisjonen var det samme som å følge magefølelsen. Det å stole på egen bedømmelsesevne er et eksempel på selvspiritualitet, hvor det ofte tenkes det at svarene er inni en selv (Aupers & Houtman 2014, 178). Hvis man følte at man burde gå og kjøpe seg en spesiell krystall, ble det forstått at intuisjonen som tok styring. Det «var meningen» at de skulle kjøpe den. Ingenting var tilfeldig. «Ruben» fortalte at han alltid hadde hatt en draging mot krystaller, men uten å skjønne hvorfor, inntil «det klaffet» da han begynte på krystallkurs, han kalte dette å bli «introdusert vibrasjonelt» til krystaller. «Claudia» sa at hun hadde opplevd mange vanskelige utfordringer som følge av at hun ikke lyttet til hennes intuisjon.

Levende krystaller og vitalisme

Ifølge enkelte informanter var krystaller «levende», noe som både kan forstås som uttrykk for animisme, tingene er besjelet, som passer med vitalismen nevnt innledningsvis (Heelas 2013, 66). Krystallene var levende aktører som fikk ting til å skje. For noen av var alle krystaller «levende», mens andre skilte mellom levende og døde krystaller. «Ruben» kunne døde krystaller være de som f.eks. hadde blitt slipt, mens ubehandlede steiner var levende. De slipte kunne «aktiveres» for å bli levende igjen. De døde kunne bare «reflektere vår bevissthet», og fungerte fordi man selv trodde de funket, mens de levende, som f.eks. hans aktiverte krystallsmykke, kunne påvirke ham på egenhånd. «De har en aura, de er levende. Jeg føler at de er det.», fortalte «Claudia». På samme måte som det fantes livsenergi i oss selv, fantes den samme kraften i krystaller, så de var levende, slik som oss. Tanken om at alt har et liv er typisk for New Age (Heelas 2007, 2). Selv om Heelas pleide å omtale New Age-spiritualitet for «selvspiritualitet»⁹, benyttet han senere begrepet «spiritualities of life» (ibid. 2). Livsspiritualitet bygger på prinsippet om at livskraft befinner seg i alt, inkludert oss selv (ibid. 3), i motsetning til selvspiritualiteten som ifølge Heelas får det til å høres ut som nyreligiøse er mer selvopptatte enn andre mennesker (ibid. 2). Det er livet som tilbes og krystaller er liv.

8.2. Krystaller og astrologi

I punkt 7.4. så vi hvordan Rudolf Steiner hevdet at krystaller ble laget av kosmiske krefter og påvirket av stjernene (Steiner 2002, 36). Slike tanker om at krystaller har astrologisk

⁹ Se punkt 4.4.

påvirkning, er utbredt blant krystallbrukerne. I krystallbutikker forteller etikettene ofte hvilket stjernetegn steinen er tilknyttet. En etikett var f.eks. slik:

Karneol

Chakraer: Rot, Sakral, Solar Plexus

Element: Ild

Stjernetegn: Kreps, Løven, Tyren, Jomfruen

- ♥ En krystall med høy energi som gjenoppretter vitalitet og høyner motivasjon.
- ♥ Stimulerer kreativitet og fantasi og henter frem skjulte talenter og evner.
- ♥ Gir selvtillit og viljestyrke til å oppnå suksess i forretningslivet og andre bestrebelsler.
- ♥ Forsterker mentalt klarsyn for å støtte beslutningstaking og overvinne nøling.
- ♥ Bidrar til større uavhengighet.

Dette viser hvordan forskjellige steiner assosieres med visse chakraer, elementer, stjernetegn og farger. Karneoler har samme farge som teksten viser, og opp til stjernetegn som assosieres med den samme fargen, som f.eks. kreps og løve. På samme måte er som regel stjernetegnet fiskene eller vannmannen forbundet med blå steiner. Beskrivelsene nevner sjelden sammenhengen mellom krystallen og stjernetegnene. Nærmest alle krystallbrukerne trodde på astrologi, og flertallet eide krystaller tilkoblet deres stjernetegn. Flere ganger hørte jeg kunder som spurte ansatte i krystallbutikker om tips til krystaller i et visst stjernetegn.

Troen på krystallenes astrologiske aspekt, har lenge vært i omløp. I den egyptiske antikken tenkte man f.eks. at ametyster var koblet til stjernetegnet «geiten» (Haddon 1907, 31). «As the goat was an enemy to vines, so the amethyst was a foe to wine», skriver Haddon (ibid. 31). «Diana» fortalte f.eks. at hun kjøpte en «birthstone» (en stein knyttet til stjernetegnet man er født i) uten å vite det, etter å ha valgt en krystall i favorittfargen hennes. For «Diana» var dette ikke tilfeldig. «Claudia» fortalte at hun kjøpte blå steiner fordi hun var stjernetegnet fiskene; «jeg tenkte jeg måtte ha noen ‘pisces’-steiner. Jeg liker blå krystaller for jeg føler de er i mitt element. I hvert fall opalitten som er ‘third eye’, samme som ‘pisces’ sine egenskaper». Da jeg spurte informantene om det var viktig eller best å velge krystaller som matchet ens stjernetegn, fikk jeg tvetydige svar. Det hadde mye å si at krystallene «matchet energien til stjernetegnet» fordi «da hadde man kanskje mer behov for den krystallen. Samtidig kunne likevel alle stjernetegn bruke alle typer steiner, det har ikke noe å si, så lenge man føler dragning til dem. Dette er et eksempel på individualisering av religion.

For «James» avgjorde astrologi hva slags krystaller han brukte. Under virtuelle møter med hans spirituelle veileder i hjemlandet, pleide han å oppgi nøyaktig når han ble født, slik at veilederen

kunne veilede han ut ifra hans astrologikart, hvor svarene lå. Han fortalte at livene våre passerer igjennom alle stjernetegnene. Gjennom astrologi kunne alt forklares. Det var kartet som avgjorde hvilke krystaller han fikk tilsendt av veilederen sin. Hvis det viste at han kom til å møte på en vanskelig utfordring, kunne han fokusere hans energi på krystaller som ville gjøre utfordringen overkommelig. Han hevdet også at vanntegn, som f.eks. astrologiske vanntegn var tiltrukket av gull, som økte kroppstemperaturen.

8.3. Feminine og maskuline krystaller

Krystaller omtales ofte som innehavere av feminin og maskulin energi. Dette fortalte flere informanter, og reflekteres også i beskrivelsene av krystaller i butikker og på nett. Det at fysiske objekter forbindes med ulike kjønn er et kjent fenomen i alle kulturer (Guthrie 2007, 15). Et eksempel ser vi i bruken av unike perlesmykker i Andesfjellene, hvor de lenge har vært viktige markører for å utrykke ens sosiale rolle og identitet (Ferraro 2019, 580). Her er perlenes farge viktig for dem som ønsker å gi uttrykk for en spesiell kjønnsidentitet. Selv om fargen ikke er den eneste avgjørende faktoren når det gjelder kvinners valg av perler i dette området, foretrakk de fleste kvinnene røde perler og skjell (*mullu*), fordi de representerte feminine beskyttende egenskaper. Kvinnene fortalte at fargen var en referanse til menstruasjon, fertilitet og kunne assosieres med livskraft (Ferraro 2019, 582). Det tenkes at *mullus* magiske egenskaper har direkte sammenheng med deres fysiske utseende og materielle oppbygning, og hvorvidt perlene var feminine eller maskuline kunne avgjøre hvilke perler en foretrakk.

Som i Andes, knyttes enkelte krystaller i mitt materiale knyttes opp til feminitet og maskulinitet. Som regel har de «maskuline» steinene egenskaper som fremmer styrke, beslutsomhet, kontroll, selvtillit, styrke, praktiske evner og lindrer smerter, mens de «feminine» knyttes til harmoni, fruktbarhet, ro, sensualitet, kjærlighet, medfølelse, kreativitet og vennskap. De «maskuline» krystallene er som regel mørke, og de «feminine», lyse. Noen eksempler på «maskuline» steiner er onyx (sort) og pyritt (gull). «Feminine» steiner kan f.eks. være «chrysocolla» (lys turkis) og «rhodochrositt» (rosa). Farger i seg selv tenkes at har magiske egenskaper (Haddon 2013, 31). Noen ganger varierer det fra butikk til butikk om en stein er

feminin eller maskulin. Enkelte krystaller balanserer mellom de to; f.eks. sodalitt (blå) og klar kvarts (gjennomsiktig). Her følger to eksempler fra krystallbutikker i Oslo og omegn:

Hematitt

Hematitt er en svært maskulin sten som gir handlekraft og styrke. Den fremmer utholdenhet og selvkontroll.

CHAKRA: Rot

FYSISK: God mot blodmangel, menstruasjonssmerter og søvnproblemer.

Rosenkvarts egenskaper

Chakra: Hjertet

Element: Vann

Stjernetegn: Tyren, Vekten, Skorpionen

- ♥ Bærer en myk feminin energi og hjelper til å balansere følelser.
- ♥ Renser hjertechakraen og tillater kjærlighetsenergi å strømme fritt uten restriksjoner eller frykt.
- ♥ Fremmer sunne og harmoniske forhold

Sosiologen Erving Goffman poengterer at det å reklamere gjennom fremstillinger av stereotypiske kjønnsroller representerer en sosial kultur der det finnes forventninger til hvordan de ulike kjønnene skal oppføre seg, og at grunnen til at vi ser gjentakende representasjoner av kjønn i reklame, kan være at det har blitt en rituell vane for oss (Guthrie 2007, 18-19). Siden folk er kjent med forventningene, så føles det trygt å kjøpe produkter som spiller på forventningene som forbindes med kjønn man identifiserer seg med.

De fleste mente det gikk fint for alle kjønn å bruke begge variantene, siden alle bestod av både feminin og maskulin energi. Dersom man kun gikk med én type, kunne det bli for mye lik energi, noe som resulterte i ubalanse. Om man følte seg overfølsom i en periode, kunne det være lurt å legge vekk de feminine krystallene forsterket ens kontakt med følelser, til fordel for f.eks. en maskulin pyritt. «Iben» forklarte at venstre hånd var den feminine hånden, og den høyre, maskulin. «Hvis du har på deg krystallringer eller armbånd bør du ha de feminine krystallene på venstre hånd, og motsatt. Venstre hånd mottar energien, og høyre gir den fra seg», fortalte hun. «Ruben» synes det var viktig at man hadde begge energier, og fortalte at han var opptatt av sensitivitet og feminin holdning, noe krystallene kunne bidra med. Dette viser nok en gang hvordan nyreligiøse tenker at man må vektlegge de elementene som føles riktig for dem. På den ene siden finnes det instruksjoner og en slags fasit på etikettene til hva en krystall kan bidra med, men på den andre siden deltar krystallbrukerne i en diskurs hvor de oppfordres til å gjøre det som føles riktig for dem selv, og ikke trenger å føle noe rammeverk for tillatt praksis.

8.4. «Jeg mistet krystallen og følte at jeg mistet meg selv»

Flere informanter antydte at det å miste eller ødelegge en krystall hadde dypere spirituell betydning. Antropologen Fabio R. Gygi beskriver talismaner en fysisk representasjon av tro, noe som kan gjøre det vanskelig når folk kvitter seg med objektet (Gygi 2018, 423), noe de følgende eksemplene får frem. «Diana» fortalte at hun kjøpte et matchende rosekvarts-smykke, til seg selv og kjæresten, for å symbolisere kjærligheten mellom dem, men det knuste:

Da det ble slutt mellom meg og kjæresten, så knuste den ene rosekvartsen og jeg ble så lei meg. Jeg var sånn 'det her er så symbolsk', for det var ikke meningen at jeg skulle bære den lenger. Han kvittet seg med sin, og jeg knuste min ved uhell. Den gikk i tusen knas. Det var traumatisk for meg. Jeg ble veldig overtroisk og tenkte det skjedde for en grunn. Det var ikke meningen at vi skulle bære på dem. Vi skulle skilles ad da. Det følte veldig riktig fordi vi begge skulle flytte. Han skulle til Bergen, og jeg skulle til Oslo. Fikk 'krystallangst' ganske lenge. Brukte de ikke på flere år. – «Diana»

Også «Britney» følte at det å miste en krystall var betydningsfullt:

Jeg pleide å ha med meg en rosekvarts over alt. En dag lå jeg i senga og fiklet med den, men så mistet jeg den. Fant den ikke igjen. Jeg lette bak senga, under madrassen, over alt, men den var ikke på rommet. Det ga ikke mening. Jeg ble helt gal av det. Jeg hadde brukt den hver dag i mange år. Jeg mistet krystallen og følte at jeg mistet meg selv. Den følte som en utvidelse av meg selv. Nå har jeg skjönt at det var meningen at jeg skulle miste den. Den hadde gjort det den skulle, gi meg selvkjærlighet. Jeg lærte at jeg ikke trengte den, fordi jeg allerede hadde fått kjærlighet til meg selv. Da jeg begynte å bruke den slet jeg med depresjon, så det var sterkt å miste den.

Dette er en type homeopatisk magi, hvor kvaliteter i informantene selv var representert i de materielle krystallene. Det som skjedde med krystallen, skjedde med «Britney», hun mistet seg selv, fordi en del av henne var i krystallen. Også «Ruben» forklarte at krystallene var en del av han; «De er som mine organer, en forlengelse av dem». Et siste eksempel er «James», som forklarte at det alltid var en grunn til at man mistet krystaller;

Back in my country, we have beliefs that crystals tend to work for the amount of time they need to work. When they're done with their job, they disappear. It sounds magical, it sounds mystical, but it's very true. I remember I had a black obsidian for a year that suddenly disappeared. I couldn't explain how or where, it was just gone. I was a bit sorry, but then I realized it had done its job. As funny as it sounds, I found the crystal after three years, in my wardrobe. I found it at the moment where I actually felt in need of the crystal. Another time I lost my amber necklace, and surprise surprise, I found it after nine years in the shape of the golden spiral. You can find the golden spiral everywhere, it can be explained even with mathematics. Once, when I was growing cucumbers, I noticed that one of them had roots shaped like the golden spiral, which is very unusual. I stared at it for fifteen minutes. The same thing happened to that amber.

For nine years I didn't have it, and I found it in some random box, with it shaped like the number six inside. It was a sign. – «James»

Krystallbrukerne fortalte lignende historier, hvor det å miste en krystall føltes ut som et tegn fra universet, men sa også at krystallene bare var verktøy for selvutvikling, og at man helt fint kunne manifestere positiv energi uten krystallene. Nærmest alle nevnte at de ikke egentlig trengte krystallene. Krystallene var bare verktøy, understreket de. De kunne hjelpe til med å skape balanse, ro og harmoni, men var ikke nødvendige for spirituell selvutvikling, for energien som dette forutsatte, var i dem selv. Da jeg spurte «Ruben» hvorfor han valgte å bruke 84 000 kr årlig på krystaller, hvis de ikke behøvdtes for at han skulle oppnå høy bevissthet, så svarte han at penger var en illusjon som var like symbolsk som krystallene; «alle tror likevel på penger, og tenker at de har betydning. Det er verdifullt for dem. For meg er krystallene mer verdifullt». Krystallene ble av andre beskrevet som redskaper som hjalp med å få folk oppmerksomme på nuet. Det å være i øyeblikket ble sett på som den ultimate formen for harmoni, siden man bare var i ett med livet. «There's nothing that crystals bring into your life that you can't bring by yourself», sa «James». Dette leder oss til neste punkt, om hvordan krystallbrukerne overbeviser seg selv og andre om å bruke krystaller.

8.5. «Tro kan flytte fjell» - om overbevisningens kraft

Under besøket hos Alternativmessa forklarte en engasjert krystall-utstiller, at jeg ikke måtte tro at krystallene fungerte på grunn «placebo-effekten», et begrep vitenskapen ofte bruker for å forklare at noe fungerer, fordi man tror det vil fungere. Mine observasjoner antydte at både krystallbrukerne og vitenskapen var enige om at det å tro at noe vil fungere, fungerer. Begge partene var enige om at man overbeviser seg selv, men informantene brukte andre forklaringer en placeboforskerne som åpenbart ikke brukte begreper som «spirituelle energier», «vibrasjoner», og «sjel», for å forklare hvordan noe fungerer i praksis. I møte med vitenskapelig begrunnet skepsis, pleide «Diana» å oppfordre skeptikeren til å være åpen for krystallbruk:

Jeg ville sagt 'bare test det ut, vær åpen.' Det er litt vanskelig å få en person som er litt 'narrow minded' til å åpne seg for krystaller, og tilegne den verdi, men altså *tro kan flytte fjell!* Hvis du bare tenker at fjell kan flyttes, så kan det til slutt det. - «Diana».

De fleste krystallbrukerne tenkte ikke at det var krystallene som fikk ting til å skje, men sa at det var dem selv som aktører, gjennom tro, og høye frekvenser, som ga krystallene kraften til å fungere. Ifølge krystallbrukerne er krystaller hovedsakelig påminnelser, og verktøy som minner krystallbrukerne på å leve harmonisk med høye vibrasjoner. Dette får «Iben» frem:

Jeg ikke at det er selve steinen som gir meg mer selvtillit og selvkjærlighet. Det er det at jeg har valgt den ut, og velger å gå med den som faktisk gir meg den effekten. At jeg fysisk kjenner den i lomma. Jeg vet at den er der. Og da funker det jo. Man graver seg mer og mer nedi et hull fordi man tror mer og mer på det sjøl. Det er ikke steinen, men så er det jo steinen likevel, fordi uten steinen, så ville man jo ikke tenkt på det. – «Iben».

Alle var enige om at man ikke faktisk trengte krystallen, siden man kun tiltrekke seg ting og hendelser med høy vibrasjon, dersom man selv hadde høy vibrasjon, uten et materielt hjelpemiddel. Hvis man var negativt innstilt til ting, ville følgelig negative ting skje.

When people start to believe and see themselves through a crystal that attracts love, they start thinking 'I'm always protected, I feel this energy coming to me'. It starts as affirmations, then they build themselves up to that frequency, and things start to happen. And they go like 'woow, the crystal did it' - «James».

Som sitatene belyser er det menneskets egen høye frekvens og positive innstilling som får gode ting til å skje, og ikke krystallene. Når det gjaldt hvorvidt krystallene kunne positivt påvirke folk med lav vibrasjon, så var det delte svar. De fleste sa at krystallenes høye frekvens ville påvirke folk med lav frekvens også, men ikke i like stor grad, siden menneskene «ikke var mottakelige for den energien». «James» tydeliggjorde viktigheten av å ikke gjøre seg selv avhengige av krystaller. Da jeg spurte om hvordan han forholdt seg til utsagnet til «Britney», om å miste seg selv med krystallen, svarte han:

«Oh wow. That's scary. They have an attachment. That is as crazy to say 'yesterday I lost my passport, and now I don't know who I am anymore. When you get the wanted positive outcomes from using crystals, its's not actually the crystal doing it, it is because you start to vibrate with a higher frequency» – «James».

Selv om krystallbrukerne anså seg som selvstendige aktører som tiltrakk det de ønsket gjennom egen tro, var ikke troen bare «oppspinn» for dem, slik «placebo-effekten» antyder, men en type energi, som eksisterte i oss, og rundt oss, og som skapte troen i utgangspunktet. Troen selv var en type energi med høy frekvens, og siden energi var ekte, så var følgelig deres tro ikke bare en tro, men en sannhet. Det var sant at det å fokusere på positive ting, gjennom krystaller, ville gjøre dem mer lykkelige. For dem var handlingen «å lure seg selv til å tro at de funker», et bevis på at det fantes en livsenergi som fikk dette til å skje i utgangspunktet. Å kalle det «placebo» var som å si at disse energiene ikke eksisterer. I New Age-podcasten *Ånd og Vitenskap* av Lilli Bendriss og Camillo Løken, frustrerer Løken seg over folk som kaller krystalltro «placebo»:

Vi er energivesener, for når du bryter alt ned til atomnivå så finner du egentlig ikke noe. Du finner mindre partikler. Men egentlig så består atomet av 99,9999 % tomrom som egentlig er fylt med energi. Det vet man jo nå. Det er vitenskapelig dokumentert. Så da betyr det at *alt* er energi. Og da er det noe helt annet å begynne å se på kroppen som

energivesen hvor du da bruker energiting som krystaller og lysspråket. Og hvorfor i all verden skulle vi få effekt av det hvis ikke det virker da? Også sier folk 'ja, men det er placeboeffekt'. Nei, jeg kan love at det ikke er noe placeboeffekt når jeg lå der og fikk den hjerteåpninga med de krystallene. Det nekter jeg bare å tro. Det hadde ikke skjedd uten disse steinene, det er jeg overbevist om. (Løken i: Løken & Bendriss 2021, tidspunkt: 25:00-25:40).

I møte med kritikk, var det ikke uvanlig å bruke vitenskapens forståelse av energi som noe overførbart, som argument for at krystalltro og praksis kunne legitimeres. «Ruben» mente at begrepet man brukte på det ikke var så farlig, men var fascinert over at tro kunne flytte fjell.

Mange synes jeg er gæren, for jeg kan ikke bevise noe du kan relatere til som fakta, men mye kan ikke bevises enda. Jeg kan si til deg at min opplevelse er at jeg har fått bevist mye, og da kan folk si 'det er bare placebo', men er det ikke helt sykt at man kan få en sukkerpille, og bli frisk på det fordi du har så sterk tro på at det skal kurere alt sammen fordi noen sier det? Det *vil* gi deg den effekten. - «Ruben»

Sitatene over er eksempler på New Age-tendensen til å frustrere seg over at vitenskapen ikke støtter opp under praksiser som New Agerne er overbevist om at er fakta.

8.6. Krystallbrukerne i møte med skepsis mot krystaller

Krystallbrukerne fikk frem at de ofte ble utsatt for ekstern kritikk og ytre skepsis mot krystaller, som de måtte forholde seg til. Noen uttrykte også at de iblant følte på indre skepsis, og måtte overbevise seg selv om at de de trodde på var ekte. Videre følger noen eksempler på dette.

Ytre skepsis

Flere informanter forteller om at krystallbruken deres blir møtt med skepsis av andre utenforforstående, bl.a. fra familie og venner, som mislikte, eller ikke forstod seg på dem. «Folk er ofte skeptiske til det de ikke forstår», hevdet «Erika». «Diana» fortalte at faren hennes spurte «tror du på det tullet der». Faren hennes var ateist, og skeptisk av natur. «Diana» var generelt åpen om krystalltroen sin. Da hun viste frem et sodalittsmykke hadde venninnen blitt irritert og sagt at hun var uinteressert i slikt tøys, og «Diana» ble, som hun sa, såret av dette; «Jeg tenkte 'hvorfor vil du ikke dele det her med meg'. Hun kunne ha sagt noe annet, 'fin krystall', f.eks., men hun blir bare sur hvis jeg begynner å snakke om det. Hun sier sånn 'vet du hva Diana, det der bryr meg ingenting'». Hun fortalte at hun tilpasset seg når folk var skeptiske, for å ikke skape dårlig stemning, men kunne plages over å ikke få lov til å være seg selv. «Jeg vil jo dele, og fortelle om dem, men ikke alle bryr seg. Jeg ønsker å dele det jeg kjenner på, for jeg lurar på om andre også har hatt sånne opplevelser. Jeg har lyst på noe gjensidig tilbake på et vis, høre om spirituelle opplevelser», fortsatte «Diana». Også «Iben» hadde lignende følelser:

Det er ubehagelig å bli kritisert for noe som føles nært en selv. Jeg tilegner steiner emosjonell verdi. Det ville vært sårt, hvis noen skulle sagt 'LOL' hvorfor tror du på det, sykt teit'. Det hadde blitt en slags kritikk av meg selv og. Mamma er jo helt imot det, hun skjønner ingenting av det. Hun bare 'det er en stein'. Jeg viste henne krystallene mine og hun avfeide det som 'tull' med en gang. Jeg synes det var kjipt, men forventet det av henne. Jeg er veldig forsiktig med hvem jeg sier det til. Hadde en fremmed, eller noen jeg ville imponere kommentert det negativt så ville jeg blitt lei meg. Det jeg bruker krystaller betyr ikke at jeg er en dum person eller at jeg ikke tror på vitenskap. – «Iben».

I likhet med «Diana» og «Iben» hadde også de fleste andre informantene mistet interessen for å overbevise andre om at krystallene fungerte. Dersom folk var skeptiske, så var det bedre å la være å snakke om det. Mens «Hedda» var på jobb i krystallbutikken hendte det at det kom nysgjerrige forbipasserende innom butikken, som ikke hadde noe fint å si.

Det er ikke lett å forklare krystaller til en som ikke vil høre hva du har å si. Det har hendt i butikken at folk kommer innom og spør 'hva slags butikk dette her er', og sier nedlatende 'krystaller ja'. Folk som man aldri skulle tro, kom innom. Jeg har vanskeligheter med å forklare dem at krystaller er magiske, for det er liksom ikke i deres tro. Jeg forklarer at akkurat som mennesker har sin egen unike energi, så er hver krystall også unik. Som regel avfeier de forklaringen og går. Jeg blir irritert og provosert hvis folk gjør narr av det. De gir meg en energi om at de er bedre enn folk som bruker krystaller. Det gjør meg forbanna at de ikke respekterer andre mennesker – «Hedda».

I slike tilfeller mente informantene det var bortkastet tid å forsøke å forklare, siden det bare skapte dårlig energi. «Ruben» mente at det å overbevise andre var et tegn på «lav bevissthet» og «lave vibrasjoner»:

Jeg sier minst mulig. Det å prøve å overbevise noen er dumt. Hvis de vil kritisere så lar jeg de bare ha rett. Hvis jeg har en enorm følelsesmessig reaksjon på andres lave bevissthet, så er jo jeg i en lav bevissthet. Hvorfor skal ikke jeg respektere deres reise? Den er hellig. De kommer til å lære å gro ut av det. Om det tar hundre liv, så er det kjempefint det og. Vi har vært her tusen ganger før, minst, og skal være her tusen ganger til, til du har skjont det. Jeg har brukt mye tid på å overtale folk som ikke er interessert og gått på en smell om igjen og om igjen. Jeg skjonte ikke sjøl at jeg var i lav bevissthet. Jeg har ikke så mye jordlig suksess. Du kan se det på vekten min, hvor jeg er hen og at jeg ikke eier egen leilighet. Grunnen til at jeg begynte på klinikken var jo fordi jeg opplever denne planeten, og kroppen min, som enormt dysfunksjonell. Jeg opplever mye motstand og at jeg ikke kan gjøre som andre. Jeg klarer ikke løgn, vold, det å rakke ned på folk – det å liksom bruke tiden sin på det da. Det er så mye mer komplekst å forstå hvordan man skal gå frem helthetlig da. Det er ikke noe vits å bry seg når folk kritiserer. Du kan ikke vise folk en høyere bevissthet, det må de erfare selv. – «Ruben»

Indre skepsis

Noen ytret også at de selv var litt skeptiske til krystallenes effekt, f.eks. «Iben» som forsøkte å ikke vie egen skepsis for mye oppmerksomhet:

Jeg har vært, og er til dels veldig skeptisk mot krystaller. Likevel vil jeg oppfordre andre til å prøve det ut selv, hvis de er interessert. For jeg er jo skeptisk, men her sitter jeg med tretten krystaller og føler jeg utstråler alt for mye energi i dag siden jeg har alle i sekken. Jeg er skeptisk til den *reelle* virkninga, men ikke til den *emosjonelle* eller *tenkte* virkninga. Jeg tror på vitenskap, men har jo erfart at de funker, men tror ikke det hadde gått an å gjøre et vitenskapelig kvantitativt eksperiment på om krystaller funker. Jeg er skeptisk mot meg selv og tenker sånn 'nå må du slutte å tro på dette'. Ville ikke fortalt det til hvem som helst. Tror ikke jeg ville sagt det til en BI-businessgutt liksom – «Iben».

På samme måte følte flere av krystallbrukerne at de stadig måtte overbevise seg selv, i møte med deres indre skeptiker. De fleste omtalte en skepsis i begynnelsen av krystallpraksisen sin, som gikk over etter hvert som de fikk flere «bevis» på at det fungerte. «Marianne» synes enda det var vanskelig å kalle seg krystallhealer, og skammet seg over det, men sa hun jobbet med å bære tittelen med stolthet, slik kollegaene hennes gjorde.

Jeg spurte også informantene om de fantes negative sider ved krystallbruk. Her fikk jeg varierende svar. De fleste sa det ikke fantes noen negative sider. Andre mente det var dumt å bruke for mye penger på det. Enkelte mente også det var problematisk hvis krystaller ble en inngang til å praktisere «ikke-vitenskapelige skadelige ting», f.eks. å bli vaksinemotstander. «Jeg gikk og tok den covid-vaksina med ametyst og rosequartz i lomma», sa «Iben» med et glimt i øyet. «Erika» mente som «Iben» at det var sunt med litt skepsis til krystallenes effekt; «Det er riktig å være skeptisk til en viss grad. All mulig tro er helt greit frem til det blir negativt eller fremmer farlige idealer. F.eks. burde ikke krystaller burde ikke brukes som erstatning for profesjonell legehjelp eller medisin», poengterte hun.

Kapittel 9: Rituell bruk av krystaller

Krystaller knyttes til en rekke ritualer. Dette kapittelet fokuserer hovedsakelig på hvordan krystallbrukerne i dette prosjektet brukte krystaller rituellet. Jeg forstår ritualer som gjentakende oppførsel og handlinger som skiller seg fra vanlige hverdagsrutiner (f.eks. å gå tur med hunden sin), i tillegg til å ha tilknytning til myter (Greenberg 2018, 55). Myter kan involvere gudommelige og åndelige vesener, som i «Rubens» tilfelle, med fortellingen om energivesenet «the Guardian».¹⁰ Andre myter i min empiri forklarer hvordan alt henger sammen, hva den skjulte meningen er, og også i noen tilfeller, historier om ekstraordinære, overnaturlige opplevelser med krystaller. Sistnevnte passer med Robert Ellwoods forståelse av myter, som også inkluderer «helter» (Ellwood 2008, 1). I denne krystallkonteksten kan helter være personer som blir forstått som ekstraordinære og knyttet til mirakuløse hendelser eller tillagt en rolle i typiske mystiske New Age-forestillinger om f.eks. sjelevandring og Atlantis. Et eksempel ser vi i det kommende punktet, hvor Lilli Bendriss og Camillo Løken spiller en viktig rolle i «Cornelias» kjøp av krystaller, etter å ha hørt Løkens narrativ om ham selv og Bendriss som reinkarnerte vesener, som tidligere levde i Atlantis hvor de jobbet med krystaller (Løken & Bendriss 2021, 14:56-15:03) Ritualer og materialitet henger tett sammen, og ritualene ville vært vanskelig å forestille seg uten gjenstandene som utgjør dem (Grimes 2011, 77), f.eks. krystaller.

9.1. Manifestering, og positive affirmasjoner og krystaller

Manifestering er en av de vanligste rituelle praksisene assosiert med krystallmagi, i mitt materiale. Nærmest alle informantene nevnte begrepet «manifestering» på eget initiativ, og flere brukte krystaller aktivt i denne praksisen. Manifestering er koblet til språk, ved at man ofte sier eller skriver noe man ønsker seg eller vil oppnå, slik at dette angivelig skal gå i oppfyllelse. Positive affirmasjoner handler om det samme, og de to begrepene går ofte hånd i hånd. Affirmasjoner skal helst ytres, eller skrives ned og gjentas. «Affirmasjon» kan defineres som bekreftelse (Hammer 2004, 214). Noen affirmasjoner innebærer former for magisk tenkning der fysiske omstendigheter kan endre seg gjennom våre innstillinger (ibid. 215). I tillegg har de noen kjennetegn, de skal; **1.** Formuleres i nåtid og ikke i fremtiden, **2.** Være positive budskap, **3.** være klare, konsise og enkle, **4.** være utrykk på noe nytt som skal skapes, og ikke noe gammelt som skal brytes, **5.** skal ikke gi personen som utfører dem negative

¹⁰ Se punkt 6.2.

følelser, 6. må ha betydning for den som bruker dem, og 7. krever tillit til at det fungerer. (ibid. 215). Dette passer med det New Age-forfatteren Cunningham, skriver om hvordan magi fungerer fra et emisk perspektiv:

If you aren't emotionally involved in your need, you will be unable to raise sufficient power from any source and direct it to your need. In other words, your magic won't work. If you need to pass an upcoming exam, for example, but you don't really want to, any magic to improve your chances will fail (Cunningham 2020, 9).

«Claudia» forteller at både hun og moren er buddhister, noe hun anser som en livsfilosofi. En vanlig buddhistisk praksis for dem har vært å manifestere det de ønsker å oppnå mens de ber. I tillegg identifiserer «Claudia» seg som heks, og forteller at hun sammen med moren har gjort noen kambodsjsanske ritualer, som kan virke «litt witchy» (litt hekseaktig). Hun er inspirert av moren sin, som alltid har vært «opptatt av energier man ikke kan se», og deler at hun alltid har følt seg annerledes fra samfunnet og vennene sine. For «Claudia» handler det å være heks om «å være opptatt av å helbrede seg selv og andre» - en av grunnene til at hun ble tiltrukket av krystaller. Før krystallinteressen virkelig tok av, hadde hun sett krystaller på sosiale medier hvor hun fulgte brukere som handlet om «mindfulness, meditasjon og positive affirmasjoner». Hun utfører hekseritualer som har å gjøre med velvære, som f.eks. å lage hårkurer eller helbredende urtete basert på oppskrifter hun finner på TikTok, i tillegg til at hun er «opptatt av å følge årstidene» og at «ting skal være naturlig». En dag vil hun også bygge et alter hvor hun kan oppbevare hennes spirituelle gjenstander, som f.eks. lys, røkelse og krystaller. Å drikke helbredende te, fungerer på samme måte som å bruke krystaller eller å be over maten, fordi hun putter «energi» inn i gjenstanden eller maten, og dermed «renses systemet»: «Man merker jo det om noen er stressa mens de har laget mat, fordi de ikke hadde lagde den med positiv energi», forklarer hun. Det samme prinsippet gjelder krystaller, de fungerer ikke som de skal om man ikke gir dem positiv energi. For «Claudia» har krystaller vært et viktig verktøy i manifesteringsritualer. Hun fokuserer energien på krystallene – og de hjelper henne med å oppnå det hun manifesterer. «Det viktigste er at du selv bruker dem for at de skal hjelpe deg. At du på en måte kommuniserer med steinen med meditasjon eller ved å be f.eks.», forteller hun videre. «Claudia» forklarer at det finnes riktige og gale måter å manifestere noe med krystaller, gjennom et eksempel:

Jeg har en selenitt som jeg bare lar ligge på rommet mitt. Jeg ga en til mamma også. Hun begynte å snakke til den. Hun sa sånn 'værsåsnill å hjelpe huset mitt og familien min hvis du er snill' liksom. Med ord. Og jeg sa til henne at hun ikke kan manifestere på den måten. Du kan ikke si hva du *ikke* vil at skal skje, bare det som du *vil* at skal skje.

Mamma liker godt å ta imot mine innspill. Hun er kjempespirituell og buddhist. Hun snakker til alt mulig rart, planter og sånt også – «Claudia»

Også «Hedda» pleide å manifestere via krystaller, bl.a. til det hun kaller «universet», et ønske om å bli vist spesifikke ting som svar på spørsmål, som f.eks. «er jeg på rett vei nå», eller «hvis det jeg føler er sant, kan så vis meg en rosa bil». Hun snakker med universet, og manifesterer å kunne se fysiske visuelle tegn som vil gi svar.

Når jeg manifesterer ting så skjer det. Det opplever jeg hele tiden. En gang da jeg gikk på tur så manifesterte jeg at jeg skulle se en oransje bil med et englenummer på seg, altså tre eller fire like nummere etter hverandre. Det skjedde. Og sånt skjer ofte. Universet er på en måte en usynlig kraft man ikke ser, som man kan koble seg på og koble seg av. Krystaller kan brukes til å koble seg på universet. – «Hedda»

Et tredje eksempel var det kollektive hekseritualet i en krystallbutikk i Oslo, med mange krystallentusiaster og hekser. Ritualet hadde blitt markedsført på TikTok og Instagram i forkant. Rundt oss var det mange vakre krystaller som var med på å skape den gode energien som økte ifølge noen av deltakerne «økte vibrasjonen i rommet» og den rituelle effekten. Ritualet gikk ut på at alle skulle tenke på noe de ville gi slipp på og skrive det ned på en lapp som vi skulle brenne, for så å skrive noe vi ønsket å manifestere på en ny lapp. Etterpå fikk vi se oss rundt i butikken, og de første som ankom fikk utdelt gaveposer med krystaller og andre spirituelle gjenstander.

Til slutt vil jeg belyse «Dianas» måte å manifestere ved bruk av krystaller. Etter en lang og tøff periode etter et forhold hvor hun ble utsatt for mishandling, hadde «Diana» endelig blitt singel, og gledet seg over det. Hun ville «leve livet» og møte nye folk, og var på utkikk etter en ny partner. Hun kjøpte noen krystaller i en krystallbutikk, som hun brukte for å manifestere en ny start, lys fremtid og kjærlighet. Hun fortalte at gutter hadde begynt å snakke med henne, og at hun får mer positiv oppmerksomhet enn noensinne.

Eksemplene over understreker et viktig poeng, nemlig tanken om at krystaller kun kan brukes i manifestasjon, dersom «intensjonen man setter» til krystallen er positiv. Dette synspunktet delte alle informantene. I tillegg ser vi hvordan ord kan brukes for å «aktivere» magi gjennom talismaner. Alle informantene seg enig i at det ikke fantes noe negativt emosjonelt eller spiritielt aspekt ved krystallbruk, siden krystaller har negativ virkning, og at de eventuelle negative sidene hadde å gjøre med at de kostet penger, og at det til tider kunne bli «for sterke energier», sånn at det ikke skjedde noe siden flere krystaller kjempet om plassen. «Ruben» var den eneste av informantene som brukte manifesteringsbegrepet om negative utfall også;

Si at du drar kokain hver helg, eller overspiser, og hater jobben din, men ikke ser noen utvei, da. Det er fordi du har manifestert masse negative greier foran deg som ikke er i harmoni, og da er det vanskelig å gi slipp. Det vi manifesterer har å gjøre med vår kompetanse. – «Ruben».

Andre informanter brukte begrepet «negativ energi» om det samme konseptet, og «manifestering» var forbeholdt positive utfall. «Hedda» sitt svar på det nevnte spørsmålet var: «Det liker jeg ikke å tro på altså. Jeg liker ikke å se på det negativt. Hvis du gjør det, så er det negativ energi du får tilbake».

9.2. Case: «programmering» av krystaller gjennom «lysspråket»

«Cornelia», forteller om et ritual som gjorde spesielt inntrykk på henne. Utgangspunktet for ritualet var podkasten *Ånd og Vitenskap* av Lilli Bendriss og Camillo Løken (Løken & Bendriss 2021), som tar opp åndelige temaer og forsøker å forklare dem «vitenskapelig». Bendriss er kanskje Norges mest kjente spiritistiske medium. I episoden som «Cornelia» refererer til, forteller Bendriss og Løken om hvordan man kan bruke «lysspråket» til å «programmere» krystaller. For «Cornelia» minnet lysspråket om «tungetale», og er et hellig språk med høy frekvens som sender ut sterk positiv energi. I podkasten forklares lysspråket slik:

Det er et språk som går inn på cellenivå, og på DNA-nivå, og aktiverer det man kan kalle det sovende DNA. Det sies at vi har flere DNA-strenger enn kun to, og at det ligger skjulte DNA-strenger som forskerne enda ikke har oppdaget. At vi faktisk har tolv DNA-strenger, og at lysspråket er med på å være en slags aktiveringsnøkkel og åpner opp våre minner om at vi er multidimensjonale vesener, og at lysspråket da kan gi emosjonelle reaksjoner og hjelpe oss med å huske litt mer hvem vi er. - Camillo Løken (ibid. 41:41-42:17).

Når lysspråket snakkes, og det såkalte «sovende» DNA-et angivelig aktiveres, kan dette oppleves som en forening med «alt», en slags følelse om at alt henger sammen, og at alt er energi. Dette kan oppleves ekstatisk, som Bendriss beskriver:

Sterke strømmer av energi flyr igjennom kroppen min og rister den. Jeg klarer knapt å holde meg på beina. Og så begynner ordene å strømme fra munnen min. De føles ut som ild i halsen, rare ord og likevel så veldig kjente. Jeg kjenner dette språket fra tidens morgen, fra selve essensen av mitt vesen. Det er som å komme hjem og tårene renner nedover kinnene mine. Tid eksisterer ikke gjennom fødselen av mitt stjernespråk, og likevel bringer tid meg tilbake til mitt bevisste selv». (Lillibendriss.com 2022).

Dersom en krystall «programmeres» med lysspråket, kan dette øke vår evne til å være i balanse med hele verden forteller Bendriss, etter å ha «programmert» tre ulike typer krystaller via lysspråket i slutten av episoden. Tidligere i samme episode fortalte Løken entusiastisk at han

og Bendriss i et tidligere liv hadde jobbet sammen som prester i Atlantis, hvor de opprettholdt harmoni gjennom å programmere krystaller med lysspråket, noe de hadde dedikert livet til. Derfor var det verdifullt for dem å gjenoppta denne praksisen i dette livet. Løken hevdet å ha mottatt en oppfordring fra en ukjent kilde han kaller «the Council of elders», som lød slik: «Nå må dere finne krystaller, og dere må innsette dem med ordene og lydene, for disse krystallene, små i størrelse, vil bli fraktet til dem som ønsker å holde dem i hånden» (Løken & Bendriss 2021, tidspunkt: 17:52-19:15.), og «Cornelia» var en av de som ønsket nettopp dette. Koblingen mellom og krystaller, stammer fra 1800-tallets okkultisme, der flere innflytelsesrike forfattere beskrev sammenhengen mellom edelsteiner, livet i Atlantis, og deres egen samtid, f.eks. teosofiens grunnlegger Helena Blavatsky (1831-1891) (Hammer 2020, 142).

Etter å ha hørt podkasten kjøpte «Cornelia» en ametyst som Bendriss hadde aktivert med lysspråket, så fort hun kunne, i en nettbutikk. Da den ankom i posten, la hun og en god venninne den «programmerte» ametysten i midten av en selvlaget krystallformasjon, og satte seg ned på gulvet ved siden av formasjonen, lukket øynene og begynte å meditere. Venninnen spilte på en syngebolle, som «økte frekvensen i rommet». Etter å ha meditert en god stund, skjedde noe uventet. «Venninnen min begynte helt plutselig, ut av ingen steder, å snakke lys språket! Hun var helt i transe liksom. Det hadde aldri skjedd før, så jeg ble ganske satt ut!», fortalte «Cornelia» entusiastisk. Opplevelsen gjorde inntrykk på henne og hun ble overbeviste om at krystaller inneholdt mye kraft og energi. «Jeg er helt sikker på at ametysten gjorde at det skjedde. Det var så høye vibrasjoner i rommet», fortalte hun. «Cornelia» betalte syvhundre kroner for denne krystallen, og var fornøyd med kjøpet.

9.3. Krystaller i meditasjon

Nærmest alle informantene hadde prøvd krystallmeditasjon, men få praktiserte det regelmessig. Flere viste interesse for meditasjon mer generelt, og hadde også erfaringer fra andre alternative beroligende praksiser. Krystallmeditasjon ble benyttet av de som allerede drev med meditasjon og alternative praksiser i forkant av deres introduksjon til krystaller. Noen av disse vil jeg kort introdusere, før vi selve krystallmeditasjonen gjøres rede for.

Krystallenes rolle under krystallmeditasjon kan både være eksempel på homeopatisk magi og på kontagiøs magi. Den homeopatiske magien kommer frem ved bruk av chakrasystemet, hvor det f.eks. tenkes at krystaller med visse egenskaper, kan gjenspeiles eller imiteres i ens egen kropp, sjel og bevissthet, og gi en selv de samme egenskapene som steinen representerer. Den

kontagiøse magien kan f.eks. her være at det tenkes at energiene, gjennom kroppspåleggelse av krystaller, gjennom den fysiske kontakten kan overføre magisk energi.

Tidligere erfaringer med alternative praksiser

«Claudia» begynte å meditere i 2019, etter «en vanskelig situasjon», noe som hjalp. Tidligere holdt hun på med tai chi ch'uan, en form for rolig og strategisk fysisk aktivitet som er med på å «vedlikeholde harmonien og balansen mellom din fysiske, mentale og åndelige natur» (oslotaichichuan.no 2012). Praksisen bygger på kinesisk filosofi og kosmologi, buddhisme og taoisme, om at verden bør være i balanse ved at det er likevekt mellom prinsippene «yin» og «yang», og de fem elementene i tradisjonell kinesisk tenkning – jord, ild, vann, tre og metall (Slote 2021, 366, 371). Disse prinsippene og elementene finnes overalt, og sammen skaper de balanse: hvis «yin» er kulde og fukt, er «yang» varme og tørke (ibid. 366). «Det er sånn at du bygger opp energien i kroppen din og revitaliserer den, og får mer energi utover dagen», sier «Claudia». Målet med krystallmeditasjonen var det samme som med «tai chi», å skape «balanse» mellom kropp og sjel. Hun mediterte daglig, og holdt også på med yoga og dans.

Også «Diana» mediterte aktivt før hun begynte å bruke krystaller. Tidligere hadde hun benyttet seg av Wim Hof-metoden», en metode hun også demonstrerte foran meg.

Wim Hof er en person fra Nederland som har en historie med traumer og sånt. Han fant opp denne pusteformen ut ifra andre asiatiske pustemetoder. Den hjelper med å ta kontroll over stress, og roer deg ned da. Det har jeg brukt mest i isbading og for å tåle kulde. Jeg har også drevet med vanlig meditasjon da. Pusteøvelsene til Wim Hof har gjort at jeg nesten har følt meg høy. At jeg har vært i en annen dimensjon, eller hva skal jeg si. Krystallmeditasjon er annerledes igjen - «Diana».

Wim Hof-metoden er en pusteteknikk som kombinerer hyperventilering, og det å holde pusten og blir blant annet brukt av trenere og idrettsutøvere for å øke prestasjonsevnen (Citherlet et al. 2021, 1). «Diana» er opptatt av «spirituelle praksiser», og det å bevege kroppen. Hun har testet en rekke ulike danseformer, drevet med eurytmi, isbading og yoga, og er interessert i massasje. I tillegg skulle hun snart reise til Indonesia på en måneds yoga-retreat.

For mine informanter var krystallmeditasjon, som vist med eksemplene over, noe de begynte med som et resultat av kjennskap til andre beroligende alternative praksiser. Mange drev med meditasjon fra før av, og krystaller var bare enda en måte å meditere på. Viktige konsepter i krystallmeditasjon var chakraer, energipunkter i kroppen vår, som det flyter energi igjennom, og visualisering som teknikk med krystaller som hjelp.

Chakraenes rolle i krystallmeditasjon

Chakrasystemet er et indisk konsept fra Upanishadene (Loizzo 2016, 78), som har sammenheng med yoga (Hammer 2004, 208, 209). Systemet bygger på en yogisk modell av kroppen og sjelen som et sammenhengende regulerbart system, som kalles «den subtile kroppen» (sukshma sarira; Loizzo 2016, 78), et sentralt prinsipp i bl.a. holistisk healing og New Age generelt. Chakra betyr «hjul» i det østlige yogisystemet, som reflekterer en oppfatning om at vi består av energisentre som alltid spinner (Meadow 1993, 67). At New Agere tar inspirasjon fra spirituelle konsepter i hinduismen og buddhismen, er utbredt (Chryssides 2012, 253). Chakra-konseptet ble også kjent for millioner gjennom en teosofisk tolkning av begrepet, og har i tillegg blitt anvendt av Rudolf Steiner (ibid. 7, 254). Systemet beskrives som en type okkult forståelse av menneskets anatomi, der det finnes ulike sentre for energi i kroppen vår, både vår fysiske kropp og vår sjel, som er koblet til våre evner og funksjoner (ibid. 254). Som beskrevet i punkt 6.1., kan chakraene kategoriseres i syv punkter, fra nederst på korsryggen, til litt over hodet vårt. Hvert punkt har et navn, og farge. I tillegg kobles de ofte til lyder og såkalte «vibrasjoner» (ibid. 254). Det tenkes likevel at chakraer ikke er fysisk til stede, men påvirker oss spirituelt gjennom usynlig kraft (Maxwell 2009, 809).

Systemet har blitt brukt medisinsk ved at man ser om chakraene er i balanse - at de ikke er for aktive, eller for inaktive (ibid. 254). Når de er i ubalanse, tenkes det at fysiske og psykiske sykdommer, og ubehag kan oppstå. Ulike New Age-terapier brukes for å «tolke» chakraene, og et eksempel på dette er krystallterapi (ibid. 254). På krystallhealing hos «Marianne» forklarte hun hvordan krystallene jobbet med chakraene mine, som hun kunne kjenne eller føle. Det var ikke nødvendig å være helt inntil kroppen for å kjenne energiene, man kunne f.eks. ha hendene litt over kroppen til pasienten, men jo nærmere, jo mer kjentes energiene.

Krystallhealeren «Iris» kalte ubalanserte chakraer for «blokkeringer» som kunne løses gjennom magiske praksiser eller ved å finne ut hvorfor blokkeringen oppstod og bearbeide den, slik at «energien flyter fritt igjennom systemet igjen». Hvis man hadde en blokkering i f.eks. i hjertechakra, kunne det være tegn på at man fikk nok kjærlighet. Blokkeringen forsvant om man løste problemet med krystaller og rett intensjon. Under krystallhealingen ble derfor krystaller lagt i mine chakrapunkter for at deres energi skulle løse blokkeringer.

I New Age-boken *Chakras Made Easy* av Anodea Judith, som selges i en krystallbutikk i Oslo, beskrives chakrasystemet som en skjult arkitektur som utgjør sjelen vår, og består av sju dyrbare «juveler» av energi (chakraene) som har å gjøre med vår endring, helbredelse og oppvåkning

(Judith 2016, 2). Slik okkultisme, hvor det «skjulte» og mystiske romantiseres, er et gjennomgangstema i min empiri. Om man balanserer chakraene og sørger for at energien flyter gjennom chakrasystemet, kan man angivelig nå en høyere bevissthetsform. Å føle seg fanget i usunne atferdsmønstre og tanker er tegn på at chakraene er blokkerte, forklares det i boken (ibid. 25). Man kan jobbe med chakrapunktene, og løse problemene gjennom å være oppmerksomme («awareness») på hvor i kroppen blokkeringene befinner seg, og hvilke deler av livet som går dårlig, som f.eks. problemer på jobben eller med kjæresten, for deretter å bearbeide dem med ulike alternative teknikker (ibid. 30).

Flere av krystallbrukerne antydte at chakrasystemet spilte en viktig rolle i deres liv. De ulike chakraene ble nevnt ofte, uten kontekst og forklaring, som om at det lå en forventning om at jeg var innforstått med systemet, og de syv punktene. «Ruben» sa «dragestein», som han brukte i meditasjon, representerte «kundalini», et punkt på kroppen mellom penis og anus, med skjult potensiale og enorm kraft. Punktet befinner seg i rotchakraen, og gjennom f.eks. «kundalini-yoga» tenkes det at man kan flytte kundaliniens kraft fra rotchakraen, som nederst på kroppen, til kronechakraen, øverst - noe som vil føre til spirituell oppvåkning (Chryssides 2012, 254). Han forklarte at kraften kunne aktiveres på ulike måter, som f.eks. med dragestein:

Kundalini er enormt kraftig, så hvis du tuller mye med den så kan du smelte hjernen din, rett og slett få hjerneskade. Det skjer jo med folk som tar for mye psykedelia og sånt. De smelter jo hjernen sin. De tror at 'ååå, nå ser jeg meningen med verden og livet', men når psykedelikaen går ut så mister det mye av effekten da. De får masse informasjon de ikke forstår noe av også smelter de helt da. Dragesteinen er med på å representere kundalini, og åpner for seksuell kraft på en pen måte, uten å herpe for mye - «Ruben».

Også «Claudia» brukte krystaller under meditasjon for å «aligne» med hennes chakraer, slik hun beskrev det, og fortalte at det var effektivt. «Diana» hadde et annet eksempel på sammenhengen mellom chakraer og krystaller:

Noen ganger legger jeg krystallene oppå brystet og så tenker jeg på de ulike chakraene og legger de der på huden, mens jeg mediterer. Du har jo f.eks. hjertechakraen, som er hovedchakraen til den ene krystallen jeg eier, så da la jeg den bare på hjertet og mediterte. Da følte jeg en helt enorm, god energi. Jeg satt på sånn derre 'frequencies', vibrasjonsmusikk. Hørte på det mens jeg var *helt* borte! Tror det varte i førti minutter til en time. Lå i senga til venninna mi, og bare 'woow, jeg er nesten unconcious'. Litt borte, men samtidig til stede. Jeg sov ikke, men var i et slags mellomstadie. Når steinene ligger der så har jeg liksom konsentrert tankene mine på noe, og det føles mer behagelig. Uten de er det lett å komme inn på andre tanker og bli ufokusert. Jeg brukte sodalitt i pannechakraen, og en apachetåre på brystet. Sodalitten lå i det tredje øyet, for fokus og bevissthet. Det tredje øyet kan helbrede sykdommer knytta til hjernen f.eks. Jeg må nok lese meg mer opp på det, men jeg tror det funker da! Tror det er veldig bra å ha den positive tankegangen om at det her fungerer, fordi man føler seg bedre». – «Diana».

Når «Diana» sier at krystallen har en «hovedchakra» handler det om en utbredt alternativ idé om at krystaller er koblet til bestemte chakraer. Mange krystallbutikker beskriver forholdet mellom de forskjellige chakraene og krystallene.

Som nevropsykologen Richard W. Maxwell poengterer er et gjengående problem for de som forklarer chakraer, å bevise hvordan det fysiske kan påvirkes av noe ikke-fysisk (Maxwell 2009, 809). Professor i geovitenskap, Peter. J. Heaney påpeker at ingen forskere har kunnet bevise at energi overføres fra krystaller til en chakra, og antyder at den eventuelle energioverføringen ikke har å gjøre med emosjonelle energier, men kan forklares termodynamisk; f.eks. vil kalde krystaller varmes opp av menneskers kroppsvarme (Heaney 2022, 131). I fysikk gir det ikke mening å snakke om «positive» og «negative» energier, spirituelt og emosjonelt (ibid. 131). Krystallbrukernes forståelse av «chakra»-begrepet understreker betydningen av okkulte idéer om mystiske og magiske sammenhenger.

Visualisering i krystallmeditasjon

Å visualisere handler om å forestille seg ting, som hos «Ruben» i kapittel 6, som visualiserte et mystisk universelt «energivesen» ved å bruke krystaller som portaler til innsikt og velbehag. Olav Hammer sammenligner visualisering med dagdrømming (Hammer 2004, 214). «Iris» benyttet visualisering som teknikk i hennes krystallhealingspraksis, noe som beskrives samme kapittel, og «Claudia» forteller at hun bruker visualiseringsteknikker «når det blir for kjedelig å bare meditere med pusten». Da ser hun for seg at hun puster gjennom det «tredje øyet» og hjertet. I manifestasjon f.eks., ser man for seg noe man vil oppnå. Her tenkes det at man har en iboende potensiale til å skape ting, og at tingene vil skapes i den fysiske verden om man gir ønsket oppmerksomhet gjennom visualisering (Colesso, Forrester & Barušs, 2021, 317-318). Krystallmeditasjon og manifestasjon kombinert er en praksis som flere krystallbrukere omtalte. Når man bevisst ser for seg det man vil oppnå, tenkes det at man kan påvirke alt fra følelser til de fysiske omgivelsene. I forkant av visualiseringsøvelser, er det vanlig å gjøre avslappingsteknikker, som f.eks. meditasjon (Hammer 2004, 214).

Forskning på effekten av meditasjon med visualisering på depresjon, angst, stress og motivasjon blant åtti sykepleierstudenter tydet på at teknikken økte studentenes motivasjon, og reduserer stress, angst og depresjon (Aksu & Ayar 2022, 1). Studentene i prosjektet praktiserte visualiseringsmeditasjon i tjue minutter om gangen, i en periode over åtte uker (ibid. 1). Dette tyder på at informantenes inntrykk av å føle seg bedre av meditasjon på dette punktet, ikke bare dreier seg om subjektive forestillinger, men faktisk har en viss fysisk effekt. Spesialistene innen

onkologi, Victoria Harding og Justin Stebbing, hevder at krystallene fungerer i krystallmeditasjon, fordi meditasjon har en dokumentert effekt mot psykisk og fysisk ubehag, f.eks. blant kreftpasienter (Harding & Stebbing 2014, 263-264). Meditasjonen ville ha fungert like effektivt om krystallene ikke var der, antyder de (ibid. 263-264). Vitenskapelig bevis på krystallenes helbredende effekt finnes fortsatt ikke.

9.4. Krystaller i rensesritualer

Alle informantene kjente til konseptet «å rense» krystaller og utøvde rensesritualer av krystaller, med unntak av en person, som mente alle krystallene var selvrensende, og holdt seg rene av å oppbevares pent i skyggen. Renselse i denne sammenheng er ikke bare av bakterier, men øker krystallenes effekt og energi. De mest utbredte metodene var å skylle krystallene i rennende vann, grave dem ned i jorden, legge dem i salt (helst himalayasalt), la dem stå i røyk, i sol- og/eller måneskinn, i saltvann, månevann og å ha dem i nærheten av en selenitt, den «mest rensende» krystallen. Noen renses dem når det «følte riktig», mens andre hadde faste rensrutiner. New-Age boken *Crystals* av Cassandra Eason, fra en krystallbutikk i Oslo, fremhever en emisk beskrivelse av krystall-rens fungerer. Ifølge Eason vet man at en krystall trenger rensing dersom den virker tyngre eller mer kjedelig enn vanlig eller har blitt brukt mye til å håndtere negativitet (Eason 2021, 20).

Krystaller i vann

Å rense krystallene i vann var den vanligste måten å gi krystallene «nytt liv», i henhold til Easons guide for krystallrensing. De kunne f.eks. renses i rennende vann, med unntak av selenitt, metalliske steiner, lapis lazuli og turkis – som ikke tålte vann særlig bra (ibid. 20), disse var skjøre, kunne miste fargen, ruste, eller gå i stykker. «James» var en av krystallbrukerne som brukte vann i rensesritualer. Siden han alltid gikk med krystallarmbånd, hendte det ofte at folk ville ta på dem, for å utforske krystallene nærmere. Dette anså «James» som uhøflig, siden det kunne skitne til krystallene hans med negative energier.

Crystals are a very personal thing. Especially the ones I wear. It was recommended that I wash them under a flow of warm water every once a month. But if somebody touches them, I must wash them right away. It's about the different frequencies and energies that might interfere with your own. When I shake hands, I always try to move the crystals away by tucking them under my sleeves. Before I got my bracelets, my friend showed me her collection of crystals. And I wanted to examine them with a closer look, but before I did that, I felt the need to ask, 'can I touch them?'. It feels like a personal thing, you know. Our energies. You can't take it. Nobody should put hands on it. Just like

taking care of your physical space, you should take care of your ‘magnetic field’, you know. It’s the same. – «James»

Dette er et eksempel på kontagiøs magi. Med unntak av «James», utrykte ingen av de andre informantene at krystallene kun skulle berøres av dem selv. «Robin» sa hun pleide også å rense krystallene med vann eller røkelse hvis noen rørte dem, men det var greit at folk tok på dem.

Den selvrensende selenitten

Noen krystaller skulle ikke renses eller «lades». Selenitt var «selvrensende» fordi «den ikke absorberer negativitet». «Diana» fikk en selenitt i gave av en heks som oppfordret henne til å lade den opp i solen, i stedet for å rense den - noe hun gjorde ved å la den ligge på verandaen en hel dag. Også «Britney» så på selenitten som særdeles ren og brukte selenittstaver til å rense andre krystaller og omgivelsene ved å rolig føre krystallen rundt det som trengte en rens og anbefalte kundene i krystallbutikken å gjøre det samme. «Hedda» sa selenitten «renser andre steiners energi». Eason skriver at selenitten er oppkalt etter den greske månegudinnen Selene og derfor er sterkest rett før og under fullmånen (Eason 2021, 173). I tillegg hevder hun det er det en «englestein», koblet til engelen Gabriel (ibid. 173).

Krystaller i sollys og månelys

En annen metode for rensing og energifornyelse var lys. Krystallenes plassering i vinduskarmen ga tilgang til sol- og månelys. Ifølge «Iben» kunne man ikke rense krystaller både i sollys og månelys, men kun én av delene. Sollys var effektiv i rensing av lyse og synlige krystaller, mens krystaller med mildere farger trives best i månelys, helst under fullmånen (Eason 2021, 21). Noen krystaller skulle ikke ligge i solen, på grunn av misfarging, f.eks. ametyst. Krystaller som renses i månelys hadde særdeles høy «frekvens». Eason forklarer at naturlig sollys kunne erstattes med et lys av bivoks (ibid. 21). Ved overskyet vær, var det delte meninger. «Iben» mente det ville være dumt å legge krystaller i overskyet vær, siden det kunne ha negativ effekt, noe «James» uenig i; «Even though it’s cloudy you can still see the moonlight. I always wait for the full moon and then I recharge them». Han fortalte at månelys kunne «lade opp» alt mulig, han pleide f.eks. å drikke vann som hadde stått i månelys, «månevann».

Grave krystaller ned i jorden

Turmalin og obsidian var krystaller som angivelig absorberte negative energier. «Iben» forklarte at obsidian absorberte negativ energi, på lik linje med andre mørke steiner, og at «den helst bør graves ned i jorden om den skulle knuse:

Obsidian er en sterk beskyttelsesstein. Den suger på en måte til seg all energien som er dårlig eller ond. Jeg har lest at når den blir ødelagt så må man grave den ned i jorda. For hvis du tar vare på den eller gir den til noen andre – gud forby – så gir du dem også den negative energien som var fanget i krystallen. Du må grave den ned fort som bare det. Alle krystaller som tåler å bli gravd ned i jorda kan renses der. Men siden jeg har mange naboer så har jeg ikke lyst til å gå ut i parken her og grave et hull liksom (ler). Jeg holder meg til himalayasaltet mitt - «Iben»

Dette bekreftet «Marina»; «Akkurat som lys absorberes av mørke farger, og lyse farger reflekterer lys, så absorberer mørke steiner dårlig energi, og lyse steiner som f.eks. klar kvarts eller selenitt, de reflekterer god energi». Eason forklarer at å «Moder Jord», kunne ha positiv effekt. De kunne blant annet legges i plantejord, noe enkelte krystallbrukere også hevdet at ville øke plantenes vekst. (Eason 2021, 21). Idéen bak å legge de i jorda uttrykte flere at hadde å gjøre med å gi krystallene tilbake til naturen hvor de kommer fra. «You got it as a gift from earth, so you have to give it back to earth», sa «James».

Krystaller i røyk

Under intervjuet med «Cornelia», tok hun seg en røyk og sa at man like gjerne kunne rense krystallene med vanlig sigarett røyk, mens hun lo og veivet sigaretten rundt en svær ametyst. Flere informanter ville nok sagt seg uenig i dette, ettersom tobakksrøyk ikke var «rent», i forhold til røyk fra f.eks. salvie. «Claudia» pleide å bruke røyk fra levende lys, palo santo, eller røkelse når hun renset krystaller og omgivelsene, som var bra for «auraen». Det å rense med røyk kalte «Erika» en form for «spirituell» renselse. Hun fortalte at mormoren hennes pleide å tenne røkelse og lys, og legge krystaller på nattbordet hennes som et alter, for å bringe henne lykke før vanskelige prøver på ungdomsskolen. «Jeg gjorde det faktisk mye bedre på prøvene når vi hadde dette ritualet først», fortalte hun.

Krystaller i salt

Bruken av salt, spesielt himalayasalt, ble stadig nevnt. Om ikke saltet var viktig i rensesritualene, hadde flere himalayasaltlamper i leiligheten, som hadde en beroligende effekt. Noen uttrykte at salt også var en form for krystaller, og derfor naturlig at salt kunne ha god energi. «Claudia» pleide å legge krystallene i saltvann, helst av himalayasalt, i tjue minutter. Så la hun krystallene i en ring rundt et levende lys i enda tjue minutter og til slutt blåste hun ut lyset, når krystallene hadde blitt rene. En annen metode er å strø tre sirkler av salt rundt krystallen som skulle renses, og la den stå i tolv timer (Eason 2021, 23).

Alle disse renselsesmetodene kan karakteriseres som ritualer, som både følger visse normer, som boken til Eason, og samtidig tilpasses individuelt og praktiseres privat. I neste avsnitt ser vi på en annen type ritualer knyttet til krystaller, som henger mer sammen med nypaganismen.

9.5. Krystaller i hekseritualer

I nypaganismen, symboliserer ritualer indre og ytre transformasjon (Cheal & leverick 199, 8). Fire av krystallbrukerne definerte seg som hekser, en type nypaganisme. Alle vektla transformasjon. Noen av dem fulgte en nypaganistisk kalender kalt «the Wheel of Year» som består av åtte «sabbatter» (høytider) som representerer transformasjon og feirer naturen (ibid. 10). Det tenkes at usynlige energier og krefter kan transformere oss, og verden, om ritualene gjøres på intensjonelle måter. Formålet bak ritualene har i mine informanters tilfelle vært å skape positiv endring i deres personlige selvutvikling, og ytre omstendigheter. Krystaller var med på å skape en slik transformasjon, og ble brukt rituelt av heksene slik som nevnt over.

Unikt for heksenes bruk av krystaller var tendensen til å kombinere krystallene med andre ting funnet i naturen, f.eks. magiske eliksirer, siden det ble tenkt at krystaller på lik linje med blomster, urter og andre naturelementer inneholdt transformativ kraft, og tendensen til å bruke begreper assosiert med hekseri i sine forklaringer. «Britney», som fortalte at hun pleide å plukke planter med gode egenskaper i skogen, og bruke disse i «spells» (trolldom) kombinert med krystaller, i egen selvutvikling. Det samme gjaldt «Iris» og «Claudia». Ellers var bruken av krystaller tilsvarende som hos de andre informantene. «Erika» fortalte at krystallene var verdifulle for henne siden de var en del av naturen og historien. Hun pleide å lese bøker om krystaller og hekseri, og se videoer av hvordan andre hekser brukte krystaller på nett, og så på krystallbruk som en type hekseri.

Kapittel 10: Konklusjon

Jeg har i min masteroppgave undersøkt krystallbruk og krystalltro i dagens Oslo og omegn. Jeg har vist hvordan krystallbruk og krystalltro kan anses som former for nyreligiøsitet og New Age, - hvor krystaller manifesterer seg i den materielle kulturen, f.eks. i krystallbutikker, krystallskoler, på markeder, i media, og hos alternative klinikker - med bakgrunn i en holistisk kosmologi. Den bakenforliggende kosmologien går ut på det finnes usynlige energier som inneholder magisk påvirkende kraft – en kraft som finnes i absolutt alt som eksisterer i universet. Energien har ifølge krystallbrukerne innvirkning på våre liv, og på samme måte kan vi påvirke energiene tilbake. Dette kan forstås som homeopatisk magi (imitativ magi), et prinsipp om at ting som ligner på hverandre, kan påvirke hverandre. Om man sliter med å kommunisere, kan man f.eks. bruke en stein med egenskaper som forbedrer kommunikasjonsevnen, for å gjenskape de samme kvalitetene i en selv. Dette blir som en «klipp-og-lim»-funksjon; man «klipper ut» krystallenes egenskaper, og «limer dem» inn i ens egen kropp, sjel og bevissthet – noe som gir en tenkt magisk effekt. For at dette skal fungere må man tro at det vil det, ved å «sette intensjonen» eller manifestere et ønsket utfall. Magien tenkes å skape utelukkende positive endringer, balanse, og harmoni i krystallbrukernes liv.

Ved bruk av intervjuer og deltakende observasjon av krystallbrukerne og krystallmiljøet, har jeg bidratt akademisk med en oversikt over hvordan krystallbruken kan kobles til en rekke ulike tradisjoner, overbevisninger, ritualer og fysiske steder. Ved hjelp av forskning på nyreligiøsitet og New Age, har jeg drøftet empirien min i en bredere teoretisk og religionshistorisk sammenheng. Jeg har f.eks. satt krystallmagi i en historisk og flerkulturell kontekst. Krystallmagien som er fremstilt i denne masteroppgaven er nemlig kun et eksempel på en type nyreligiøs praksis som i stor grad eksisterer i andre kulturer til dags dato. Forskningen kan derfor være et nyttig bidrag for å forstå nyreligiøsitet mer generelt, og på tvers av historiske epoker og landegrenser.

10.1 Krystallenes kobling til nyreligiøsitet og New Age

Empirien gir mange bevis på at krystallbruken har å gjøre med nyreligiøsitet og New Age-kulturen. Noen eksempler er tendensen til å kombinere krystallbruk med elementer fra en rekke religiøse tradisjoner. Særlig fremtredende er referansene til asiatiske konsepter og forestillinger, som f.eks. den hyppige bruken av det Indiske chakra-systemet, troen på reinkarnasjon, tanken om at «Asia» har nådd et høyere åndelig utviklingsnivå enn Vesten, figurer fra Buddhismen,

Hinduismen og Taoismen som selges i krystallbutikker, og tendensen til å praktisere meditasjon og yoga i kombinasjon med krystallbruk. Å ta i bruk «østlige» elementer i egen tro og praksis er et typisk kjennetegn for nyreligiøsitet og New Age. Det å konstruere ens egen individuelle tro ved å kombinere religiøse elementer som dette, kalles ofte selvspiritualitet eller selvreligion, og er typisk for nyreligiøse.

I tillegg er det holistiske verdensbildet fremtredende blant krystallbrukerne. Dette synet går ut på at energier og krefter i «alt», kan påvirke oss, på lik linje som vi kan påvirke dem. I mitt materiale var holismen særlig tydelig i forestillingen om ulike typer energier, med ulike påvirkningskraft, noe som også er typisk for New Age. Noen krystaller kunne f.eks. hjelpe folk med å finne kjærligheten, mens andre kunne øke konsentrasjonsevnen. Holismen representerer en tro på livsenergi, hvor det som tilbes ikke nødvendigvis er en guddommelig kraft, men snarere livet selv. Dette er særlig fremtredende i informantenes forhold til naturen. Heksene i mitt materiale var særdeles opptatt av å bruke naturelementer, som f.eks. sollys, salt og planter, for å skape harmoni og balanse, i kombinasjon med krystaller. Slik «naturreligion» står sentralt i nypaganismen, en retning innenfor New Age.

I tillegg var mange krystallbrukere skeptiske til etablerte autoriteter som f.eks. de store «verdensreligionene», eller vitenskapen, som de på noen felt oppfattet som kritisk og trangsynt. De ville ikke ha noe med tradisjonell religion å gjøre, fordi «slike dogmatiske systemer» innskrenket krystallbrukernes individuelle frihet til å tro på det de selv ville. Individuell trosfrihet, og tendensen til å ikke være knyttet til etablerte religiøse institusjoner, er typisk blant nordmenn generelt, men spesielt normalisert blant nyreligiøse. Kun én informant var medlem i en etablert nyreligiøs klinikk. Individets frihet ble satt i sentrum for krystallbrukerne, og «religion», tenkte de, ville frarøve dem denne friheten. Deres tendens til å verdsette individualitet og autonomi er enda et nyreligiøst kjennetrekke. Å prioritere ens egne livssynsmessige behov må dog ikke misforstås som at krystallbrukerne var usosiale og selvopptatte, for som empirien viser, var krystallbruken koblet til empatiske praksiser, og krystallbrukerne verdsatte sosial samhandling relatert til krystallbruk. Flere informanter uttrykte et ønske om å hjelpe andre i deres selvutvikling med krystaller, og deltok f.eks. i samtaler med andre krystallbrukere på nett, og engasjerte seg i samtaler med ansatte i krystallbutikker. Sosialisering inn i krystallkulturen, gjennom slike interaksjoner, eller via familiemedlemmer og venner som også brukte krystaller, var avgjørende for å bli værende i miljøet. I tillegg var medialiseringen av nyreligiøse elementer med på å belyse krystallkulturen, f.eks. på TV, podcast og sosiale medier.

Den vitenskapelige skepsisen kommer også frem. Et eksempel ser vi i møte med vitenskapens bemerkning om at krystallenes effekt er «placebo». Placeboeffekten forutsetter at krystallbrukerne overbeviser seg selv om at steinene vil hjelpe dem. Krystallbrukernes forklaringer på hvorfor krystallmagien fungerte var tvetydige. På den ene siden hevdet de at det krystallene var levende aktører som selv påvirket omgivelsene og brukerne. På den andre siden var krystallbrukerne enige om at det var menneskene som satte i gang krystallmagien ved å «sette intensjonen» og manifestere det de ville få ut av å bruke krystallen. Vitenskapen forklarer at det å tro på krystallenes magiske påvirkningskraft kan forklares som placebo-effekt. Krystallbrukerne misliker placebo-betegnelsen, men er generelt enige med vitenskapen i at krystallmagi utelukkende fungerer for dem *som tror at det vil fungere*. Å kalle det placebo innebærer at krystallbrukerne overbeviser seg selv, men krystallbrukerne føler ikke at de overbeviser seg selv, siden *det er universet som overbeviser dem*. Da kan det for dem følgelig ikke være snakk om «bare placebo», men om faktiske universelle krefter som de vet at eksisterer, som et faktum, fordi de selv har erfart eller følt det. Krystallbrukerne uttrykker både skepsis og tillitt til vitenskapen på samme tid. De fleste er enige om at vitenskapen bør tas seriøs, f.eks. burde man benytte seg av biomedisin fremfor krystaller når det gjaldt alvorlige hendelser. På den andre siden florerte det frustrasjon over at vitenskapen ikke anerkjente deres alternative krystall-metoder som fungerende medisinske alternativer.

10.2. Videre forskning

På grunn av masteroppgavens rammeverk, var det enkelte aspekter ved krystallbruken i Oslo og omegn jeg måtte bortprioritere i denne omgang. Jeg vil derfor kort nevne noen aspekter ved krystalltradisjonen som kan undersøkes nærmere i en annen sammenheng. Under prosjektet ble jeg nysgjerrig på hvor krystallene som ble solgt i norske krystallbutikker kom fra. Da jeg spurte de ansatte i krystallbutikker, var det overaskende mange som nevnte at de ikke visste det med sikkerhet, men at krystallene ble hentet ut av gruver «på etisk vis». Mer enn det fikk jeg ikke innsyn i, og dette forble derfor et utforsket tema.

Et annet utforsket emne er ritualisert krystalltro i institusjoner. Det ville vært spennende å dra på langvarige feltarbeid hos «Rubens» klinikk, eller delta som elev på Marianne Behn-akademiet, for å se hvordan krystalltroen manifesterte seg i praksis, og få innsyn i en mer systematisk og ritualisert krystalltro i institusjoner, men som materialet mitt tilsier var dette alt for dyrt og tidskrevende.

Det ville også vært interessant å se nærmere på historien bak hver enkelt stein, og hvorfor de i dag assosieres med de egenskapene de har, dersom det finnes kilder der ute som i stor grad refererer til flere ulike mineralers magiske effekt igjennom tidene. Det nærmeste jeg kom til slike funn var Olav Hammers *Västerländska Traditioner om Läkande och Magiska Stenar – en Idéhistorisk Skiss*. En historisk fremstilling av hvordan steinene ble brukt som inkluderer arkeologiske funn, og ikke kun lapidarier, slik som i Hammers verk, ville vært spennende å undersøke nærmere.

10.3. Avsluttende ord

Denne masteroppgaven har gitt meg ny forståelse for krystallkulturen i mitt nærområde. Jeg har møtt mange vidunderlige mennesker som jeg har lært mye av, og håper at andre også kan få utbytte av mine funn. Jeg ønsket å kartlegge krystallkulturen i Oslo og omegn, men at den var så omfattende, kunne jeg aldri ha forutsett. De dukket nærmest opp over alt hvor jeg dro, også når jeg ikke intensjonelt gikk inn for å samle inn forskningsdata. Å fremlegge mitt materiale på en så ukomplisert måte som overhodet mulig har derfor vært et ideale for meg.

Krystallbrukerne er mannen i gata. De er folk i alle aldre, folk med alle kjønn, folk fra alle land – og de befinner seg antageligvis i ditt nærområde.

Referanseliste

Primærkilder:

Intervjuer med krystallbrukerne i Oslo og omegn

«Britney». 2023. 10.11.22. 1,5 time. Fysisk møte.

«Claudia» 2023. 16.12.22. 1 time. Fysisk møte.

«Cornelia». 2022. 22.09.22. 1. time. På Zoom.

«Daniel. 2022. 25.10.22. 1 time. Fysisk møte.

«Diana» 2022. 13.10.22. 1 time. Fysisk møte.

«Erika» 2022. 19.10.22. 1 time. E-post-intervju.

«Hedda» 2023. 25.04.23. 1 time. Fysisk møte.

«Iben» 2022. 30.08.22. 1 time. Fysisk møte.

«James» 2022. 11.12.22. 1,5 time. Fysisk møte.

«Marina» 2023. 02.02.23. 1 time. Fysisk møte.

«Robin» 2023. 11.05.23. 1 time. Fysisk møte.

«Ruben». 2022. 08.05.22. 2 timer. Fysisk møte.

Deltakende observasjon med krystallbrukerne i Oslo og omegn

Alternativmessa 2022. 23.10.22. Besøk hos Alternativmessa i Oslo. 1,5 time.

Hekserituale 2021. 30.10.2021. Deltakelse i hekserituale. 4 timer.

«Iris». 2022. 08.11.22. Krystallhealing og samtale med «Iris». 1 time.

«Marianne». 2023.16.01.23. Krystallhealing og samtale med «Marianne». 1,5 time.

Eksterne primærkilder

- Alternativmesse.no. 2023. «Crystal Kingdom, Krystall Healing – Krystall Skole». Oppdatert dato ukjent. <https://alternativmesse.no/listing/crystal-kingdom-krystall-healing-krystall-skole/>
- Anodea, Judith. 2016. *Chakras Made Easy*. UK: Hay House.
- Cunningham, Scott. 2020. *Cunningham's Encyclopedia of Crystal, Gem & Metal Magic*. USA: Llewellyn Publications.
- Eason, Cassandra. 2021. *Crystals*. London: Welbeck Publishers.
- Hansen, Roy. 2022. «Steinerskolen Fikk «Testkjøre» ny Pizzaovn på Fiskumhytta.» *Eikernytt*, 23.05.2022. <https://www.eikernytt.no/2022/05/23/steinerskolen-fikk-testkjore-ny-pizzaovn-pa-fiskumhytta/>
- Iaoth.com. 2021. «Welcome to The International Association of Therapies». Oppdatert dato ukjent. <https://iaoth.com/>
- Lillibendriss.com. 2022. «Lysspråket». Oppdatert dato: ukjent. <https://lillibendriss.com/lysspraket/>
- Løken, Camillo & Lilli Bendriss. 2021. «#51 – Krystaller, steiner og Lysspråket.» I *Ånd & Vitenskap* (podcast), produsert av Acast. Hentet fra: <https://open.spotify.com/episode/5RtQOSX9z7aJ0tZ1IXwGB?si=f7a91fbab59845b7>
- Mariannebehn.no. 2021. «Krystallakademiet – En innføring». Oppdatert dato: 17.02.2021. <https://www.mariannebehn.no/post/krystallakademiet>
- Mariannebehn.no 2022. «Marianne Behn Akademiet». <https://www.mariannebehn.no/mba>
- NSD.no. 2023. «Personvern i Forskning.» Oppdatert dato ukjent. <https://www.nsd.no/nsd-50-ar-med-data-til-forskning/nsd-50-ar-nlds-historie-og-utgangspunkt/personvern-i-forskning/>
- Osloaichichuan.no. 2023. «Om T'ai Chi Ch'uam». Oppdatert dato 2012. <http://www.osloaichichuan.no/>

- Regnbuen.steinerbarnehage.no. 2023. «Årsløpet». Oppdatert dato ukjent.
<https://regnbuen.steinerbarnehage.no/arslopet.html>
- Skjold.steinerskolen.no. 2023. «Spørsmål og Svar». Oppdatert dato ukjent.
<https://skjold.steinerskolen.no/sporsmal-og-svar/>
- Solblomsten.barnehage.no. 2023. «Årstidsbord». Oppdatert dato ukjent.
<https://solblomsten.barnehage.no/innhold/side/9852>
- Steinerbarnehagene.no. 2023. «Steinerbarnehagene i Norge». Oppdatert dato ukjent.
<https://steinerbarnehagene.no/steinerbarnehager/>
- Steiner, Rudolf. 2002. *From Crystals to Crocodiles...*, Oversatt av Matthew Barton. UK: Rudolf Steiner Press
- Steinerskole.no. 2023. nr.1. «Grønn skole». Oppdatert dato ukjent.
<https://www.steinerskole.no/pedagogikk/gronn-skole/>
- Steinerskole.no. 2023. nr.2. «Våre skoler». Oppdatert dato ukjent.
<https://www.steinerskole.no/vare-skoler/>
- Stjerneoye.barnehage.no. 2023. «Årstidsfestene og Årstidsbordet». Oppdatert dato ukjent.
<https://stjerneoye.barnehage.no/Innhold/Side/8157>
- Thewell.no. 2023. «Krystallbadet». Oppdatert dato ukjent. <https://thewell.no/spa/dampbad/>
- Warner Bros/ Discovery. «Et Hardt Liv Med Ronny.» Tv-program. Sesong 1, episode 4.
 02.04.2023. <https://www.discoveryplus.com/no/video/et-hardt-liv-med-ronny/kan-ronny-kurere-frykten>

Sekundærkilder:

- Aksu, Çiğdem & Duygu Ayar. 2022. «The Effects of Visualization Meditation on the Depression, Anxiety, Stress and Achievement Motivation Levels of Nursing Students.» *Nurse Education Today* 120: (ukent nr): 1-6 (evt. 105618-105624).
- Anetshofer, Helga. 2018. «The Hero Dons a Talismanic Shirt for Battle: Magical Objects Aiding the Warrior in a Turkish Epic Romance.» *Journal of Near Eastern Studies* 77 (2): 175-193.

- Aupers, Stef & Dick Houtman. 2014. «Beyond the Spiritual Supermarket: The Social and Public Significance of New Age Spirituality.», redigert av Steven J. Sutcliffe & Ingvild Sælid Gilhus, 174-196. London & New York: Routledge.
- Bill, Jan. 2016. «Protecting Against the Dead? On the Possible Use of Apotropaic Magic in the Oseberg Burial» *Cambridge Archaeological Journal* 26 (1): 141-155.
- Bremborg, Anna Davidsson. 2013. «Interviewing.» I *The Routledge Handbook of Research Methods in the Study of Religion*, redigert av Steven Engler & Michael Stausberg, 310-322. London & New York: Routledge.
- Buvik, Kristin, Astrid Skatvedt & Bergljot Baklien. 2020. «Feltsamtaler som datakilde i kvalitativ samfunnsforskning.» *Tidsskrift for samfunnsforskning* 61 (3): 222-240.
- Buxant, Coralie, Vassilis Saroglou, Stefania Casalfiore & Louis-Léon Christians. 2007. «Cognitive and Emotional Characteristics of New Religious Movement Members: New Questions and Data on the Mental Health Issue.» *Mental Health, Religion and Culture* 10 (3): 219-238.
- Cheal, David & Jane Leverick. 1999. «Working Magic in Neo-Paganism.» *Journal of Ritual Studies* 13 (1): 1-19.
- Chrystides, George. D. 2012. «The New Age.» I *New Religious Movements*, redigert av Olav Hammer & Mikael Rothstein. New York: Cambridge University Press.
- Citherlet, Tom, Fabienne Crettaz von Roten, Bengt Kayser & Kenny Guex. 2021. «Acute Effects of the Wim Hof Breathing Method on Repeated Sprint Ability: A Pilot Study.» *Frontiers in Sports and Active Living*. 3 (ukjent nr): 1-13 (evt. 700757-700770).
- Coates, Domeniek D. 2013. «A Symbolic Interactionist Understanding of the Selves of Former Members of New Religious Movements.» *Mental Health, Religion & Culture* 16 (10):1066-1079.
- Colesso, Tayzia, Maria Forrester & Imants Barušs. 2021. «The Effects of Meditation and Visualisation on the Direct Mental Influence of Random Event Generators.» *Journal of Scientific Exploration* 35 (2): 311-344.
- Cornish, Helen. 2020. «In Search of the Uncanny: Inspired Landscapes and Modern Witchcraft.» *Material Religion* 16 (4): 410-431.

- Crockford, Susannah. 2021. *Ripples of the universe*. Chicago & London: The University of Chicago Press.
- Douny, Laurence 2017. «Connecting Worlds through Silk: the Cosmological Significance of Sheen in West African Talismanic Magic.» *Magic, Ritual, and Witchcraft* 12 (2): 186-209.
- Evans-Pritchard, Edward E. 1940. *The Nuer*. New York & Oxford: Oxford University Press.
- Evans-Pritchard, Edward E. 1976. *Witchcraft, Oracles, and Magic among the Azande*. Oxford: Clarendon Press.
- Fangen, Katrine. 2010 (2004). *Deltagende observasjon*. Oslo: Fagbokforlaget.
- Fernandez, Karen V. & John L. Lastovicka. 2011. «Making Magic: Fetishes in Contemporary Consumption. I *Journal of Consumer Research*.» 38 (2): 278-299.
- Ferraro, Emilia. 2019. «Coins, Beads, and Necklaces: On Light, Brilliance, and Sacredness in the Northern Andes. *Material Religion*.» 15 (5): 577-598. London & New York: Routledge.
- Fjær, Eivind Grip. 2019. «Til Forsvar for Kvalitative Intervju.» *Dansk Sociologi* 29 (3): 27-43.
- Flood, Gavin. 1999. *Beyond Phenomenology*. London & New York: Continuum.
- Frisk, Liselotte. 2015. «Towards a New Paradigm of Constructing 'Religion': New Age Data and Unbounded Categories.» *New Age Spirituality*, redigert av Steven H. Sutcliffe & Ingvild Sælid Gilhus, 50-65. London & New York: Routledge.
- Gilhus, Ingvild Sælid. 2014. «'All over the Place': The Contribution of New Age to a Spatial Model of Religion.» *New Age Spirituality*, redigert av Steven H. Sutcliffe & Ingvild Sælid Gilhus, 35-49. London & New York: Routledge.
- Gilhus, Ingvild Sælid & Lisbeth Mikaelsson. 2019 (1998). *Kulturens Refortrylling*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Gilhus, Ingvild Sælid & Siv Ellen Kraft. 2017. «New Age in Norway.» I *New Age in Norway*, redigert av Ingvild Sælid Gilhus, Siv Ellen Kraft & James R. Lewis, 1-18. UK: Equinox Publishing Ltd.

- Gilje, Nils. 2019. *Hermeneutikk som Metode*. Oslo: Det Norske Samlaget.
- Greenberg, Yudit Kornberg. 2018. *The Body in Religion*. UK/USA: Bloomsbury Publishing Plc.
- Grimes, Ronald L. 2011. «Ritual.» *Material Religion*.» 7 (1): 76-83.
- Guthrie, Stewart. 2007. «Bottles are Men, Glasses are Women: Religion, Gender, and Secular Objects.» *The Journal of Objects, Art and Belief* 3 (1): 14-33
- Gygi, Fabio R. 2018. «Things that Believe: Talismans, Amulets, Dolls, and How to Get Rid of Them.» *Nanzan Institute for Religion and Culture* 45 (5): 423-542
- Haddon, Alfred. C. 1910. *Magic and Fetishism*. London: Project Gutenberg.
<https://doi-org.ezproxy.uio.no/10.1017/CBO9781139176552>
- Hammer, Olav. 2004 (1997). *På spaning Efter Helheten*. Sverige: Dejavu Forlag.
- Hammer, Olav. 2020. «Västerländska Traditioner om Läkande och Magiska Stenar – en Idéhistorisk Skiss.» *Chaos* 73 (1): 127-150.
- Hanegraaff, Wouter J. 2000. «New Age Religion and Secularization.» *Numen* 47 (3): 288-312.
- Harding, Victoria & Stebbing Justin. 2014. «Crystals and Cancer: Good Vibrations or Bad Intentions?» *The lancet oncology*» 15 (3): 263-264.
- Harvey, Graham. 2016. «Paganism.» I *Religions in the Modern World*, redigert av Linda Woodhead, Christopher Partridge & Hiroko Kawanami, 345-368. London & New York: Routledge.
- Heaney, Peter J. 2022. «Minerals, Magic, and Science: IMA Designates 2022 as the Year of Mineralogy.» *Rocks & Minerals* 97 (2): 130-133.
- Heelas, Paul. 2007. «The Spiritual Revolution of Northern Europe Personal Beliefs.» *Nordic Journal of Religion and Society* 20 (1): 1-28.
- Heelas, Paul. 2014. «On Transgressing the Secular: Spiritualities of Life, Idealism, Vitalism.» I *New Age Spirituality*, redigert av Steven J. Sutcliffe & Ingvild Sælid Gilhus, 66-83. London & New York: Routledge

- Hjarvard, Stig. 2011. «The Mediatisation of Religion: Theorising, Religion, Media and Social Change» *Culture and Religion* 12 (2): 119-135.
- Jespers, Frans. 2014. «From New Age to New Spiritualities: Secular Sacralizations on the Border of Religion.» I *New Age Spirituality*, redigert av Steven J. Sutcliffe & Ingvild Sælid Gilhus, 197-211. London & New York: Routledge.
- Johanson, Kristiina & Tõnno Jonuks. 2018. «Are We Afraid of Magic? Magical artifacts in Estonian museums.» *The Journal of Objects, Art and Belief*. 4 (2): 199-217.
- Kalvig, Anne. 2017. «Alternative Medicine: Health-Oriented, Spiritual Practices in Norway.» I *New Age in Norway*, redigert av Ingvild Sælid Gilhus, Siv Ellen Kraft & James R. Lewis, 119-138. UK: Equinox Publishing Ltd.
- Kieckhefer, Richard. 2014. *Magic in the Middle Ages*. Cambridge: Cambridge University Press
- Kvale, Steinar & Svend Brinkmann. 2015. *Det Kvalitative Forskningsintervju*. Oversatt av Tone M. Anderssen og Johan Rygge. Oslo: Gyldendal.
- Laycock, P. Joseph. «The Controversial History of the Crystal Skulls: a Case Study in Interpretive Drift.» *The Journal of Objects, Art and Belief* 11 (2): 164-188.
- Loizzo, Joseph J. 2016. «The subtle body: an interoceptive map of central nervous system function and meditative mind-brain-body integration.» *Annals of the New York Academy of Sciences*. 1373 (1): 78-95.
- Martin, Craig. 2017. *A Critical Introduction to The Study of Religion*. London & New York: Routledge.
- Maxwell, Richard W. «The Physiological Foundation of Yoga Chakra Expression.» *Zygon* 44 (4): 807-824.
- Meadow, Mary Jo. 1993. «Yogic Chakra Symbols: Mirrors of the Human Mind/Heart.» *Journal or Religion and Health* 32 (1): 67-78.
- Mehren, Tonje & Jeanette Sky. 2007. «Innledende essay.» *New Age*. IX-XXXIX. Oslo Bokklubben.

- Mello, Kenneth & Suzanne Owen. «Native American Religions.» *Religions in the Modern World*, redigert av Linda Woodhead, Christopher Partridge & Hiroko Kawanami, 299-322. London & New York: Routledge.
- Meyer, Birgit. 2011. «Medium.» *Material Religion* 7 (1): 58-65.
- Miller, Chris. 2022. «How Modern Witches Enchant TikTok: Intersections of Digital, Consumer, and Material Culture(s) on #WitchTok.» *Religions* 13 (2): 1-22 (evt. 118-140).
- Munroe, Nazanin Hedayat, 2019. «Wrapped Up: Talismanic Garments in Early Modern Islamic Culture.» *Journal of Textile Design, Research and Practice*. 7 (1): 4-24.
- Nakamura, Carolyn. 2004. «Dedicating Magic: Neo-Assyrian Apotropaic Figurines and the Protection of Assur.» *World Archaeology* 36 (1): 11-25.
- Narayanan, V. Hari. 2021. «Sensing the Self in Spiritual Experience.» *Mind & Society* 20 (1): 25-40.
- Postholm, May Britt & Dag Ingvar Jacobsen. 2018. *Forskningsmetode for Masterstudenter i Lærerutdanningen*. Oslo: Cappelen.
- Rensing, Britta. 2009. «Individual Belief and Practice in Neopagan Spirituality.» *Scripta Instituti Donneriani Aboensis* 21 (ukjent nr): 182-195
- Repstad, Pål. 2020. *Religiøse Trender i Norge*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Røthe, Gunnhild. 2020. *Magi og Mirakler*. Trondheim: Museumsforlaget.
- Shah, Alpa. 2017. «Ethnography?» *Hau: Journal of Ethnographic Theory* 7 (1): 45-59.
- Shapland, Jenn. 2021. «You are glowing with crystal white light!» *New England Review* 42 (3): 148-164.
- Shotwell, James Thomson. 1910. «The Role of Magic.» *The American Journal of sociology* 15 (5): 781-793.
- Skelly, Julia. 2016. «Object Lessons: The Social Life of Temperance Banners.» *TEXTILE – The Journal of Cloth and Culture* 14 (3): 268-293.

- Skemer, Don C. 2021. «The Magic Serpent German Amulet Rolls in Time of War and Pestilence.» *Magic, Ritual and Witchcraft* 16 (1): 23-63.
- Slote, Michael. 2021. «Taiji.» *Dao: a Journal of Comparative Philosophy*. 20 (3): 356-375.
- Smalley, Ruiha. 2020. “Wrapped Within: A Report on Ottoman Era Sudanese Amulets Excavated from Qasr Ibrim.» I *Magic, Ritual and Witchcraft* 16 (1): 411-420.
- Sutcliffe, Steven J. 2014. «New Age, World Religions and Elementary Forms.» I *New Age Spirituality*, redigert av Steven J. Sutcliffe & Ingvild Sælid Gilhus. 17-34. London & New York: Routledge.
- Sutcliffe, Steven J. & Ingvild Sælid Gilhus. 2014. «Introduction: ‘All Mixed Up – Thinking About Religion In Relation to New Age Spiritualities.» I *New Age Spirituality*, redigert av Steven J. Sutcliffe & Ingvild Sælid Gilhus. 1-16. London & New York: Routledge.
- Tjora, Aksel. 2021. *Kvalitative Forskningsmetoder i Praksis*. Oslo: Gyldendal.
- Tøllefsen, Inga Bårdsen. 2021. «Between Sports and Subjective Spirituality: Nordic Yoga Practitioners’ Perspectives on Yoga, Religion, and Spirituality.» Doktorgradsavhandling, Universitetet I Tromsø – Norges Arktiske Universitet.
- Olson, Paul J. 2006. «The Public Perception of ‘Cults’ and ‘New Religious Movements’» *Journal of the Scientific Study of Religion* 45 (1): s.97-106.
- Otto, Bernd-Christian & Michael Stausberg. 2013. «Christopher I. Lehrich: ‘Magic in Theoretical Practice’.» I *Defining Magic: A Reader*, redigert av Bernd-Christian Otto & Michael Stausberg. 211-228. UK: Equinox Publishers.
- Pals, Daniel L. 2015. *Nine Theories of Religion*. New York & Oxford: Oxford University Press.
- Pratezina, Jessica. 2019. «Alternative Religion Kids: Spiritual and Cultural Identity among Children and Youth Involved with New Religious Movements.» *International Journal of Children’s Spirituality* 24 (1): 73-83.
- Sparsby, Terje. 2020. «Body, Soul, and Spirit: An Explorative Qualitative Study of Anthroposophic Meditation and Spiritual Practice.» *Religions* 11 (6): 1-25 (evt. 314-339).

- Stausberg, Michael & Steven Engler. 2013 «Introduction.» I *The Routledge Handbook of Research Methods*, redigert av Michael Stausberg & Steven Engler. 3-20. UK: Routledge.
- Uldam, Julie & Patrick McCurdy. 2013. «Studying Social Movements: Challenges and Opportunities for Participant Observation.» *Sociology Compass* 7 (11): 941-951.
- Varvřík, Daniel, Konrad Knauber, Daniela Urbanová, Ivana Kumpová, Kateřina Blažková & Zdeněk Šámal. 2020. «Unveiling magic from the Middle Ages: tomographic reading of a folded lead amulet from Dřevíč fortress (Czech Republic).» *Archeological and Anthropological Sciences* 12 (1): 1-12.
- Vincett, Giselle & Linda Woodhead. 2016. «Spirituality.» I *Religions in the Modern World*, redigert av Linda Woodhead, Christopher Partridge & Hiroko Kawanami. 324-344. London & New York: Routledge.
- Waddell, Mark. A. 2021. *Magic, Science, and Religion in Early Modern Europe*. UK: Cambridge University Press.
- Walker, William H. & Judy Berryman. 2022. «Ritual Closure: Rites De Passage and Apotropaic Magic in an Animate World.» *Journal of Archaeological Method and Theory* 30 (2) 1-46
- Weiss, Robert S. 1994. *Learning from Strangers*. USA: The Free Press.
- Wessinger, Catherine. 2012. «Charismatic Leaders in New Religions» *New Religious Movements*, redigert av Olav Hammer & Mikael Rothstein. New York: Cambridge University Press.
- Wigelsworth, Jeffrey R. 2021. «Male Embodiment of a Female Witch Body: A Hypothesis.» *Magic, Ritual, and Witchcraft* 16 (1): 64-83.
- Woodhead, Linda. 2016. «Religion and Gender.» *Religions in the Modern World*, redigert av Linda Woodhead, Christopher Partridge & Hiroko Kawanami. 493-510. London & New York: Routledge.
- Zeller, Benjamin E. 2015. «'But Aren't Cults Bad?」» *Teaching Theology and Religion* 18 (2): 121-132.